

geret: & ex amicis quisque interdium secum uersari: & necessaria illi deferre uoluit: & adire finit: agitas pluribus diebus de illo consilia & sermões & pollicita faciebat. Cū demetrius eius filius & nearcus cretensis maiorem immodum de eius salute contenderent: incumbentibus eius morti una cæteris omnibus: ferunt custodem Eumenē eius Onomarchū aliquādo iterrogasse. Quāobrem Antigonus hostē atque inimicū in partem habēs nec mutare necat: neque generose liberat. Cui cū Onomarchus contumeliose dixisset: non impientiarum equidē ueget in publico animosus ad mortē esse debuisti. Subiecit Eumenes & ita medius fidius per id tempus fui ab his punctator inquit qui mecum manum conseruere. Ueget instantiori concurrisse memini me scio. Tū Onomarchus quando quidem instantiorem cōperisti cur eius expectandū esse tempus nō existimas? Antigonus ubi neci Eumenē dedere cōstituit: ei cibum subduxit. Ita bidui aut tridui in edia ad summū uitæ diem adducebat. Cū autē castra repente mouēda forent: inromisso homini iugulum prōbuit. Deinde Antigonus corpus amicis traditum cremari pmisit: simulque reliquias in urna argentea cōpolitas ad uxorem & liberos reddendas misit. Eumene hunc immodum expirante perditore suorum ducum atque militum nulli alii uindictam fortuna concessit. Ueget Antigonus ipse argiraspidas & impios homines & immanissimas bæluas propulsans & abiiciens eos Ibircio arachosia percuratori tradidit: ut quouis modo homines ita disperderet: ac in perniciem daret ut nemini in Macedoniam abire aut græcum cernere pelagus liceret.

EVMENIS SERTORIIQUE COMPARATIO.

HAEC SVNT Quæ de sertorio ac Eumene digna memoratu suscepimus. In his comparandis illud utriusque commune: quod & externi & alienigenæ & extores uariis gentibus bellacissimis exercitibus & amplissimis copiis usque ad exitum profecti fuere. At peculiare quidem est quod Sertorio uniuersis a sociis dignitatis gratia collatus est principatus. Eumenes uero cum multi de imperio disceptarent priores ad se partes ex rebus ipsis assumpsit. Præterea qui iusto subesse principi uoluerunt atque secuti sunt. Qui autem ipsi principes esse non poterant: alteri ad utilia parebant. Romanus, n. iberis & lusitanis. Cheronensis uero macedonibus imperitabat. Ex quibus cum illi iadudum Romanis seruirent, hi cunctos in seruitutē hoies deducebant. Ad hæc Sertorius consilii & rei militaris admiratiōe. Cæterum Eumenes ob scribæ officium in contemptu habitus ad imperatoris puenit dignitatem. Eumenes nō modo paruis quæ sibi adessent ad potestatem occasionibus usus nō est: sed etiam maiora quædam habuit impedimēta. Nam & qui aperti sibi essent aduersarii: & qui occultas ei tenderent insidias complures. Nō sic alter: cui cū nemo palam pauci postremo socii deinde insurrexere. Quāobrem huic quidē hostes periculis exitum attulerunt. Illi autē inuidi ex uictoria piculum importarunt: quod ad militandi negocium attinent inter se paria sunt. Alio tamen modo. Contentiōis, n. ac bellandi studiosus Eumenes. Comitatis & quietis Sertorius amator quoniam cum alteri modo sese emius cōstituisset tutam & honorificam uitam agere liceret contra eos qui sibi pacis interceptores erant bellum erat Eumenē siquidē antigonus dū de regis fastigio ne se cum cōtenderet admonebat secundo cōtētus ordine libēs utique ad usus regni asciuisset. Pompeius sertorium ne ociosam quædam uitam agere permittebat. Idcirco illi ut initio sponte pugnaret: obuēit. Huic uero ne oppugnare iuitus imperabat. Qui maiores tutelæ fortūas antepōit: is belloque audius habendus est. At bellicosus qui tutelam bello sibi uēdicat. Rursus ut aliter extigueret euenit. Huic quædam ut nihil ante presensisset. Illi uero cum & necē continuo expectaret: e quibus atque benignitatis est (amicis, n. fidē hęc uidebatur) imbecillitatis atque: quoniam cum salutem fuga comparere uellet comprehensus est: alteri mors nullo dedecore uitam maculauit quod ab amicis ea passus est quæ nullus hostis inferre potuit: alter cum priusquam in captiuitatē ueniret: fugam capessere neque uerit: & postquam in captiuitatē ueniret uitam retinere cupiuerit, mortē nec bene uitauit nec recte tulit quod superplex atque orans hostē qui corpus dūtaxat in manu hęc uidebatur. sui quoque animi cōpotē fecit & dominum.

SERTORII VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

NON EST FORTASSE MIRANDVM PER INFINITVM TEMPVS ALIBI ALITER fortuna influente res humanas in eundem sæpius casum deferri. Siue enim subiacentium rerum multitudo terminata nō est abundantē & facillē habet fortuna ad similitudines edendas materiam. Siue quæ ex quibusdam terminatis numeris series rerum cōnexa existit: necessarium est ex illarum discursu sæpe eadem euenire. Cū uero quidam huiusmodi fortunæ opera quæ ratione & consilio factis similia uidentur: historia adnotari: Veluti ex duobus attonibus: quorum alter syrus alter arcas fuit utrunque ab apro iter emptum fuisse: Duorum attonum atque ac canibus atque ab amatoribus discerptum: Duorum Scipionum ab altero uictos Carthaginenses ab altero funditus euersos: Troiam ob Laomedetis equos primū ab Hercule deinde per ligneum equum ab Agamenone: Tertio per equum qui in porta consistens Iliensibus claudere uolentibus impedimēto fuit: acharidemo duce captam fuisse: Duarum ciuitatum quolētissimarum platarum noia habet Chio, sac Smirna in altera natum fuisse Homerum in altera decessisse age & hoc adiungamus quod duces maxime bellacissimi fuerunt: eos altero caruisse oculo: Philippum antigonum Hannibalem & Sertorium: de quo ista scribimus: quæ Philippo cōtinētiore in mulieres: antigono fideliore in amicos: Hannibale placabiliore in hostes quos ostēdat: ingenio autem nulli eorum inferiorē: sed fortuna oibus ipsis: quæ spiritus magis infesta quam hostibus usus se peritia Metello audacia Pompeio fortuna scyllæ potentia ro. po. Exul & barbaris imperitiam adequit. Huic autem præcipue omnium græcorum Eumenē cardianum assimilabimus. Nam imperiosi ambo: & cum dolo bellicæ: extorres suarum ciuitatum duces alienarum fuerunt: ambo præterea fraude suorum ad extremum necati. Quæ sertorii genus nō obscurissimum fuit ex mirsina urbe sabinorum: educatus autem honeste sub matre uidua summo amore coluisse: illam uideat: matri nomē rheam fuisse tradit. Eruditus uero in causis orandi potentia quædam in ciuitate

SERTORII

adolescens adhuc sibi p eloquentia cōparauit licet postea rei militaris splēdida opera:illum ad se totū atraxerint. Prima eius militia sub Scipiōes fuit:& aduersus cymbros tūc galliam ingressos:cū ab romanis male pugnatū esset:amisso equo & uulnere insup accepto Rhodanum amnē cū Thorace & scuto p aduersos fluctus plurimum natando traiecit:ita robusto & exercitato erat corpore. Post hęc sub C. Mario duce aduersus eosdē hostes militauit quo ī tempore cum cymbri tāto terrore tantaq; multitudīe Italiā intrassent: ut uix quisq; romanus inueniret. Qui ordinē seruare aut duci parere uellet sertorius ipse intrepidus castra hostium ingressus est:celtica ueste & quadā eorū linguæ noticia ad congressus obuiantiū fretus p hūc modum cōsiliis ordinibusq; eorū exploratis ad marium rediit:eiusq; rei gratia ab eo donatus ē. In reliqua uero expeditione multa prudētiae & fortitudinis opera ostēdens. Famā & gloriā sibi cōparauit. Post Cymbrium & theutionicum bellū:sub Didio p̄tore tr. militum ī Iberiā missus ī urbe Cathalone cū hybernaret & milites utpote in magna regē copia constituti petulantia uterent:ac sępe ebri essent:oppidani cōspiratione facta:& auxilio ex uicina Girisenorū urbe p noctem intromisso. Hospitia militū inuadētes eos trucidare adoriunt. At Sertorius cum paucis p̄lapsus & quotquot effugiebant ex militibus ī unum collectis circuiuit urbem p ipsam portā qua pauloante hostis intrauerat. Eam nāq; aptam repit ingressus nec stationibus ut antea barbari fecerant neglectis:sed diligēter in ipsa porta dispositis urbeq; subide oibus locis occupata cūctos qui p ætatem ferre arma poterant trucidauit:ac subinde milites arma & insignia hostiū sibi aptare iubet:seq; ad eam urbē sequi ex qua auxiliū Catholonēsis uenerat:sic ergo illos specie armorū deceptos ciuibus suis obuiā effusos repente occupat multisq; circa portas maētatis reliquos in deditiōe accepit uenundauitq;. Ex hoc Sertorius magnā ī Iberiā famā assecutus:ut primū romam rediit:questor gallicæ quæ circa padum est designat:& quidem opportuno tēpore. Instāte enim marsico bello delectum militū & armorū p̄parationē sibi cōmissam tanta celeritate diligētiaq; pegit:ut uiri impigri & ī rebus agendis maxime efficacis ex ea q̄stura gloriā reportarit. Nec tamē ad honores licet dignitatesq; p̄uectus militarem audaciā remisit:sed in p̄liis sine ulla exceptione corpus suum piculis obiectans:& fortitudinis opera manu p̄pria edens tandem atq; amisit oculum. De quo etiā gloriari solebat quod alii non semp uirtutis suæ testimonia secum deferrēt:sed torques & hastas & coronas domi relinquerēt:sibi uero bellicæ laudis insignia cōtinuo adessent:eosdēq; haberet fortunæ & uirtutis suæ inspectores. Tribuit & populus Romanus sibi p his rebus magnifice honorē. Venientē siquidem in theatrū populari plausu & multis cōmendatiōibus eum excepit:qđ genus honoris nec senioribus qđem clariori p̄cipia ortis facile tribuebat. Cū tamen tribunatū peteret nō obtinuit. Scylla p̄factionem ipsum oppugnāte:eaq; uidef fuisse cā cur sertorius scyllam oderit. Mario deinde pulso scyllaq; ad mithridaticū bellum p̄fecto cum Octauius cōsul in partibus scyllanis p̄ueraret. Cinna uero eius collega res nouare adortus partes marii sibi ascisceret. Sertorius Cinæ adhæsit:ea potissime rōne quod Octauii heberiorē & marii amicis minime fidētē cernebat. Cōmissa itaq; ī ipso foro inter cōsules pugna Cinna & sertorius superant pellunturq; ex urbe:haud paucioribus quā decē milibus in pugna ipsa amissis. Post hęc militibus:q; circa italiā erant collectis cū sufficiens robur cōtra Octauii sibi cōparassent:marius ex africa nauigauit quē ut priuatū se cōsuli offerētē cū alii recipiēdū cēserent sertorius dissuasit seu ueritus ne auctoritas sua p̄sente uiro maioris auctoritatis minueref:siue ne marius ob sœuiciā & irā modū ī uictoria seruare nescius cūcta auerteret. Disserebat ergo sertorius pagē iā negocii ad plenā eis uictoriā supeffe q; si mariū recipient:totā apđ illū cōfecti belli gloriā futurā grauēq; & ifidū fore p̄atis sociū cuius cū rōibus Cinā se assentiri diceret:cæterq; nescire q; frōte mariū repudiare posset p̄serti ī societate belli a se uocatū:respondēs sertorius:At ego inqt suo pte cōsilio uenisse mariū putabā nō a te uocatū. Itaq; cū de eo recipiēdo uel nō recipiēdo cōsultares:q; optima rebar ostēdi. Tu uero si eū uocaras ne ī cōsulatiōe qđe an recipiēdus foret ponere debuisti:sed ultro recipere:cū fides tua illi tradita cogitādi ac delibēradī rōne excludat. sic igitur mario ab eis recepto diuisis trifariā copiis bellū cōfecerūt & cū ī uictoria marius ipse & Cinna oīa crudelitatis exēpla proderent:sertorius ipse nec trucidare quēq; ob irā: neque contumeliā alicui itulisse dicitur:sed ea continuo improbasse:quæ marius sœde crudeliterq; faciebat:& apud Cinā intercessisse:ut moderatius uictoriā exerceret. Tandē uero seruos:quos marius ī bello qđe socios post uictoriā uero satellites ac ministros tyrānidis habuerat:suæ cū partī illius iussu partī ex seip̄lis cūcta sœde & uiolēter agerēt dominos maētaret dominabus p uī admiscerēt:pueros et cōstuprarēt:īdigne ferēs sertorius: nec ulterius id tolerandū ratus:cōtra eos ipetū fecit:oesq; ad unū (supra q̄tuor milia seruorū erāt & castra ī cāpo habebāt) trucidauit. Deīde cū C. marius diē obiisset:& Cinna paulopost īterfectus fuisset ac marius adolescens iūto eo cōtra leges cōsulatū occupasset:carbones uero & Narboni & scipiones aduersus scyllā redeūtem male resisterent ac partī ignauia ducū partī p̄ditorū malignitate res corrūperent:nec sertorius ipse quāq; p̄sens p̄pter iprobitatē eorū qui plus poterāt emēdare res:posset:ac tādē scipio sub spe pacis a scylla deceptus exercitū amisisset:desperatione regē urbanorū adductus ī:iberiā contendit:eo consilio ut partium ibi suage refugium compararet. Graui autem atq; aduersa tempestate delatus per loca montuosa & aspera transitū a barbaris pecunia redemit:q; cū socii indigne pferrēt ac turpe esse dicerent si populi. R. p̄consul barbaris tributū persolueret:tempus se redimere iquit:quo nihil rarius esse consueuerit magnæ auidis regē uiris. sic igitur barbaris pecunia placatis in iberiā transiuit suscipiēs autē puiciā multitudine quidē populorū florētē sed auaricia & supbia magistratū male dispositā familiaritate & cōuersatiōe potētes tributorū fleuatione populos ī suā beiuolētiā cōuertit iter cætera gratissimū puiciæ fuit:q; a receptiōe militū hoies liberauit in suburbais. n. milites hibernare iussit:tabernaculis sibi p tpe īstructis ipseq; ante oēs ita fecit. Nō tamē ad grām puicialiū oīa gerebat:sed armatis quotquot ī iberiā habitabāt romāis tormētaq; oīs generis machi

natus ciuitates sub imperio continebat. Humanus quidē in pace: sed in bellico apparatu terribilis. Vt uero. L. Scyllam audiuit romā ingressum: Marii q̄ & carbonis partes deletas eē ratus cōfestim ducē aliquē cū exercitu cōtra se uenturū: Pyrenei iuga p̄ Liuium salinatorem cū sex milibus militū occupauit. Nec multo post C. Annius a Scylla missus aderat: q̄ cum inexpugnabilē Salinatorem cerneret: sub ipsis montibus cū exercitu subsedit. Salinatorem autē p̄ dolum a quodā Calphurnio cognomine Lanario iterfecto cū Sertoriani milites Pyrenei deseruissent arcem trāsgressus Annius magna manu contra Sertoriū contendebat. At Sertorius cū nō tantas haberet copias ut Annio resistere posset: cū tribus milibus hoīum Carthaginem nouam aufugit: indeq̄ nauibus mare ingressus Libyæ apud maurusium applicuit. Hic sine stationibus aquatum egressi milites a barbaris īpetu facto multi necant. Inde rursus in Iberiā rediens: cū repellere a littore: Ciliobius Piratis sibi cōiunctis in Pyruisam īsulā: sup̄ato Annii p̄sidio qd̄ illi p̄erat: descēdit. Nec multo post ipse Annius uenit cū multis nauibus & quib̄ milibus militū: contra quē Sertorius nauali p̄lio: quibus eas naues haberet: quæ nō ad pugnam sed ad cōmunitatē fabricate erant pugnare aggressus surgēte zephyro & Pelago agitate plerisq̄ fertorii nauibus ob leuitatem transuersum in scopulos delatis: ipse cum paucis terra ab hostibus mari autē a uentis cum excludere. x. continuos dies infestis nudis agitatus uix tandē fluctus superauit. Cessante uento ad īsulas quasdam aquarū expertes delatus ē: ex quibus postea nauigans gades trāsuēctus extremā Iberiæ oram tenuit: Haud multum sup̄ becidis fluuit hostia: qui atlanticū in fluens mare nomen circūiacenti Iberiæ tradit. Hoc in loco nauarū quidā fertorio obuiam fiunt: tunc forte redeuntes ex Atlanticis īsulis quas beatas uocant. Duæ quidem hæ sunt paruo iter se diuisæ mari: decē milibus stadiorū a Libyā distantes: imbres illic rari mediocresq̄ uenti at plurimū suauēs ac roriferi solum uero pingue nec arari nō plantariue facile sed etiā ex se absq̄ ullo humano studio fructū p̄ducit dulcē quidē & ociosam multitudinem nutrire sufficientē. Aer sincerus ac tēperatus & mediocri mutatione p̄ tēpora cōtentus. Nam qui a terra p̄stant uenti boreasq̄ & aquilo p̄ longinq̄tatem uasta & inania incidentes spacia fatigant: & deficient prius q̄ ad eas īsulas p̄ueniant. Qui uero a mari p̄stant Argete & zephyri refrigeratēs raros quidem & temperatos imbres ex pelago afferūt: plurima uero p̄ humiditatē aeris cū summa facilitate nutriunt. Vt etiā apud barbaros īcrebuerit fides ibi Heliseos eē cāpos: & beatorū domicilia ab Homero decantata. Hæc quidē cum: audisset fertorius mirabilis eū cupido cæpit īsulas eas adire incolereq̄ & illic q̄te uiuere sine magistratibus & bellogū curis: cuius animū cum intuerent Cilices homines nequaquā pacis aut quietis sed rapinarum auidi statim in Libyam nauigarunt Ascalium in Maurusiorū regnum reducturi. Nec tamē ob hoc fertorius deficit animo: nec sibi quiescēdū putauit sed hostibus Ascalii ferre auxiliū decreuit. ut hi q̄ secū erāt iniecta aliqua spe nouarū regū cōtinerent. Cupientissimi itaq̄ maurusis adueniēs Ascaliū debellauit obseditq̄: ad quē liberandū cū Paccianus a Scylla missus uenisset: fertorius ipsum aggressus Paccianū qd̄ necauit exercitū at̄ ui cepit. Tigennā uero oppidū: in quo Ascalius & fratres cōfugerāt. expugnauit: ibi sepultum eē Antheū icolæ tradūt eiusq̄ monumētū cum p̄ magnitudinem asserētibus barbaris fidē nō p̄staret fertorius p̄fodit: reptoq̄ ibi corpore septuaginta cubitorū obstupuit: restauratoq̄ tumulto famā eius honorēq̄ adauxit. Fama ē apud tigennita Anthei uxore Tigennā noīe post mortē uiri ab Hercule cognita syphacem genuisse: q̄ postea illis in locis regnās urbē de matris noīe condidisse dicit. Ex syphace natū postea Diodorū tradūt: cui græcū habēti exercitū ex oliuanis myceneisq̄ ab Hercule his in regiōibus relictis magna pars Libyæ paruit. Hæc dicta sint grā iubæ oīum regnū in historia p̄stantissimi: cuius origo a diodoro & syphace tracta eē memorat. fertorius cū oīa uictor sup̄asset: Maurusis q̄ sese illi crediderāt: absq̄ ulla fraude urbes & īperiū & pecunias restituit: nec quicq̄ nisi quæ illi spē dabāt retinuit: idē cū iā de recessu cogitaret: legati Lusitanorū uenerūt. rogātes ut īperiū eorū acciperet. Oīo. n. uiro aliquo rei militaris p̄ito magnæq̄ auctoritatis ob eū q̄ iminebat ab romanis metū idigētes in fertoriū p̄ egregiā eius famā cōuersi erāt: Etenim dicitur fertorius neq̄ uoluptate neq̄ metu superari facilis fuisse: fortissimus in aduersis modestus uero in secūdis: in subitis īprouisib̄ casibus ita cōstās & audax ut oēs sui tēporis duces anteiret in cūctis uero q̄ siue ingenio siue astu cōficiunt occupatione locorū & p̄uentione hostiū celeritate fallaciis circūueniētibus: & dolis quotiēs expediret p̄fundissimus artifex: in remunerādo largus in puniēdo mitis & clēmēs. Quāq̄ id q̄ ad extremū in obsides iberorū pegit arguere uideat ipm nō mitē neq̄ placidū natura: sed arte & cōsilio tēporis cā simulatū fuisse. Mihi uero merā uirtutē & rōe stabilitā fortūa nūq̄ in cōtratiū mutare posse uideat. Bonas tamē uolūtates & naturas & laudabiles nihil p̄hibet magnis aduersitatibus cōtra merita cōtigētibus īmutari q̄: eadē fertorio euenisse credo: rebusq̄ aduersis irritatū cōtra īurias malignatiū acerbius īsæuisse sed hæc postea. Tūc ergo ex libyā in lusitaniā p̄fectus & dux cū īperio factus p̄uiciā stabiliuit & iberiā p̄ximam eius īperio adiūx: t̄ plerisq̄ spē sese illi dedētibus maxie p̄ humanitatē eius & efficaciam in agēdo sunt quoq̄ ab ip̄o nōnulla altiori fallacia & arte p̄fecta in quibus illud p̄cipuū: qd̄ ceruā cādidi coloris māsuēfactā sic ut uocantē exaudiret: & uadentē sequeret: nec strepitū castrorū nec militū clamorē formidaret: paulatim apud barbaros hoīes & religioni pronos iactaret cœpit donū id esse Dianæ sibi trāsmissum multaq̄ ex oculis p̄ illā edoceri Quotiēs cū hostes īgressos fines aut urbē aliquā cæpisse occulte p̄senserat in somnis dictū sibi a cerua simulabat: ut copias in armis hēret rursus uero si uictoria aliq̄ suorū ducū deferebat: occultato nuntio: Ceruā coronabat: sibiq̄ ab ea fauste nuntiatū & ob id diis supplicandū eē dicebat: q̄si sceleriter aliquid gestū audituros: p̄ hāc artē illos sibi magis ac magis parere cōpellebat ueluti nō hoīs alieni genæ sed dei cōsiliis ducerent: & sane huic fama res ab eo gestæ attestabant. Cū duobus enī milibus & sex centis quos romanos uocabat: septigētis Afris admixtis in Lusitaniā uenerat: ibi ad has copias q̄ttuor milibus Lusitanorū peditū & septigētis eq̄tib̄ adiūctis aduersus q̄ttuor duces Romanorū bellū gessit: sub quibus erant peditū

SERTORII

tum milia centū uiginti: equitum septē milia: sagittariorū & funditorū duo milia urbes innumerabiles cū ipse non nisi uiginti urbes in sua ditione ab initio haberet: Tamen cū hac tāta copiā tenuitate non solum gentes magnas & urbes multas subegit sed & missos cōtra eum ab Romanis duces: Coctam quēdam apud Mallariam nauali p̄lio sup̄auit: Phidiam uero p̄torem Iberiā p̄fligauit: interfecitq; in ea pugna duo milia Romanorū ciuium: Domitium p̄consulem contriuit: Toranium a Metello missum cum toto exercitu deleuit: ipsum quoq; Metellum uigē suā ætatis amplissimum ī tantam cōpulit necessitatem ut Lucius Loliū ex puincia Narbonensi sibi auxilium ferre cogere & Pompeius magnus ex urbe cū summa festinātia mitteret. ut Sertorio resisteret. Neq; enim habebat Metellus quo se uerteret: contra hominem infestā audaciā & nō iusta acie sed tumultuariis certaminibus & uariis semp̄ artibus insultantem expedito ac leui exercitu ipse stabili ac pedestri assuefactus pugnā & cum eo exercitu qui manus cōserere & robore decertare egregie doctus erat: cæterū montes scandere & se succingere & p̄secutiones fugasq; incessabiles & difficultas inedia in quietudinēq; tolerare instar Sertorianorū militum nequaquā potens. Accedebat ad hoc q; Metellus ipse iam grādiōr natus ex multis ac magnificis gestis ad quietam ac uoluptuosam uitam declinabat. Congrediebatur autem cum Sertorio recētis spiritus uiro: cui corpus mirabiliter dispositum erat ad robur & celeritatem & laborū tolerantiam. Vino enim nec dum quietem agere indulgebat: ad difficultates maximas ad longas itinationes ad continuas uigilias ad uenationes p̄ aspera queq; atq; inuia assuefactus ex quibuscunq; locis inuadendi euadendiq; peritiam habebat: ex quo fiebat ut Metellus facultate pugnandi non p̄stita: omnia quæ uictis euenire solent pateret. Hic autem pugnam detractando superaret. Neque enim aquatum nec pabulatum exeundi facultatem inimicis p̄stabat. Mouere castra prohibebat castrametatos uexabat: quod siquam urbem obsidere p̄gerent: ipse sup̄ueniens obsidentes obsidebat: ut uicti tedio q; cum Metello erant quo se uerterent aut ubi consisterent nescientes clamaret ut Metellus ipse singulari certamine cum Sertorio (eum nāq; Sertorius puocauerat) dimicaret: Dux cum duce & Romanus cū Romano. Detractantem uero pugnam Metellum ut ignauum supernebant. Sed ipse Metellus hæc dicentes merito contēnebat: ducem enim ut inquit Theophrastus non militis: sed ducis obire mortem decet. Cum uero animaduertisset Metellus Lagobritas: qui non paruam opem Sertorio afferebant: siti faciliter expugnari posse: Vnum enim dūtaxat puteum intra urbem habebant: suburbanas uero & circa mœianas obsecutor aquas poterat auferre. Aggrediebatur urbē ea spe ut duob; spacio die; ablatis aquis ea potiturus esset. Itaq; militibus edixerat ut. v. die; cibaria secum deferrerēt. At Sertorius celeriter cognita re auxiliatus: duo milia utq; impleri aq; iubet pollicitusq; p̄ quoq; utre certa argēti p̄dere multis ex iberis multis ēt ex Mauris ne gocium suscipiētibus: delectis uiris robustis ac uelocibus mandat ut cū aquam iferant: tum iurilem bello turbam. Ut diutius potus sufficiat reliq; educant. Qd̄ cum intellexisset Metellus: & iam deerāt cibaria. Aglium cum sex milibus militum frumentatum mittit. Huic uero redeunti Sertorius insidias tendit: in eūq; redeuntē tria milia militū a tergo ex quadā ualle excitat ipse a fronte obuiā factus uertit Aglium p̄fligatq; Ex militibus q; cum Aquilio erāt partim capti sunt partim necati. Aquilius ipse amisso equo solus effugit: quo facto confestim obsidionem relinquere Metellus ac turpiter nimium a sertorianis derisus abire coactus est. Sertorius cum ob huiusmodi opera plurimum a barbaris amabat: tum etiam q; Romanis armaturis ordinibusq; & signis feritatem ipsorum auferens pro prædatoria manu ingentem exercitum effecerat. Insuper argento & auro liberaliter usus galeas militum clypeosq; ornabat: docebatq; ut chlamydis pictis floridissq; uterentur. Ad hoc donans & prouocans homines sibi beniuolos faciebat. Maxime autem beniuolentiam sibi comparauit ex his quæ circa puerorum eruditionem machinatus est. Nobilissimis siquidem adolescentibus in Oscam urbem conuocatis: præceptores eis tradidit græcæ simul & latinarum litterarum per quem modum re quidem uera obsides habebat: specie autem erudiebatur: quasi cum uiri forent in partem administrationis & imperii eos suscepturus. At patres eorum uehementer gaudebant: cernentes filios prætextatos honestissime ad magistrōs euntes: & Sertorium pro eis salaria p̄dentem ac saepe ipsos examinantem & præmia doctoribus tribuentem: bullasq; aureas donantem. Quata uero beniuolentia prouinciales erga Sertorium affecti essent: uel ex illo intelligi potest: q; cū mos esset iberis: ut qui duci se deuouerant: una cū illo morerent: atq; ob eā causam cæteris quēdam ducibus pauci admodū amici adesse cōsueuissent: Sertorium multa hominum milia deuota sequebantur. Et dicitur iuxta quandam urbē superatibus hostibus sese neglexisse Iberos ut Sertorium protegerent: nec prius de salute p̄pria cogitasse quam Sertorium humeris asportatū ituto posuissent. Nec solum Iberis uerumetiam Italis carus erat Sertorius. M. Perpennam eiusdem factionis hominem cum multis pecuniis & magnis copiis in Iberiā profectū & p̄ seipsum seorsum aduersus Metellū belligerare cupientē grauius ferebant milites plurimūq; sermo apud eos de Sertorio erat ita ut Perpennā nobilitate generis & diuitiis tumēte purerent. Cū ergo nūciatū eēt Popēriū mōtes Pyreneos trāscēdere Perpennæ milites raptis signis magno clamore postulare cœperūt ut ad Sertoriū ducerent & nisi eos duceret Perpenna: se relicturos eum testabant iturosq; ad uirum q; & seipsum & eos seruare posset. Qua necessitate adductus Perpenna copias suas: (tres enim supra. l. cohortes habebat): Sertorio coniunxit. Sertorius autem omnibus trans Iberum amnē ad eū concurrentibus multitudine quidem abundabat: nam confluebatur ad eum undique. sed erat ut sit barbara turba: quæ feritate & superbia cuncta turbaret: nec expectaret iussum ducis: sed sua temeritate ī hostes ferebat: primū igitur Sertorius rōnibus ac uerbis iustruere eos conatus est: deinde ut uidit ipsos nihilominus temere p̄perates statuit sic eos obicere hosti: ut nō oīno frangerent: sed plagas acciperēt multas sperās p̄ hoc ipsis de reliquo māsuetioribus uirorum. Gesta itaq; re ut ipse cogitauerat: succurrit ī tempore: & fugientes suscepit reducitq; in castra ac post

paucos dies ut mentes eorum erigeret consolareturque: aduocata totius exercitus concione duos equos adduci iussit: alter in acie seniorque confectum alter fortis & nitidum caudamque habentem magnam. Ad stabat autem iuxta gracilem illum uir magnus & robustus iuxta nitidum uero & forte uir paruus & imbecillus. Dato autem signo uir ille magnus ut ei preceptum erat caudam gracilis equi ambabus manibus captam euellere setas omnes uno impetu adnixus est paruus contra uir nitidi equi caudam paulatim uellebat. Tandem uero ubi ille frustra simul totam caudam trahens sibi quidem molestias inanes: circumstantibus uero risum prebens defessus est. Et ille paruus euellendo paulatim setas caudam fortis equi spatio prebreui nudauit. Tunc assurgens Sertorius uidetis inquit comilitones ingenium plus posse quam uires. Multa enim quae uno impetu superari non possunt: paulatim superantur. Omnia namque uincit studiosa sedulitas: nec est ulla tam magna potentia: quam non exuperet tempus. si dele auxiliium eorum qui aptitudinem eligunt intempestiue autem preperantibus inimicissimum. Haec Sertorius ad consolationem simul disciplinamque barbarorum de tempore differerebat. Non paruam admirationis iter cetera eius egregia rei militaris opera illud habitum est quod in Cacitanos edidit. Ea est gens supra Tagenium amnem: non oppida neque uicos habens sed montem iustae magnitudinis antraque & concauitates ad boream uersus: Ceterum omne circa solum Argilam continet: & terram facile ab aestu putrescentem puluerulatemque: neque supergradiens sustinere idoneam: & modice contacta uelut cinis diffunditur. In eas speluncas barbari quotiens bellum terror imminet confugere suorumque asportantes secure degere consueuerant: quasi nulla uis nocere eis posset. Euenit igitur Sertorium per id tempus a Metello pulsum haud procul ab eo monte castra habere: quem cum barbari ueluti uictum contemnerent: siue ob iram siue ne fugere uiderentur prima luce obequitans situm naturamque loci contemplantur qui cum nullum penitus aditum haberet: uanique omnes essent conatus: cernit ex solo magnam uim pulueri in eos deferri. Etenim speluncae ut diximus ad Boream conuersae sunt & uentus ab arcto ueniens: quem Ceciam uocant maxime contra eas praeflat. Tunc igitur licet aestat foret uehemens & arctae glaciei liquefactione nutritus dulcissime flabat ipsos & pecora per diem refrigerans. Hac igitur re animaduersa Sertorius iubet milites puluerulentam ac cinerosam terram confodere: & contra ipsum montem cumulum agere: quem barbari putantes ad expugnationem aggerem strui ab initio deriserunt. Sertorius cum usque ad noctem milites in ope habuisset. eos in castra reduxit. Postridie prima luce aura leuis praeflare coepit: & subtilissimum puluerem deferre: deinde ualido flate uento milites aggerem querere: ac nonnulli cum equis ingressi praequitare: ut puluis altius insurgeret ceperunt quicquid insurgebat pulueris uetus arripiens in barbarorum habitacula deferere: qui cum ad eam partem duxerat quae uentus flabat aperta erant subito fauces repletae spiritusque praecclusi sunt. Itaque uix duas dies tolerantes tertia sese Sertorio dediderunt non tantum inde comoditatis quantum gloriae consecuto: quae ea quae armis superari non possent ingenio confecisset. Quoad Sertorius aduersus Metellum bellum gessit ob senectutem potius & inatam Metelli tarditatem superior esse aestimabat: sed cum iam aduersus Pompeium montes Pyreneos transgressum decertaret: positisque iuxta castris omnem rei militaris experientiam inferendo repellendoque pericula ostenderet: ac etiam aduersus Pompeium superior esset tunc maxime fama Sertorii claruit: ut etiam Romae opinio esset cunctos eius aetatis duces in bello gerendo Sertorium antecellere. Neque enim tunc parua erat Pompeii fama: sed maxime floruerat ob res sub Scylla gestas ab eo ob quas etiam magnus meruerat appellari: & per quas nondum pubes triumphauerat. Unde primo eius aduentu in Hispaniam multae ciuitates quae antea in partibus Sertorianis erant in Pompeium conuersae defectionis impetum ceperant: quae tamen consilia repressit id quod propter omnium spem circa Lauronum oppidum euenit. Sertorio namque eos obsidente accessit Pompeius cum omnibus copiis auxiliium his qui obsidebant laturus. Ibi cum Sertorius opportunum aduersus urbem cumulum occupare uellet & Pompeius prohibere nitere: ac praeueniens Sertorius in eum locum milites deduxisset: Pompeius facultatem sibi praestitam rei gerendae: & hostem medium inter urbem sociorum & sua castra inclusum conficere posse ratus letitiam suscepit: oppidanisque per nuntium edixit: ut bonam spem haberent: intuerenturque pro moenibus sedentes ipsum Sertorium non obsidentem sed obsessum. At Sertorius haec audiens risit & Scyllae discipulo (sic enim Pompeium uocitabat) se ostensurum inquit oportere ducem post terga magis quam ante se prospicere. His simul dictis sex milia militum in primis castris unde profectus ad occupationem tumuli praecesserat: a se relictos ostendit: ut Pompeii si se aggrediretur terga inuaderent: quos cum Pompeius uidisset: nihil est ausus attentare ne circumueniretur formidans: sed cum erubesceret socios in periculo constitutos deserere: praesens eorum euerionem aspicere coactus est. Oppidani enim amissa spe se dediderunt Sertorio: qui eis quidem pepercit & omnes dimisit: urbem autem incendit: non ira neque crudelitate (minime enim omnium ducum: hic uir indulgebat irae) sed dolore & uerecundia eorum qui Pompeium admirabantur: ut uulgaretur iter Barbaros praesens Pompeius quasi ad incendiium sociae urbis calefactus auxiliium ferre amicis nequiuisset. In uictoriis quas hostes Sertorii habuerunt semper euenit: ut Sertorius ipse inuictus esset: eosque qui iuxta se erant incolumes seruaret. In restaurationes uero ac remedia sua magis claram eius uirtutem in rebus aduersis faciebant. Veluti in ea pugna quae apud Sucronem contra Pompeium commissa est: & rursus in ea quae apud Tutiam aduersus Metellum simul & Pompeium. Dicitur autem in illa pugna quae apud Sucronem fuit Pompeius manus conferere praeparasse ne Metellus particeps uictoriae foret. Et ipse quidem Sertorius cupiebat antequam Metellus coniungeretur contra Pompeium dimicare. Sed tamen instructa acie inclinato iam sole praeparari coepit: ratus aduenis & locorum insciis hostibus tenebras & ad fugam & ad insectationem impedimento futuras. Ac forte euenit ut contra eam partem quae Sertorius erat non Pompeius sed Afranius pugnaret. Nam Pompeius dextrum cornu Afranium sinistrum regebat. Cum ergo audisset Sertorius suos contra Pompeium stabant sustinere Pompeii impetum non posse: celeriter accurrat: ac suis iordine reductis Pompeianos uictoria exultantes inuasit fugauitque ita ut Pompeius ipse pene interficeretur: poststratusque ex equo & uulneratus nulla alia ciuitate sit quam quae milites Sertoriani capto Pompeii equo aureis phaleris magnificentissime & preciosissime ornato

SERTORII

dum simul de p̄da contendunt Pompeius ipse interlapsus aufugit. Afranius uero qui ab alio erat cornu ut fertorius abiit aduersarios supauit: & usq; ad castra p̄secutus castra diripiebat. Non. n. sciebat Pompeii fugam nec milites a rapina cōtinere poterat. Inter hæc fertorius uictor redibat & cōtra Afranium impetu facto milites eius uarie dispsos occidit supatq;. Deinde cū sentiret mellū cum alio exercitu aduentare plium dissoluit: reuocatisq; suis: At ego inquit puer hunc nisi uenisset anus illa castigatū uerberibus domū remississem. p̄ id tēpus cerua illa de qua diximus nusq; apparēte grauius angebat fertorius. Ea nāq; fictio ad conuinendos ī fide Barbaros plurimū ualebat tunc maxie cōsolatione aliq; indigētes: sed paulopost iuenta a gybusdā p̄ nocte & colore cognita ad Sertoriū reducta ē. fertorius illis ne cui dicere magnam pecuniā pollicitus ceruam in secreto loco cōtinuit & post paucos dies p̄fectus ad tribunal exhilarata facie quasi faustum aliqd hiberis qd̄ in somnis uidisset nunciaturus cū suggestū ascendisset: cerua a custodibus ut mandatum erat dimisso cursum ad suggestū: ibi nāq; fertorium aspexerat: se cōtulit caputq; inter genua eius submisit: oreq; illius dexterā tetigit: cōluetaq; prius hoc idem pagere: cui cū blandiret fertorius illachrymaretq; primū admiratio habuit milites: deinde plausu & gratulatiōe ut diuinū & cælestibus amicū hoīem fertoriam laudauerūt: ipsi autē in læticia ac bona spe erant. In agro sagūtino ī extremas necessitates cōpulsis hostibus tandē pugna decernere coactus ē dum frumētatum p̄ficiscerent: pugnatum ē egregie ab utraq; parte: quo in plio mēius uir oīum: qui apud Pōpeium erat p̄stantissimus interfectus est. Vicit autē fertorius & multa hostiū strage usq; ad mellū puenit. Hic dū metellus supra ætatē uiriliter resistit pilo p̄cutitur: qd̄ & qui uiderant: & q; audierant ex Romanis grauius ferentes: ac turpe rati ducē suū deserere: p̄ iram cōuersi metellum p̄texerunt magnaq; uadisi fertorianos ī fugam uertunt. Facta itaq; cōuersione uictoriæ fertorius in urbem montuosam se recepit: portaq; obstrusa & mœnibus undiq; munitis se obsidēdū p̄buit callido cū filio: ut Romani circa oppidū intenti & potiri posse cōfisi cætera negligenter: nec restaurari copias p̄hiberent: aut uictos p̄sequi curarent. Miserat. n. fertorius duces ad eas ciuitates quæ sibi parebant p̄ delectu habendo: dederatq; illis ī mandatis: ut cū satis copiarū cōgregassent certiorē ipsum facerēt. Quod cū eēt factū absq; ulla difficultate ex absessa urbe aufugiēs se suis cōiunxit: rursusq; cū magna manu p̄fectus mari & terra hostē uexabat. Terra quidē īsidiis circuitationibus & oīum locorū tentationibus iprouisis. Mari autē p̄datoria classe: sic littora infestās ut deficiente cōmeatu: duces sese disiungere ac alter in galliā transire: alter circa Cæceos hyemare cū summa penuria cogere: unde eēt ad senatū scripsit Pōpeius nisi pecuniæ sibi mitterent: milites e puincia deducturū: se iā dū italiā p̄tegat suū patrimoniū cōsumpsisse: fuitq; Romæ opinio: fertoriū priusq; Pōpeiū in Italiā rediturū in tantū p̄stantissimos belli duces fertorii astus p̄regerat. Ostēdit autē Metellus quāti Sertoriū faceret. Nam publicæ p̄mia statuit si quis eū necaret: cētū argenti talēta & duomilia agri iugera: ac si exul foret reductionē & ueniā Nisus p̄ditionibus consequi quod bello non poterat. Insuper cum aliquando aduersus Sertorium superior in pugna fuisset sic gloriatus ē: sic seipsum extulit: ut imperatorē appellari & festis ac sacrificiis a ciuitatibus se recipi sustinuerit: & ferta capiti iposuisse & conuiuia in ueste triumphali egisse dicitur. Victoriæ insuper trophæa aurea & chori puerorū ac mulierū eius laudes canētes obuiabant. Pro quibus plane ridiculus erat metellus si eum quē fugitiuū Scyllæ & reliq; carbonianæ fugæ nuncupabat sic gloriabatur cessisse: magnanimitatis uero Sertorii illud fuerit: quod pulsos ex urbe senatorios: q; penes eum debebant senatum nuncupabat ducesq; & questores ex eis diligebat: & patriis legibus cuncta administrabat: deinde quod armis pecuniis & urbibus iberorū utens nullā eis potestatem concedebat: sed p̄tores & magistratus omnes ex Romanis creabat: quasi non Iberos contra populum Romanum augeret sed libertatem populi. R. asserere uellet. Etenim erat Sertorius patriæ amator: affectusq; humane ad reditū sed in aduersis durisq; tēporibus fortem se p̄stabat: in uictoriis autē ad metellū Pōpeiūq; mittebat: se paratum offerēs depositis armis priuatum in urbē redire uelle si sibi p̄mittat malle se. n. Romæ ignobilissimū ciuē quā exulē omniū aliarū ciuitatum imperatorē nuncupari. Dicit. n. non minime cupiuisse reditū suum ob amorē matris: sub q; orphanus educatus mirabiliter erga illā affectus erat. Cuius postea audita morte: paulo abfuit quin mœrore interiret: septem nāq; continuis diebus nec tesserā dedit nec ab amicorū quopiam conspectus est. Vix tandem annitentibus iis qui ordinem ducebant: suaderi potuit sibi ut exiret: ac se militibus ostenderet: & rebus quæ sceleriter p̄cedebant uti uellet. Ob quæ multis uisus est uir natura mitis & ad quietē aptus: ac p̄ter uoluntatem coactus se bellis ac ip̄eris immisceri: & cum secure uiuere sibi non liceret: sed ab aduersariis cōpelleretur ī arma necessariam corporis tutelam diuertisse. Declarant etiā magnanimitatem eius res cum mithridate gestæ. Nam cū mithridates ex scyllano cōflictu ueluti ad secundam luctationem assurgens Asiam inuasisset & magna fertorii fama iam cuncta penetrante rumoribusq; de eo ab Hesperia in pontum per nauigantes delatis: omnia cōplerēt: cupido cepit mithridatem legatos ad fertorium mittere: maxime ab adulatoribus incitatum: qui fertorium Hannibali & mithridatem Pyrrho comparantes negabant populum Ro. contra tam sublimia ingenia tantarūq; potentias bifariam inuadentes resistere posse: peritissimo rei militaris duce cum maximo rege coniuncto: misit igitur mithridates legatos in Iberiā litteras fertorio & mādata portantes: per quæ offerebat se pecunias & naues fertorio darum: petebat uero ut Asia puincia sibi concederēt. Aduocato itaq; consilio quem senatum appellabat: fertorius cum de hac re ad eos referret: censentibus cunctis oblationes regias leto animo recipiendas esse titulum uero inanem eorum quæ in sua potestate non forent: p̄ his quorum plurimum indigebant cōcedendum: non tulit fertorius: sed Bythiniam inquit & Cappadociam occupanti mithridati non inuidere gentes parere assuetas nec quicquam pertinentes ad imperium populi. R. quod si puinciam populi. R. iuste partam ipse occuparit: & dum eam teneret a Fimbria depulsus sit & in fœdere quod cū scylla iecerit:

illam dimiserit: Hanc inquit se non laturum ut iterum usurpet. Etenim suis uictoriis rem Romanam augeri debere: Non autem per ipsum diminutionem fieri Romanae reipu. Generoso quidem homini cum honestate uincere optandum esse. Cum turpitudine uero nec salutem queri debere. Hæc Mithridati renunciata plurimum terruerunt. Et dicitur dixisse ad amicos quid censeret Sertorius si Romæ in palatio sederet: Quando nunc in Atlanticum depulsus mare terminos regno nostro imponit: & imminentibus Asiæ bellum minas. Inita ste tamen inter eos confœderatio ut Mithridates Cappadociam & Bythiniam haberet: utque Sertorius ducem sibi & milites transmitteret. Ipsæ autē Sertorio naues. Quadringenta & tria milia talenta præberet. Et misit quidem sertorius in Asiam. M. Marium prætorem uirum senatorii ordinis & ipsum exulantem quem urbes quasdam Asiæ intrantem cum fascibus & securibus ipse Mithridates sequebatur illum tanquã maioris potestatis præmittens. Ab eo prætore quædam ciuitates libertate sunt quibusdam tributa remissa sertorii gratia: quæ res Asiam superbia & auaritia publicanorum dudum uexatam ad spem nouarum rerum & sertorii desiderium erexit. In Iberia uero amplissimæ dignitatis homines qui cum sertorio erant: Ut primam spes magna effulsit metusque abscessit inuidia aduersus illum paruere coepit cupidoque mala inuasit animos. Ante omnes. M. Perpenna nobilitate familiæ & ingenii uanitate principatum affectans: sermones haud quaquam sanos inter amicos diffudit. Quisnam inquit demon improbus de malo in peius nos continuo differt. Totius simul orbis dominanti scyllæ parere domi manentes indignum putauimus: huc autem profecti uoluntarie seruiamus: & sertorii exilium tanquã satellites custodimus: derisi ab omnibus ob inane senatus nomen in quo mandatis sertorii nõ minus paremus quã Iberi aut Lusitani. His & huiusmodi uerbis concitati quidem sertorio infensi erant non tamen aperte. Nam formidabant eius potentiam: sed clam res corrumpebant: & subditos per acerbiter punitionum ac tributorum onera quasi sertorio iubente ad defectionem concitabant. Ex quibus rebus ciuitates quædam a sertorio desciuerunt: & turbis quibusdam exortis qui ad eas sedadas comprimendasque mittebantur: fomenta discordiarum exaugendo multis bellis & seditionibus regiones implicuerunt: effecteruntque ut in dies minus sertorio pareretur. Et hæc quidem indignatio ex priori humanitate sertorium contra pueros Iberorum qui in Osta erant irritauit ut alios necaret: alios uenderet. Perpenna cū uero multos sibi ascuisset: Manlium quendam ex sertorianis ducibus ad hoc sibi adiungit. Hic tum forte adolescens cuius amore destinebatur hæc omnia pãdit: & hac spe elatus cæteris amatoribus obmissis: sibi uni se addicere hortatur: maximam confestim potentiam habituro. Adolescens cuidam Aufidio amatori qui sibi gratior erat hæc apparuit. Quæ cum audisset Aufidius obstupuit. Nã & ipse unus ex coniuratis erat ignorabat tamen Manlium ista sentire. Perpennam uero & quosdam alios de quibus sibi notum erat nominante adolescente conturbatus sermonem abruptit & insanum contemnendumque Manlium dixit: Qui ita uanas fictiones inducat. Ipse autem ad perpennam profectus rem prout audiuerat & quanta celeritate opus foret exposuit. Rem igitur aggressi conficiendam nuncium induxerunt uictoriam quandam unius ex sertorianis ducibus & cædem magnam inimicorum significatam: ad quem exilaratus sertorius cum immolasset. Perpennam ipsum & alios qui aderant: (Hi erant omnes coniurati) ad cœnam inuitat: exoratque. Mos erat sertorio in cõuiuis plurimam semper honestatẽ decoremque seruare: nec uidere quicquid turpe nec audire sustinebat: docueratque omnes suos ab omni maledicto ac iurgio abstinere sed placide ac modeste ioco uti. Tunc igitur in medio conuiuii rixæ initium querentes aperte uerba turpia flagitiolaque iactabant & ficta ebrietate multa sceleste agebant: ut sertorium prouocarent: Sertorius uero siue quod grauiter ferebat in cõcinnitatem eorum: siue quod ipsorum mentes ex tarditate loquendi & inconsueto contẽptu animaduerteteret mutato discumbendi modo se supinum disposuit: quali uidere nec quicquid uellet nec audire. Perpenna autem Phialam meri in medium proiiciente & strepitum inde facto quod erat signum coniuratis datum: Antonius qui supra discumbebat gladio sertorium percutit: conuersi uero ad plagam & insurgere conantis in pectus ruit: manusque ambas capit ne resistere ualeret: per hunc modum a multis cõfossus occiditur. Maxima Iberiæ pars Metello & Põpeio post mortem sertorii sese tradidit. Eos qui manserunt Perpenna suscipiens aduersus inimicos bellum gerere adortus est. In quo statim sui experientiam dedit ut uiri nec ad parendum nec ad imperandum apti. Nam fretus sertorii apparatibus aduersus Pompeium cõgressus breui superatus fuit: & captus: nec ultimam quidem fortunam ingenue tulit. Sed cum haberet sertorii litteras pompeio promisit uirorum consularium & qui plurimum Romæ poterant epistolas propria manu scriptas per quas cupidi nouarum rerum sertorium in Italiam uocabant se ostensurum. Sed pompeius non ut iuuenis sed ut grauis & prudentis animi uir eas quidem litteras nec legere ipse uoluit: nec a quoque ut legerentur permisit: sed ipsas omnes in unum collectas cremauit. Quod eius factum multos ciues periculo & magnis nouitatibus patriam liberauit. Perpennam insuper statim occidit ueritus ne uulgatis quorundam nominibus turbationes & scandala orirentur. Reliquorum uero qui sertorianæ necis conscii fuerant: alii ad pompeium deducti maectati sunt: alii in Lybiam profecti a Mauriciis interfecti fuerunt. Nec quisque eorum e uasit præter unum Aufidium Manlii Riualet. Hic enim siue latens siue neglectus in quadam Barbariæ uilla inops inuisusque consenuit.

REGISTRVM.

a	k	A	K
Prima alba THESEI ab ignauia foederis	in suam potestatem lis uictae superataeq; pensio conferenda SCIPIONIS	CYMONIS uiris te poena Cymone deriu Atheniensium	tibus cauere temporibus rauit orientem bito caput
b	l	B	L
Romuli res comprehensos ris generibus Lycurgi	pugnandi dirigebatur: ad bellum cellus per insidias	bat. Totas parta uictoria Pompeio quosdam homines	magnum cratera rum & argentum habentem statuisset:
c	m	C	M
gnum ducerent congressu apices populus	haberet: nihil it: ceteris cilium haberent uir: & quotidie	peruenit a omnia ad suis coronis aderat) posita	repetere. Coiurauerat aedes errabundus pacis aliquid mo sua ad
d	n	D	N
alium ex genere spectaculum pro domesticis	penatibus & in uulgus passim sumptisq; quibusdam tanq; cum uirtute	intueretur: rebus Crasso uenissent. qui oppositi	sas herbarum de hospicio ad classem in Alexandrum
e	o	E	O
erat tam defacerant etis pugnandi Alcibiadi	Macedonibus ueteres erant. pulisse uidetur frugalitate	Pompeius si sunt ueluti granis a Lucullo tur. His uisis	ret: lugubri xandriam & thetrarchias fefellit.
f	p	F	P
facta credamus comedas mum de cos parta	filium ex rege pore uirum Gracchorum uulgo ritus: ciues	ALEXANDRI xarco & thridatem alteram storum de sumendis	& in consiliis tibus facibus sae ministros mulieribus
g	q	G	Q
q; ciues rem sacram li ex aduerso & singularem	errare & tur imperio praecipit Scylla per captam	Alexander: niuarum Apud quem tatisq; deae sacrificiis	Proinde macedonum GALBAE quae rebellando
h	r	H	R
manus aliis primos ac atq; fuga illa Nam Hannibal	PYRRHI VIRI rogatus dicitur statimq; circa rimum elephantum	qua effectum ces & inarticulata taliu animos bero laeta mens	effecit Barbaram resq; plurimas ut lachrymis Praeterea equitum
i	s	I	S
Siquis olympias praeliantes: obsidione aetatem: nec quicq; aduersantibus	adeundo consiliariis per superiora & longiorem qui fortunae insecturum	ut reliquo quae rogabat: traderetur: nem urbe,	nygium statuit tonis libro defensionem primo HOMERI VIRI

diuit
atq;
culci
prius
qui se
aliu
roner
coena
lus pe
nupe
fonte
tus ef
maxi
decer
clarat
a pat
eius
persta
caligi
parite
roner
lam d
urbis
Hic su
nenfe
blice
stima
eius d
res ge
ration
moni
pulch
omni
ficile
liquic
cali a
tia ifi
est: hu
greg;
enim
nis se
lere u
ru reg
dos at
latum
men

ERIPOLTAS VATES EX THESSALIA OPHELTAM REGEM
Suosq; in Boetiam populos deducens familiam multis deinde temporibus
nobilissimam ex se reliquit. Plurimi ex ea Cheroniam urbem incoluerunt:
ubi primum expulsis ui barbaris confedere. Ex hac stirpe quāplures & natu
ra pugnaces atq; uiriles in medicis incursionibus praeliisq; galaticis summa
audacia freti cecidere. Superstitit adolescens quidam parentibus orbus Da
mon cognomine peripoltas. Is & uenustate forme & animi elatione æqua
lium suorum nemini cōcedebat: durum alioquin & inexorable ingenium
nactus. Romanus quidam is forte per id temporis cohortis milium præfe
ctus Cheroniæ hibernabat: in huius iam adolescentis libidinem exardebat:
Cum itaq; nequicquam & præce & largitionibus hunc sibi pellicere atq; cō
ciliare tentasset. neglectis tandem iuribus urbis haud a uiolētia temperatu
rus esse uidebatur. Erat enim nostra tunc patria nec multitudie ciuium nec

diuitiis abundans. Damon effrenata uiri procacitate iritatus in hunc irasci. Postremas illi extruere isidias
atq; parare: ex æqualibus suis haud plures quam sex & decem delegit: quod parua complicum manu oc
cultius id facinus patrari posse sperabat. Hi cum plurimā bibēdo noctem cōtriuissent: Simulac illuxit: facie
prius caligine fauillaq; illita in forum armati erumpunt. Ibi Romano intersacrificandum & quāpluribus
qui secum aderāt trucidatis cōfestim ex urbe diffugiunt. Tumultu orto cum frequens cheronensium con
cilium uenisset in curiam: in hos reos animaduersum est: Atq; poena capitis damnati. Hoc decretum che
ronensium causam maxime tuebatur apud Romanos. Urbis deinde principes: ut cōsueuerūt: uesperī cō
uenantes Damon cum suis in curiam irruentes cum necauissent: iterum ex urbe pfugiunt. Lucius Lucul
lus per eos forte dies istac suas copias præter ducēs cum has romanorū cædes accepisset: nam & hi motus
nuper obtigerāt: signa firmauit. Summa deinde diligētia causam percontatus cū cōperisset non modo in
fontem ciuitatem: uerum etiam & ulro iniuriis affectam: susceptis militibus suū cum exercitu iter psecu
tus est. Damon uero excursions in agros facere: regionem predari atq; diripere: & iam urbi ipsi periculo
maximo imminere. Tunc oppidani eum dolo subducere aggressi: simulata uenia teditum in urbem sibi
decernunt: missisq; ad eum legatis patriæ restituūt. Ita in urbem reg. effus gymnasii pfectus extemplo de
claratus est. Inde cum in thermis se ungentem interfecere. Eo loco horrendæ species diu uisæ suspiria (ut
a patribus nostris accipimus) exaudita. Eapropter thermarū fores obstructæ atq; obturatæ: & nūc quoq;
eius loci uicini turbulentissimas ibi uoces & simulacra circūferri arbitrantur. Huius familiæ homines: su
perstant enim aliquot circa stirim phocidis maxime inter æolios uersati: caliginatos agnomināt: q; Damō
caligine litus in romanorum cædem se uerit. Erāt Orchomeni non mō Cheronensibus finitimi: sed odio
pariter ac similtate infensi. Hi occasionem inimicitiae rati: romanum quendam calumniatorem in Che
ronenses mercede concitāt: qui eis de trucidatis romanis diem diceret. Hic ad prætorē Macedoniæ quere
lam deferens: nec enim in græciam romani prætores miserant: haud secusq; in uirum unū uniuersum in
urbis nomen inuehebatur. Qui contra pro Cheronensibus causam dicebant Luculli testimoniū iducere.
Hic super ea re per prætorias litteras rogatus omnē ut erat rei seriem plane exposuit. Hoc præsidio chero
nenses cum e tanto totius urbis periculo euassissent: statuam lapideam in foro penes Liberumpatrem pu
blice Lucullo decernant. Nos itaq; tamedsi multa interim ætas effluerit: Lucullo tamē gratias debere exi
stimamus. Atqui eā quæ corpus aut uiri effigiē imitetur: lōge clariorem statuam arbitrati: quæ & mores
eius declarat atq; ingenium: aggrediemur in his clarissimorū hominum contentionibus huius quoq; uiri
res gestas referre. Neq; tamen ob gratiam quicq; historiæ ueritati detrahemus. Sola etenī rerum cōmemo
ratione officio nostro satisfecisse uidebimur: quando ne ipse quidem æquū duxisset pro uero erga nos testi
monio fictam de se mercedem suscipere mendacem scilicet reg. suarū expositionē. Cæterū ut pictores cura
pulcherrimas describunt imagines multaq; ferme gratia perornatas: si quippiam ineptulū illis insit: neq;
omnino prætermittere neq; penitus exculpere dignū censent: sic quoniā humanis in rebus non modo dif
ficile sed impossibile pene arbitramur omni ex parte integram purissimamq; hominis uitā posse cōstare:
siquid digne honeste pulchre actum est: id omne historia penitus complecti decet. Contra uero siquid uel
casi aliquo aut temporum necessitate non integre factum clarissimis rebus itercidat: haud multa diligen
tia insigniri oportet. Quinimo id ipsum magis defectum quēdam uirtutis q; nequiciae uicium iudicare par
est: humanæ ueneratione naturæ adductos: quæ nihil decoq; ad summam natum uirtutem perfecte inte
gregū producit. Videbatur itaq; considerantibus nobis Cymoni permaxime cōferēdus esse Lucullus dux
enim uterq; bellicæ rei peritissimus & in barbaras gētes clarissimi ambo. Mites in repub. maximas itesti
nis seditionibus conspirationes præbuere: celeberrima insuper trophœa illustrissimasq; de hostibus rettu
lere uictorias. Nō enī græcorū Cymone prior, non romanorū quisperiā Lucullo in tā remotas orbis terra
rū regiones infesto exercitu profectus est: Hercule ac Liberopatre exceptis: siue etiā Persei in æthiopes me
dos atq; armenios. aut Iasonis uerisimile aliquod facinus sæculis ab illis ad nostrā usq; ætatē memoriæ de
latum est. Hi præterea ambo bellis pariter infectis militia excessere contractis dūtaxat hostiū uiribus nō tā
men deletis penitus: Maxime uero in colendis hominibus comiterq; apud se suscipiēdis par quædam fuit

CYMONIS

humanitas atq; munificētia: similis quoq; in uita splendor urbanitasq; facile cōspiciebatur: & alias fortasse prætermittimus conuenientias: quas ex eorum uita rebusq; a se gestis per facile itelligere poterimus. Cymoni Milciades pater fuit: mater uero Egesypile thracia genere Olori regis filia: ut in Archelai Melāthiū poematis ad ipsum Cymonē conscriptis traditū est. unde & Tucydidi historico genere quidem Cymoni necessario Olorus pater fuit: ad Olotum regē ceu ad pgenitorem suum referens nomē. Is Tucydides christia circa thraciā est adeptus: ferturq; in scapta silua: hic thraciæ uicus est: diem ultimum obiisse. Eius sepulchrum: cum reliquiæ in atticam traductæ fuerint: in Cymonis conspicitur penes Elpinicæ Cymonis sororis monumentū. Atqui Tucydides tribu quidē Alimusius: milciades uero Laciades fuit. Milciades itaq; cum .l. talentorū dānatus esset: in uincula coniectus mori. Cymon adolescens admodū cum Elpinicæ sorore in nupta a patre superstes primo qdem ætatis suæ flore maximā sibi in urbe infamiā comparauit: qd incōtinens uinolentus & auo suo Cymoni natura persimilis esset: quem ob amentia choalemum cognominatū fuisse ferunt. Stefimbrotus uero thasius: qui per illa ferme cymonis tēpora fuit: neq; musicā eum didicisse tradit neq; aliam ex liberalibus disciplinā: quibus græci nauare operam consueuere: cæterq; ab lepore dicacitateq; attica penitus ab horruisse. Moribus suis affuisse ingenuitatem quandā: imprimisq; ueritatis cultum ut peloponesiaco magisq; attico fretus uideretur ingenio: Deiectus incomptus maximis in rebus optimus: ut est in Eurypidis Hercule. Hæc de Cymone & Stefimbrotō cōscripta accepimus. Creditū uero est adolescentē eum haud ab sororis consuetudine abstinuisse: neq; enim pudicam alioquin fuisse Elpinicā: quinimo ob secutā ultro Polignoto pietori ferunt. Eapropter cū in poetili porticu tunc plesianastio appellata Laodicem inter troianas pingeret mulieres: elpinicæ sibi imaginē præstitisse. Is uero Polignotus nullo artem precio exercebat: nullaue mercede adductū sed ob gratiam tantūmodo erga urbem porticū illam rerum scriptores pinxisse tradidere. & poeta Melantibus id insinuans ait. Sumptibus ipse suis ornauit templa deorum: cæcropiumq; forum hæroum certamina pingens. Sunt qui elpinicam non clam uerum cum Cymone palam cōcubuisse dicāt: q; marito se digno diu ob inopiam coniugari non posset. Deum calligæ nupsit: cui q; inter Athenienses diuitiis opulentus atq; illius amore captus alienum p danato patre æs persolueret sponduisset: haud inuitā elpinicam Cymon uxore dedit. In mulieres uero item peratis ingenii fuit. etenim Melāthius poeta elegiis i cymonē ludēs: Asteriā cōmemorat genere salaminiam Mestram quoq; mulieres summo studio coluisse. Idem etiam itelligi licet: q; uxoris Isodicæ Euriptolemi filia mortem periniquo molestosq; animo tulerit: si id conicere a conscriptis ad eum pro leuadis lachrymis leniendoq; dolore elegiis par est: quorū auctorē Panetius philosophus arbitratur Archiā physicū extitisse a temporibus haud inepte coniectās: cæteri uero Cymonis mores & generosi & gratia quadā admodum affluentes: Neq; enī Milciadi audacia concedētem: & neq; prudētia Themistocli: ambos tamen iusticia & æquitate superasse constat: uirtute quoq; militari haud inferior: q̄q; iuuenis adhuc armorum experientia imperitus rebus urbanis maxime præcellerat. Etenim medis ingruētibus cum Themistocles atheniensi populo suaderet deserta pro Salamine urbe ab agris in naues arma transferre: totamq; belli molem mari gerendam esse: aduertens Cymon plerosque eius rei stupore exanimatos sumpto equestri freno per certamicum forū exultans cum sociis in arcem conscendit: illud Deæ Palladi oblaturus: quod nauali deinceps non equestri certamine opus esset. Donato itaq; freno cum ex his clypeis qui circa templum appensi erant: unū accepisset: habita prius Deæ supplicatione ad mare deinde cōtendit. Visum est id facinus haud paucis audaciæ dedisse principium. Fuit quippe specie & forma non negligendus Cymō: ut Ion poeta tradit: corporis statura mediocri: habebatq; multa & crispa coma suffultū caput. In eo uero certamine cum acriter strenueq; dimicasset: maximam sibi in urbe gloriam cum ciuū beniuolētia comparauit. Iam multi sua uirtute ad eum conuenere: animum eius ingenti laude attollere: iubereq; digna Marathone iam eū excogitare. Atqui se cum ad capeffendas dignitates in repub. contulisset a populo qui iam Themistoclis fastidio abundabat: perhumane admissus est. Fecerant eum populo carum compositi mores mansuetudo quædā atq; humanitas familiare ac urbanū uiuendi genus. Neq; pagæ suæ dignitati conduxit: q; Aristidē Lyfimachi filio mores ac eius ingeniū conspicanti aptissimus is uisus est in fastum audaciamq; Themistoclis obiiciendus. Medis uero e græcia fugientibus cū nondū ad Athenienses græciæ principatus traductus esset: sed penes adhuc Lacedæmonios ac Pausaniā summa regē constaret: naualibus copiis dux est declaratus. Primum quidē in ea militia ciues suos summo studio exercebat: ut pter cæteros lōge primarij ornatis simiq; in armis conspicerentur atq; promptissimi. Pausanias interea litteris clam ad persicum regem datis de prodicione cœpit cum barbaris agere. Is in socios temerarius & crudelis multa per licentiam impie superbeq; nefanda patrarat. Cymon occasionem ratus socios iniuriis indigne affectos ad se benigne pellicere humane colligere atq; solari: ut sensim non ui aut armis: cæterū arte atq; ingenio fretus patriæ uendicaret græciæ principatum Hoc humanitatis studio plurimi sociorum a Pausaniæ insolentia abhorrentes Cymoni Aristidēq; eos perhumane fouentibus adhærebant. Ephoris deinde scribunt: consulunt: monēt: ut Pausaniā domum reuocent: q; iam Sparta per ignominia neglecta turbulentusq; regē status in græcia uideretur. Ferunt uirginē quandā bizantiā Cleonicē nomine clarissimo genere ortā a Pausania in libidinem accersitam: parentes uero ui pauoreq; consternatos pudicam sibi uirginē prostituisse. Hæc Pausaniæ domū obscura nocte ingressam sumpto ab his: qui thalami foribus præerant: lumine silentio ad cubile accedentem incaute cespitasse: euersamq; cū strepitu lucernā sopitū iam pausaniā excitasse. Is hostibus se insidiis circumuentū arbitratus: stricto gladio incius in uirginē ruens eā confodit. Cleonices deinde manes omnem pausaniæ quietē adimere atq; turbare: eiusq; frequenter sibi per somniū uisa irate dictitare heroicū illud .l.

uiris te poena uocat mortalibus horror. His ita gestis cum indignitate sceleris: tum uirginis pietate cōcitā
 ti in pausaniā socii illum sollicitante Cymone Bizantii obsident: eumq; mox urbe eiiciunt. Is tunc inde dif
 fugiens uirgineis manibus admodum uexatus in Heracleā ad necromanticum se oraculum contulit: ubi
 reuocata Cleonices anima supplex infestae uirginis iram lenire nitebatur: quae in conspectu adueniens cō
 festim inquit: his malis liberatum fore cum in spartana urbe constitit. Ea sermonis ambiguitate uisa est
 hominis mortem p̄dixisse. Multi p̄fecto hāc rege scriptores historiam tradidere. Sociis itaq; ad Cymone
 iam coactis: nobiles qdem persae uiri regisq; necessarii: qui ea forte tempestate Eionem urbem strimonii
 fluuio adiacentem detinebant: uicinis graecorū coloniis uim intulerant. Quod ubi Cymoni nunciatū est:
 confestim cum copiis in Thraciam enauigauit: Ibi primum cum persis cōserto praelio fusum fugatumq;
 hostem in urbe conclusit. Thracum deinde agris unde per Scrimonem urbi cōmeatus aduehebant deso
 latis: caeteraq; regione undiq; obseruata tantam obsessis rerum inopiam tantam iniecit famem: ut Butes
 eius p̄sidii pro Rege p̄fectus desperatione rerum in urbem ignem immiserit. Multaq; opum ui in eo con
 gesta ipse cum amicis semetipsum eodem praecipitarit. Potitus urbe Cymon cum iam plurima a barba
 ris igni assumpta essent: nullam propemodum ex ea p̄dam abegit. Regio illa ferax suapte natura pulcher
 rima erat. Ab atheniensibus eo colonia deducta tres inde lapideos Mercurios Atheniēsis populus Cymo
 ni decreuit: quorū primo sic erat inscriptum: Magnanimi uirtute uiri qui scrimonis olim Ante fluentia ge
 nus medorum intra eronis arcem Consecere fame: gelidi quoq; numine Martis caedibus hostili foedarūt
 sanguine terram. Hāc ducibus magnis patriamque tuentibus armis Cicropiam: Decreta manet clarissi
 ma merces. Ventura his laudum studiis accensa iuuentus promptius ardebunt patrios defendere muros.
 Atridis huic clara menesteus agmina ducens: Venit ad excelsae sacra olim moenia troiae. Carmine & tunc
 magni celebratum cōstat homeri: Instruxisse acies: danaumq; ornasse phalangas. Quis mō p̄ tantis haud
 æquum censet athenis uiribus igenio studiisq; excedere belli? In his tametsi haud usquā Cymonis nomē
 declaratum sit: maximum tamen honoris splendorem praese ferre uidebant. Neq; enim eiusmodi The
 mistocles aut Milciades quippiam consecuti sunt. Quinimmo huic uirtutem p̄ parta uictoria coronam
 postulati Sochares deceleus e media cōcione exurgens obstitit: si nō gratam: quae tamen populo p̄baref
 sententiā dicens. Cum enim o Milciades inquit solus pugnando de barbaris uictoriā consequere: & te unū
 tunc honorari equum censeto. Quod igitur tanto ob ipsius facinora Cymon honore habitus fuerit: ob id
 arbitror contigisse: quoniam sub caeteris quidem ducibus iniurias ultro illatas athenienses propulsabant.
 Hoc uero uno & hostes uincere: & aduersas urbes isesto agmine petere, & hostiles agros deuastare: & ipsam
 deniq; Eronem & Amphibolim subigere incolereq; potuerunt: Schyrum quoq; insulā tali ab Cymone oc
 casione subactam incoluere. Dolopes eam insulam habitabant uiri agroꝝ cultus parum studiosi sed uete
 res nauigantium praedones. Hi neglecto tandē hospitalitatis iure atq; officio: neq; ab his qui crebro hone
 steq; in ea insula uersabantur abstinuere: caeterq; Thessalos quosda institores quaestus gratia eo p̄fectos de
 praedati in uincula coniecere. Thessali contractis uinculis cum ad amphitionicum iudiciū confugissent: ra
 ptae urbs illa pecuniae mulctata est. Ciues eas ex aëratio publico nō ab his qui rapuissent res se repeti debe
 re negabant. Ea sententia trepidi raptores clam Cymone litteris accersebāt: ut cum classe ueniens insulam
 ab se in deditiōne acciperet. Traiciens eo Cymon: cum insula atheniensium imperiū subisset: Dolopes in
 de expulit: cōpositisq; rebus tutum nauigantibus aegēū praestitit. Ferunt Theseum priscum Aegei filiū ex
 Athenis profugū transfretasse in Syriū: ibiq; ab Lycomedes rege ob trepidationem dolo fuisse interfectum.
 Quod ubi accepisset Cymon: habuerunt enim responsum quoddā Athenienses Thesei iubens reliquias
 in urbē reduci. proq; dignitate illū uelut hæroem uenerari summo studio coepit idagare sepulchrū. Igno
 rabatur ubinā Theseus iaceret: q; Syri semper id celassent: prohibuissentq; antea id corpus p̄quiri. Monu
 mento summa tandem diligentia uix cōperto ossibusq; praetoriam triremē magnifice splendideq; orna
 tam impositis: ea Cymon induxit in patriā post annos ferme quadringētos. Hāc res amplissimā sibi apud
 populū gratiā conciliauit. Atq; in eius memoriā institutū est celebre illud uulgatumq; tragædorum certa
 men. Nam cū primā Sophocles iunior adhuc fabulā dedisset: iamq; multa cōtentio multusq; spectatium
 hominū conuentus adesset: Ephesion praefectus non alios in hoc certamine iudices sortiri uoluit: caeterq; i
 theatrum una cū reliquis belli ducibus aduentans Cymon cū Diis cōsueta sacra libasset: ab Ephesione ibi
 detentus est: sacramento deinde adactus cū singulis ex omni tribu sedere atq; iudicare iussus est. Hi uiri de
 cem fuere: quorū dignitate atq; praesentia ingentē hāc concertatio splendore est consecuta: uicisse Sopho
 clē tradunt uictum uero Aeschilū & graui mœrore affectum iniq; id tulisse: parumq; dede tēporis cōmo
 ratum Athenis ob irā diuertisse in Sicilia: ubi moriens prope Gelam sepultus est. Ion uero adolescentulus
 adhuc athenas ueniens una cum Cymone penes Laomedontē concenasse se tradit. Postremisq; poculis iā
 libatis iussum Cymonem non iniucunde cantasse. Ea re omnium qui aderant consensu supra Themisto
 clē laudatus est: q; ille neq; cantare neq; fidibus didicisse: ueq; amplissimā se scire opulentamq; rempub. fa
 cere iactasset. Inde uero (ut in conuiujs par est) cum ad res Cymonis defluxisset oratio: plurimaq; ibi gesta
 clarissime cōmemorata fuissent: prudentissimum ipse de se facinus narrare orsus est. Multos ex Festo atq;
 Bizantio captiuos barbaros Atheniensium socii cū cæpissent: oēm diuidendam praedam Cymonis arbitrio
 concessere. Hic uero partiens: cū hinc nuda corpora illinc uniuersa barbara spolia statuisset: accusabant so
 cii partes: q; iniquae essent. Facta deinde potestate ut utrā uellent: ipsi deligerent: Atheniensesq; quauis alte
 ra satis contentos fore. Nerophiti samii sententia oēm ornatum barbaraq; supellectilē socii elegerunt: ca
 ptiuā persae corpora Atheniensibus relinquentes. Discedens tunc Cymon ridendus quippe partior uisus

CYMONIS

est: qui aurea pſellia: bullas: torques: candidas: purpurā: magna opere ꝑcia rettulissent. Contra uero Athenienses nuda perſage corpora nulli satis apta labori suscepissent. Continuo uero pleriq; cum amicitia tum captiuorū neceſſitudine exciti ex Phrygia Lydiaque descendentes: adeo eos ingenti ꝑciao redemerunt: ut cum ea pecunia ad educandas quattuor mēſes nauales copias Cymoni abunde ſuffeciſſet: multū ꝑꝑterea auri ex ea redemptione in publicum ærarium eſſet congeſtum. Cymon itaq; ſpoliis iam hoſtium militiæ partis opulentiſſis ac locupletis: ut honeſto belli iure eas ſibi diuitias comparauerat: ita pulchrum in ciues eas liberaliter impartiri duxit. Primum amotis undiq; agrorum ſuorum ſeptis egenis ciuibus hominibuſq; peregrinis poma frugesq; inde aſſumere licebat impune. Parabatur quotidie ingens domi conuiuium: li non apparatus ſplendore excellens: abundans tamen: & quod uel multos homines aſſatim paſcere poſſet. Eo pauperes quicūq; uellent libere conuenientes educationem inde per ocium ſibi uendicabant: ut rebus tantum urbanis intenderent. Cæterum Ariſtoteles non id omnibus Athenienſibus datum eſſe: ſed ex Lacedæmoniis contribulibus ſuis uolenti cuilibet licuiſſe tradit. Comitabantur ꝑꝑterea Cymonem familiares quidam iuuenes eiꝑ; conſueti. Hiſ pulchra ueſte amiſtis imperatum erat: ut ſiquis grandior natu ſordide ob inopiam indutus cum Cymone forte congrederetur: ueſtem ſecum permutarent. Viſum eſt hoc munificentiaꝑ; genus plurimum in ſe maietaſtis habere. Idem & iam copioſe ſecum nūmos deferentes: Siquē in foro uirum indigna oppreſſum egeſtate conſpicerent q̄proxime accedentes pecuniam ſibi clam in manibus deponebant. Quæ iā cratinus comicus in archilochis memoriaꝑ; mandaſſe uiſus eſt hiſ uerbis: infra uero iaſtabat Metrobiuſ grāmaticuſ: cum diuino homine & in hoſpites officioſiſſimo ac peroptimo omniumq; græcorū ꝑꝑter Cymone pingue ſenium conuiuatus ſecum omne cōmemorari: ille uero abiit uisit prior. Et Gorgias Leontinuſ Cymonem iquit ſibi diuitias cōparaſſe ut ueretur: uſum uero fuiſſe ut honorem conſequeretur. Criciaſ uero unus ex triginta tyranniſ Scopadum diuitias liberalitatem Cymonis & Ageſylai Lacedæmonii uictoriaſ in elegiis ſibiipſi imprecatur. Etenim ſpartanum Lychan celebrē quidem inter græcos uirum haud aliunde cognoſcimus: q̄ quod in gymniciſ ludis ac exercitiis externos conuiuari ſolebat. Iam uetus illud Athenienſium in hoſpites ſtadium atq; humanitas Cymonis munificentiaꝑ; concedebat. Illi enim unde ciuitas plurimum ſibi gloriaꝑ; deberi arbitrantur: græciſ hominibus educationis ſemina impertiti ſunt: fontium quoq; ac igniſ uſum hoſ quibus opus erat homineſ edocuerunt. Hic uero intra priuatos lares perinde ac in publicum quoddam urbiſ diuerſorium ciueſ excipiens: frugibus etiam agrorum ſuorum & primis & eximiis quibuſq; pulchritudine uel peregriniſ quoq; hominibus per omnem anni horā ultro oblatiſ indulgebat: ut propemodū uiſuſ ſit fabuloſa illa Saturni tēpora in uitam de integro excitatū. Sunt qui falſo hanc ampliffimam liberalitatem in populares factioneſ aſſentationeſq; tranſferant. A quibus tantum diſſentiendum arbitror: ut cum optima tum parti more Lacedæmonia ſemper ſtuderit: Themiftocli plæbiſ uireſ ultra q̄ æquū eſſet attollenti plane conſtet hunc una cū Ariſtide accerrime obſtitiffiſſe: ac in Ephialtē iterum qui populari gratia Ariopagi potētiam diſſoluere nitebatur grauiffime fuiſſe iuectum. Expilationibuſ quoq; publiciſ & largitiōibuſ penitus abſtinētē omnia caſte integreꝑ; in repu. obiffiſſe: tamenſi ꝑꝑter Ariſtidē ac Ephialtē uniuerſoſ primoreſ ea peſte uideret eſſe cōtactos. Ferunt ꝑꝑterea Roefacem quēdā barbarū: qui a rege Perſarum deficientē cum plurima ui auri Athenas ſeſe cōtulerat: ab calūniatoribuſ laceratū in Cymoniſ cōfugiſſe tutelā: tuliffiſq; illi domū dona Phialaſ duas: quæꝑ; altera aureiſ dariciſ altera argenteiſ plena erant. Conuerſum uero ad eum Cymonē ſubriffiſſe: rogatiffiſq; barbarū: utrū mercēnariū ne Cymonē an amicū habere malet? cū reſpondiffiſſet ille amicū. Abi hinc igitur iquit: tuaq; hæc tecum munera defer. Ego enim amicitia tua fretuſ hiſce cum opuſ fuerit liberaliter utar. Maximā interea Athenienſium duceſ ſimulatē penes ſocioſ ſibi conſciuerant. Hi enim longa militia feſſi cum niſ ꝑꝑter quietē & ocium in colendiſ agris cuperent: maxime quia barbaroſ iſdeſ ſummoſ tumulti nihil inferre cernebant: ſicut integre uectigalia perſoluebant: ſic neq; nauium neq; inductum militum numereꝑ; conferebant reliquiaſ. Athenienſium ducibuſ ea reſ permoleſta erat: adeo ut ab hiſ qui uel militum uel nauium non compleuiſſent: in iudiciū uocatiſ integerrimaſ ſumerēt ꝑꝑcenaſ. Ceterum ab hiſ tantum eſt uiſuſ diſſentire Cymon ut neminē græcorum in uiolētā militiā traxerit: ſed pecuniā modo nauēſq; uacuaſ ab hiſ qui detractabant arma accipiēſ emeritoſ eoſ exauctoraſq; faciebat. Cupiebat eoſ illoſ ocio allectos domi torpere: ut qui ante pugnaceſ uiri fuiſſent: iam ad agroꝑ; cultū quaſtuſq; dulcedinem uerſi imbelles ſolutiq; ob deliciaſ ab armorū uſu penitus abhorrerent: Athenieſeſ uero ad militiā uiciſſim conſcribēſ atq; exercenſ: haud multum poſt temporis id effecit: ut uel ſociiſ ipſiſ quoq; mercede atq; pecunia militauerant: imperarent. Etenim crebra nauigatione labore aſſiduo multo deniq; armorum uſu tantum illiſ terrorē icuſſerant: ut cenſim ꝑꝑter ſociiſ uectigaleſ eoſ ſeruoſq; haberent. Perſici uero regiſ ſuperbiam nemo ſuper Cymonem depreſſit atq; cōtudit. Eiectum enī græciaꝑ; ſiniſ e ueſtigio ſubſecutuſ anteq; ille aut pauore reciperet animoſ: aut reſ barbaroſ cōponere poſſet: hæc quidē ſubuertit atq; diripuit. Illa uero ab rege deficientia in græcorum ditionem accepit: adeo ut omnē Aſiam ab Ionia uſque Pamphiliam perſiciſ ꝑꝑſidiis atq; armiſ deſolataſ fecerit. Nuntiatū eſt deinde magno regiſ exercitu ingentiq; claſſe obſideri Pamphiliā. Quod ubi accepiffiſſet Cymon: cupienſ maritime adituſ oraꝑ; quaꝑ; intra chelidonioſ iacet: hoſtibuſ terrore ꝑꝑcludere: ab Guido & Triopio cum ducentiſ triremibuſ enauigauit. Hæ fuerant ab Themiftole & ad celeritatem & ad gyꝑ; aptiſſime fabricata: quaſ Cymon latioreſ facienſ curricula quoq; ꝑꝑ tabulata diſpoſuit: ut multo milite reſectæ acriuſ in hoſtem inueherētur. In phaelitaſ itaq; ꝑꝑterimum ꝑꝑfectuſ eſt. Hi cum græci eſſent de defectione ſecum deinde de admittēda claſſe actum eſt: utrūq; ꝑꝑteriter eſt negatū. Cymon ualſtatiſ agris ad urbiſ moenia ſigna mouet. Chii in ea expeditione cum

Cymone cōmilitabant: qui officio ueteris erga Phaselitas amicitiae freti cum Cymonem leniēdo tum cor-
 dicillos sagittis alligatos super moenia transmittendo eos tandem conciliauere: ea conditione ut decem ta-
 lentis p̄solutis in barbaros secum armati cōmilitarent. Ephorus Titraustem maritimis regis copiis: terre-
 stribus Ferendacem duces fuisse tradit: Calistenes uero Ariomandem Gobriae filium summæ regis p̄fuis-
 se auctor est: detrectantemq; cum græcis cōgressum penes Eurimedontem secessisse: ubi octuaginta pro-
 pediem phœnices naues expectabat e Cypro: quas cupiens eo prælio excludere cymon: maturius iſtructa
 classe in hostem subuehitur: ut uel si illi recusassent ad conferendas manus compelleret. Illi ne uel cogereſt
 ad decernendum: intra flumen receperunt classem. Quod ubi inſequentes uiderunt Atheniēſium naues:
 & ipſi tandem ad pugnam uerſi dimicaturi in hostē ueniūt sexcētis ut Phanodemo ut uero placet Epho-
 ro: quinquaginta nauibus ac trecentis. Nil tantis copiis dignum nauali ab eis certamine gestum est. Nam
 mox proram in terram dantes proximi quicq; e nauibus defilierunt: & in castra (nam ea prope locata erāt)
 se recepere. Deprehensos uero barbaros omnes una cum nauibus perdiderunt. Hinc ingentem fuisse bar-
 baram classem coniciere par est: quandoquidem multis in fugam uerſis multisq; allisis nauibus atq; con-
 fractis: ducentas tamen captiuas Atheniēſes cæpere. Pedestres uero barbarorum copiae iſtructa acie ad
 litrus descendunt. Conſtitit paululum Cymon deliberabundus terrestri ne p̄lio sibi decernēdum eſſet, q̄
 iam suos pugnando defessos hostes uero integros & numero superiores cerneret. Tandem suos conſpicā-
 tus & robustate uirium & proximæ uictoriæ gloria elatos atq; cominus cum barbaris manum conferere
 cupientes: peditem nauali adhuc certamine suadentem in terram explicat. Clamore deinde sublato citato
 agmine in hostem ruunt. Conſtiterūt perſæ impetum strenue excipientes. Atrox inde initur præliū cum
 ingenti optimatum atq; primorum Atheniēſium ſtrage. Anceps diu certamen fuit & barbari tādē fu-
 ſi pars cæſi atq; trucidati: pars cum tentoriis multarum reſectis opum capti ſunt. Cymon itaq; ut ualidiſſi-
 mus certator binos uno die ſubiens ſponte conſlictus: hoc pedestri quidem apud ſalamma: illud ad plate-
 is nauali pugna Trophœum duabus uictoriis ſuperauit. Ad octuaginta deinde phœnices naues ceu ad hu-
 iuſce belli reliquias conuerſus ad hydropem: quo eas applicuiſſe audierat: ire pergit. Nondum quicquam
 de reliquis copiis hostibus allatum fuerat: ſed integro animo & elato ad exercitum recenti clade conſectū
 tendebant. Ea propter ſubito ac inſperato uictorū pauore percuſi uniuerſa claſſe amiſſa cæſi atq; obtrun-
 cati ſunt. Ea clades tantam perſico regi trepidationem incuſſit: ut uulgatiſſimas illas pacis conditiones ac-
 ceperet. Temperatum a græco mari q̄tum eſt equi curſus: intra cyaneos atq; chelidonios longa nauis fer-
 roq; roſtrata non fore nauigatur. Atqui calistenes nō illa pacis fuiſſe ſœdera tradit: ſed barbarum re uera
 ſponte feciſſe cladis illius terrore cōſternatum: tantūq; deinde ab græcia abſtinuiſſe: ut cū Pericles primo
 quinquaginta: triginta iterum Ephialtes nauibus in chelidonios nauigaſſent. Crathero uero i pſephiſma-
 ribus: quæ ipſe collegit: eas conditiones inter pacis ſœdera cautas fuiſſe placet: Ferunt etiā propterea pa-
 cis aram Athenis dedicatam fuiſſe & Calliam legatum maximo honori habitum. Venditis deinde hoſtiū
 poliis: cum iam ærarium eo bello ſatis opulētum eſſet: in alios publicos ſumptus pecunia erogata: & mu-
 rus ad nothum urgens arci exædificatus eſt. Dicunt quoq; muros longos: quos ſcelea uocant: poſtea qui-
 dem abſolutos fuiſſe. Prima uero eorum fundamenta in paluſtribus locis multaq; pluuiarum congerie li-
 mofis ieciſſe Cymonem plurimo cemento grauibusq; lapidibus palude compreſſa: omneq; eius ſumptū
 propriis opibus exoluiſſe. Primus quoq; diuerſoriis: quæ liberalia ac amœna uocāt: quæue paulo poſt ma-
 gnifice celebrata ſunt: urbem perornauit: Platanos plātauit in foro: academiā uero quæ arida prius fue-
 rat & inculta: irriguum locum effecit: atq; eo auctore puriſſimis alueis umbroſiſq; deambulatrix elabora-
 ta eſt. Et iam Perſæ q̄dem ope a Thracibus implorata Cherōneſum deferere recuſabant. Neq; multifacie-
 bant Cymonem: qui ab athenis cum paucis admodum triremibus eo nauigarat. Quattuor itaq; ipſe nauis
 bus hoſtes adortus: tres atq; decem illorum triremis cæpit. Expulſiſq; ide perſis cum thraces etiā late fu-
 diſſet: uniuerſam tandem Cheronneſum patriæ uendicauit. Taſii præterea qui ab Atheniēſibus deſciue-
 rant: nauali certamine proſligati: tres eorum atq; triginta naues captæ & ciuitas per obſidionem in pote-
 ſtatem redaſta. Criſea quoq; ulteriora omnemq; cui præerant Taſii: regionē Atheniēſibus ipſe ſubegit.
 Illinc erat facilis in Macedoniam tranſitus & multa uendicādi agri occaſio. Quocirca accuſatus eſt eū age-
 re id uoluiſſe Alexandri regis mercede ſubductum: eorum tamen qui in ſe conſpirauerant calumnias eua-
 ſit. Cum uerū in cauſam pro ſe apud iudices ageret: non ego inquit quemadmodum cæteri: ut colant pari-
 ter ac docta capiant. Iones aut Theſſalos locupletiſſimas gētes hoſpitio habeo: cæterum Macedones & colo-
 & diligo eorum frugalitatem modeſtiamq; imitatus: cum quibus nullas proſus opes conferendas eſſe ar-
 bitror. Lætor uero plurimum iudices: quot hoſtili gaza ciuitati noſtræ diuitias comparari. Steſimbrotus
 uero Elpinicam ad fores Periclis: is erat uehementiſſimus Cymonis accuſator: ſupplicem ueniſſe auctor ē:
 illumq; ſubridentem conſueuiſti dixiſſe: conſenuiſti ad huiuſmodi res obeundas o Elpinica. Mitiffimum
 tamen in Cymonem fuiſſe deinceps: nec ultra q̄ ſemel dūtaxat: & tunc quidem leuiſſime illam cauſam cō-
 tra Cymonem peroraſſet: tandēq; ea accuſatione abſolutum fuiſſe Cymonē. Dehinc quoad i urbe aderat:
 potentiſſimus in repub. factus diſſipabat conſilia plæbis: quæ in optimates inſurgens uniuerſam urbis po-
 tentiam cunctoſq; magiſtratus in ſe uſurpare tētabat. Rurſum uero ubi cū claſſe ex urbe p̄fectus ē: plæbs
 de integro in animos erecta omnem priſtinum reipub. ſtatum patriæq; quibus præſide Ephialte regebā-
 tur: conſuetudines euertere: curias ex Ariopago omnes ferme præter paucas ſuſtulerunt. Iamq; iudicioſū
 auctoritate in ſe uſurpata uidebatur ſtatus urbis in plæbeios integre deſlugiſſe. Poterat tunc plurimum in
 urbe Pericles: a quo & plæbs ſummo ſtudio fouebatur. Reuectus in urbem Cymon dignitatem tanti con-

CYMONIS

cilii prostratam indignatus:pristinum Ariopagi statum integrare adortus est:& ad optimates summā rei
 traducere. Tunc rerum nouarum auctores exclamauere populū ī eum iritātes laceffere:crebro sibi obit
 cere flagitium in sororem:uocitareq; eum Lacedæmoniis fautorem.inter quæ uulgo iactabāt illa ab Eu/
 polide tradita de cymone.Malus quidem non fuit:uiolentus uero ac negligens & quandoq; iacebat in la/
 cedæmone: hanc tamen Elpinicam relinquens solam.Si uero segnis si immodestus tātas domuit urbes:
 totiens de hostibus uictorias rettulit:quis modo ificiabitur:si is & sobrii & uigilātis fuisset ingenii:nemi/
 ni superiorum grecorū aut qui deinde fuere rerum gestarū gloria concessurum fuisse? Lacedæmonem
 profecto ab initio coluit atq; amauit:& geminos filios uno sibi partu ex clitoria editos:alterū Lacedæmo/
 nium:Elium alterum nominas.Stesimbrotus placet proinde Periclem maternum sibi genus improbasse
 frequēter.Diodorus uero cosmographus præter eos:tertium quoq; Cymon ex Isodice Euriptolemi Me/
 gacleis filii gnatum fuisse tradit Thesalum nomine:nō aut̄ minimas eorum quos cōsecutus fuerat magi/
 stratum partes Lacedæmoniis ipse debebat.Iam enim Themistocli maxime infensi curabant:ut omnis
 urbis auctoritas omnis potentia in adolescentem Cymonem conflueret.Primum quippe Atheniensis po/
 pulus id probare atq; iucunde conspiceret:q; q̄ multa ob eum emolumenta Atheniensibus Lacedæmonii
 contulissent.Nam cum res attica plurimum augetetur:& iam socios se in sollicitando conuerteret:id quie/
 te Lacedæmonii gratia atq; Cymonis auctoritate tulere.Suo enim ductu atq; auspiciis plurimæ græcarū
 rerum gubernabantur:q; sociis quidem comem atq; benignum & gratissimum seipsum Lacedæmoniis
 exhibebat.Postea uero q̄ res atticæ suis uiribus nitebant:uigilans Cymonis erga spartanos studium Athe/
 nenses fastidire.Etenim cunctis in rebus Lacedæmonem extollens:siquando suos aut improbare aut iri/
 tare uolebat.Dictare solitum scribit Stesimbrotus non utiq; Lacedæmonii tales.Et inde quoddam penes
 ciues suos odium atq; simultatem sibi conflauerat:maximam uero omnium:quas unq; subierit calūniam
 hinc ortam fuisse constat.Regnabat quartum in spartanis annum Archidamus Zeuxidami filius.Terræ
 motu facto omnium ante eam ætatem memorabilium maximo ingētibus lacedæmonia tellus hiatibus
 soluta est.Concussis Taigetis montibus quidam eorum uertices patefacti uniuersa ciuitas diruta atq; con/
 fusa domos singulas præter quinque cum ingenti fragore & ruina prostrauit.Exercebātur tunc forte ī me/
 dio porticus puberes simul atq; adolescentes.Sub eam terræ concussionem leporem quendam in conspe/
 ctu eius aduenisse ferunt.Hunc adolescentes (ut erant) unctos ioco extra gymnasium insectatos fuisse:pu/
 beres uero qui intus se continuerant ruina gymnasii obrutos omnes ad unū pariter perisse:eapropter eor/
 rum sepulchrum & nunc quoq; sismatium appellatum est.Aduertens itaq; Archidamus in tāta totius ur/
 bis confusione atq; ruina imminētem perniciem:q; ciues passim soluti soli priuatarum rerum saluti intē/
 derant:aduentum hostium tuba undiq; significare facit:ciues armatos q̄ primum ad se cōuenire iubet.To/
 ta in hoc uno consilio uisa est pendere spartanæ urbis salus.Vicini namq; homines concursione undiq; ex/
 agris facta:direpturi ruinae reliquias ueniebant:qui armatos iam ciues instructosq; conspicati terga dan/
 tes in proximas quiq; se urbes recipiunt:inde finitimos populos obeundo ad prædam dirutæ urbis soli/
 citare.Multis & messeniis maxime ea res cum placuisset:oēs in spartanos arma suscipiunt.Lacedæmonii
 Periclitam Athenas mittūt:opem atq; auxilium ab sociis imploraturum:quem scribit Aristophanes co/
 micus pallidum aris insidentem punicea in ueste exercitum postulare.Ephialtes itaq; id p̄tinus prohibe/
 re:obtestariq; ne ullam aduersariæ urbi opem ferrent.At sinere partanorum factum atq; superbiam con/
 culcari atq; iacere:Cymonem uero Lacedæmoniorum salutem patriæ cōmodis & incremēto prætulisset/
 suauis populo de auxilio sociorum:atq; profectum deinde cum haud parua militū manu in Lacedæmo/
 niorum subsidium Cricias auctor est.Ion uero eius orationis meminit:qua maxime ciuium animos in su/
 am sententiam conciliauit:hortatus ne græciam claudam paterentur:neue cōtennerent:si altero iugo ur/
 bis priuata esset.Profectus itaq; Lacedæmonem Cymon cum copias præterduceret per Corinthum:inue/
 ctus est in eum Lachartus:q; inexploratis eius loci ciuibus illac exercitum traduxisset:neq; enim decere il/
 lum alienum pulsantem hostium ingredi prius q̄ dominus iuberet.Et Cymon cæterum nō uos inquit o/
 Lacharte Cleonensium ac Megarensium pulsantes hostia:sed armis ac ui confringētes in eorum domos
 irruistis:arbitrati his qui uiribus præualent omnia aperta esse debere.Hæc fertur Cymonis ī Corinthum
 aut magis mordax q̄ opportuna respōsio:statimq; cū copiis excessit:Acciti iterum a Lacedæmoniis Athe/
 nenses contra Messenios & Helothas Marathoniae opem tulerunt.Maximus inerat illis in armis splēdor
 atq; promptitudo:quos suspicati Lacedæmonii tanq̄ nouarum rerum cupidos solos ex omnibus sociis ea
 militia abdicauere.Illi ut par erat indignati abscedentes iam palam in omnes spartanarum partiū fauto/
 res difficiles esse:& leui in Cymonem occasione capta per ostracos damnatum relegarūt in decem annos.
 Etenim decennali id exilii genus.Lacedæmonii interea ab expeditione regressi liberaturi postermo Del/
 phos a Phocensibus in Tanagra castra locant:quibus cominus dimicaturi Atheniēses occurrunt.Cymon
 armatus ad atticum exercitum ueniēs tribui suæ oeneidi se adiungit:ardentissimus una cum ciuibus suis
 patrias iniurias uendicare.Cæterum consilium in quo quingenti erant cōscripti uiri cum id pauide acce/
 pissent (aduersa enim factio eū istuc uenisse clamitabat attica turbaturum agmina atq; patriam Lacedæmo/
 niis sub acturū) extemplo in nullos ordines Cymonē admitti iubet.Discedens ille e castris Eutippū Ana/
 phlistum cæterosq; quos Lacedæmoniis fauor suspectos fecerat:hortatur:ut in hostem forti aīo pugnēt:
 uelintq; opera atq; uirtute apud ciues suos ab hac se nota purgare.Hi cum omnē Cymonis armaturā pe/
 nes se detinuissent:in turmas distributi tā acriter tam constāter aduersus hostem dimicando cōstitere:ut
 cum centum essent:nemo tamē ex ea pugna uiuus emerferit.Magna hæc uirtus ingens istorū salutis deli/

derium Atheniensium excitauit: poenitiuitque q̄ falsas atq̄ iniustas tātis uiris causas inieciſſent. Subinde & ipsi Cimoni conciliati sunt cum sociorum suorum cæde tū gerendæ rerum opportunitate adducti: ingētināq̄ strage in Tanagra proſtigati: cum primo uere infestum peloponnesium exercitum trepidi expectarent: Cimonem ab exilio reuocant: Qui pericle sibi plephisma conscribente in patriam est reuersus. Tales tunc ciuiles erant disceptationes mutuæq̄ ciuium iræ adeo mensuratae: ut pro publicis utilitatibus facile pacari possent: & ipsa ambitio cūctos animi ipetus excedens: ipsi tamen patriæ pietati penitus concedebat. Cimonis itaq̄ opa id bellū dissolutū est: & urbes inuicē cōciliatae. Pace perfecta aiaduertens Cimon iuuentutē atticā domi nō posse q̄scere: cæteq̄ & militia nutriri & augeri gliscentē: timens ne bellandi cupiditate in p̄ximos græcos arma mouerent: neue ad insulas aut Peloponnesum īgenti classe cōuersi causas itesti ni belli aut socialiū criminationū origines in urbes excitarent: ducetas armauit: naues omnē belloḡ cupidinē in Cyprios aut Aegyptios p̄fusus: simul ut īquietos Athenienses pugnando contra barbaros exeret: & diuitiis ab hisce qui natura sibi inimici erāt cōparatis: honeste græciā locupletaret. Omnibus itaq̄ tā paratis cū in littore nauales constitissent copiae: horrenda Cimonis species in somnis uisa apparebat canē quādam in cū laceſſitā latrare: iter latrandū uero humana uoce admixtū hunc uersum edidisse: I mihi teq̄ meis catulis facturū amicum. Cimoni quidnā hoc phasma portēderet ambigenti. Astiphilus possidonia tes uir uaticini peritus eiq̄ familiaris mortē aut hanc sibi speciem p̄sagire hoc modo coniectans: Canis huic īquem latrat hostis ē: hostē uero nō alia quispiā re magis q̄ morte lætū facit. Illa demū mixta uox me dū hostē designat: q̄ medoḡ dux græcis pariter ac barbaris uiribus imixtus est. Sub hanc speciē ecce & aliud sibi dū Libero patri sacrificaret p̄digiū uisum. Cū enī uates de more uictimā cecidisset: id sanguinis qd̄ tā humi cōgelatū erat: formicæq̄ caterua paulatim corripientes ad Cimonē deportabāt: & circa pedis pollicē extendentes diu huic rei intentæ singulos latuere simul itaq̄ cū cimon huic miro formicæq̄ studio mētē adhibuisset: aderat & sacerdos iecur uictimæ sine capite sibi ostentans. Hoc cū sic obtigisset: enauigauit tamē cimon: qui tanti apparatus militiā honeste detractare nō poterat. Sexaginta itaq̄ nauibus in ægyptū transmissis ipse cū reliqs̄ ea maria perlustrans regiā classē in qua phoenissæ & ciliciæ naues erant: p̄fligauit circūiacentes deīde urbes subegit: & in ægyptios oēm belli cōuerterat molem. Nihil humile amplius sibi in aīo residebat. Cæteq̄ in ingentes atq̄ amplissimas spes mentē attoilens: uniuersum Persici regis imperium delere parabat. Stimulabat p̄maxime ingentis spiritus uix Themistocles: quē tātam apud barbaros gloriā atq̄ auctoritatē cōsecutum audierat: ut rex Persæ in græcos arma moturus uniuersis suis copiis eū ducē declarasset. Themistocli uero ad mortē sibi spōte cōciscendā haud parum id accessisse ferūt: q̄ insuperabili Cymonis uirtute atq̄ fortuna in græcæq̄ regē desperationē deueniret. Cymon itaq̄ ingentes tertaminū moles struens circa Cyprū nauales cōtinēs copias: ad iouē Hammoniū quospiā ex suis mittit: secretū quoddā a Deo sciscitatuos. Ignorat. n. p̄sus qd̄nam id esset quod scire cuperet. nec uero Deus uel sibi respōsa tulit. Ut primū enī eo uenere: iussit eos istinc abscedere: Cymonē enī ipsum iam penes se existere asseuerabat. Hæc illi audientes confestim ad mare descēdunt: & cū deinde ī græcoḡ castra uenissent: quæ circa ægyptum locata erant: cognita Cymonis morte. Req̄ ipsa cum Hammonis collata respōso intellexerūt plane eū de uiri morte uaticinatum fuisse: tanq̄ iam penes Deos imortales ipse commoraretur. Obiit itaq̄ diem dum Ciciū obsideret: aduersa (ut plurimis placet) corporis ualitudine captus: qd̄ uulnere: quod aduersus barbaros pugnās acceperat: eum cōfectum fuisse tradūt. Moriens uero o suis iperauit: ut celato eius interitu copias cū classe in urbē reducerent. Obtigitq̄: ut cum neq̄ hostes neq̄ sociorum quispiam id sensisset: liberi ac tuti in patriam remearent: duce (ut Phanodemus inquit) Cymone. Qui tricesimū ante diē e uita migrarat. Nil deinceps q̄ is mortuus est: ab ullo græcoḡ impatore magnifice in barbaros gestū: cæteq̄ ad factiōes & discordias cōuersi: cum nemo manus afferret in mediū: ab externis bellis penitus discissi sunt. Ea re maximū in resūmēdis uiribus momētum barbaris p̄stitere: & græcis rebus q̄tam tācturā itulerunt: uix dici pōt. Haud paulo uero post hunc Agesilaus Asiæ īferēs arma: breue cum his duobus: qui p̄ persico rege maritimas oras tuebant: bellum gessit: & cum nil adhuc clare nil magnifice gestum esset: seditione tumultuq̄ aduersæ factionis reuocatus abscessit: in mediū socioḡ ac amicoḡ urbibus publicanos Persarum relinquens: in quas dum Cymon uiueret nec Persicus montabellarius descendebat nec equus intra quadraginta stadia ad mare cōspectus est. Reliquiæ uero eius in atticam traductæ fuerūt quod monumenta testantur: quæ & nunc quoq̄ Cymonia appellata sunt. Colūt uero & Cicienses quoddam Cymonis sepulchrum: ut Nausicrates rhetor tradit. Atq̄ eisdē in fame terræq̄ sterilitate ab Deo imperatum est: ne Cymonem negligant: sed ut Deum uenerentur atq̄ colant.

LVCII LVCVLLI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN
LATINVM PER LEONARDVM IVSTINIANVM VERSA.

LVCII LVCVLLI AVVS FVIT VIR CONSVLARIS AVVNCVLVS Autem Metellus is qui Numidicus est cognominatus parentum eius. Hic quidem furti damnatus est. Cecilia uero mater amissa pudicitia parum in urbe gloriæ est cōsecuta. Lucullus ipse adulescens: cum priuatus nullum adhuc in rep. magistratum gessisset: Seruilio auguri q̄ patrē accusauerat: diem de publicæ pecuniæ peculatu dixit. Visa est ea res clarissima romanis & oīum laudata consensu. Id enim accusandi studium uel sine priuata occasione haud ignobile uidebatur: quinimmo plurima delectatione eos mirari laudareq̄ iuuenes cōsueuere: quos scelestis ac flagitiosis hominibus ceu feris generosos catulos accerrime cernerent incumbentes. Ingenti itaq̄ in eo iudicio orta contentione cum uulnerati quidam aliquot præterea fuissent occisi: euasit: tamē accusationem

Seruilius. Tantam uero Lucullus græcis pariter ac latinis litteris operâ dedit: ut uel in utrisq; posset aptissimè ornateq; diceret. Et Scylla rerum suarum commentaria inscripserit ad Lucullum: ad eum quippe qui elegatius eam historiâ disponere potuisset. Non erat eius sermo: ut multoq; est: in curia in ò rostris aut sub feliis: sed in omni publica priuataq; re promptissimus atq; disertus: neq; forû uelut irretitus Tynnus pelagus perturbabat. Inde uero egressus aridus sine eloquio confectus: cæterum ornatissimus illis disciplinis: q̄s liberales uocant: omne suum studium adhuc adolescens accommodauit. Grâdior uero ætate factus cum ob eam potissimum diffensionem quam aduersus Pompeium habuit: omni prorsus aium ambitione in tempore abdicasset: ab diuturnis laboribus ad ocium atq; quietem ad nobilissima philosophiæ studia se cõuertit: & in eius cõtemplatiuo genere ceu in iucundissimo quodâ diuersorio q̄sebat. Quâta uero ei fuerit in dicêdo facultas: hîc arbitror posse per facile iudicari. Ferunt enim Hortensium causidicum & Sisennâ historicum ex ioco quodâ in rem seriâ: ut sit plerûq; cõuersos: cum Lucullo adolecete cõposuisse: ut poemate orationeq; græca pariter ac latina p̄positis: eo quem fors dedisset stilo: eaq; lingua teneret Lucullus marsicû conscribere bellum. Obtigit sibi forte græca oratio. Defluxit enim ad nos usq; marsici belli historia ḡuio sermone cõtexta. Multa uero Luculli in Marcum fratrem isignis beniuolentiæ argumeta romanis tradidere. In primisq; id memoriæ mādatum est: q̄ maior natus cum esset: solus tamē nullum in repu. magistratum inire uoluit: ueq; legitimâ fratris moratus ætatem: ut eius quoq; ratio haberi posset. Tantam sibi hac humanitate apud populum gratiâ cõciliauit: ut uel absens una cum fratre edilis declaratus eēt. Multa p̄terea iuuenis adhuc in marsico bello audaciæ multa grauis cõsiliij facinora declarauit. Et Sylla eius cõstantia humanitateq; ductus tātum sibi auctoritatis atq; uirtutis tribuebat: ut ubi quid fortiter clare strenue agendum esset: Luculli potissimum quoad uixit opera uteretur. Datum est ei in peloponneso signandi nummi negocium: eius qui plurimum in mithridatico bello consumptus est: & Lucullus diu ab illo ē appellatus. Plurima quamprimum in ea expeditione militaria munera digna cum mercede obiuit. Dehinc Sylla græcis rebus terra potitus cum Athenis ubi se tenebat maritimum annonæ aditum hostili classe sibi præclusum cerneret: Lucullum in ægyptum & libani: unde q̄maximâ sibi classem compararet: traicere iussit. Is rigente tūc maxime hyeme tribus cum græcis myoparonibus & biremibus æqualibus ferme rhodiis ab Athenis enauigauit: nō horridi modo & efferuescentis pelagi: sed multaq; quoq; hostilium nauium periculū subiens: quæ p̄ Iniam uagabant. In cretam itaq; Lucullus ueniens eam sibi cõciliauit: & cyrenos diuturnis tyrānidibus bellisq; cõtractos: cum ad se recepisset: icondiâ atq; turbatâ eorū rēpu. ordinauit. Tunc illum meminisse ferūt eius sententiæ quâ olim in cyrenæos diuinæ dixerat Plato. Rogatibus enī illis ut leges sibi cõscriberet: uelletq; eorum ciuitatem in optimæ cuiuspiam reipu. formam instituire: difficilimum esse inquit: cyrenæos amplissima fortuna solutos legibus continere. Nil. n. imperatu difficilius eē eo homine: quē prospera fortuna extulerit. Neq; iterum regi quippiâ leuius illo: qui aduersis fuisset casibus depressus atq; cõtractus: quæ res p̄faciles instituēti Lucullo præstitit cyrenæos. Inde uero traiciēs in ægyptum maxima nauium suarum parte amissa: ipse cum reliquis in Alexandriam clarissime deuectus ē. Etenī aduentanti sibi uniuersa regis classis magnifice perornata obuiâ enauigauit: quanto splendore quanto apparatu regredienti in urbem regi ornari consueuisset. Aliud subinde adolecētulus Ptolomeus singulare lucullo ac inusitatum humanissimæ beniuolentiæ studium declarauit. Nā intra regiam eum cū familiariter tū splendidissime est hospitatus: quo nemo ante Lucullū superiorū ducū honore ab Ptolomeo donatus fuerat. Cibariorum uero non quantū parari cæteris consueuerat: sed quadruplū Lucullo dabat: tametsi nil amplius ipse q̄ quod modestissimo uiro dignū esset: acciperet. Preciosissima quoq; uel octuaginta talentorū munera recusauit. Ferunt autem non memphin non aliud quippiâ in ægypto mirabile uoluisse conspiciere: ociosi enim & delicati peregrini id esse: nō eius qui suū imperatorē sub diuo sub hostiū manibus cubantē in tanto regū discrimine reliquisset. Lucullus itaq; cū tumentem Ptolomeum in romanorū societatem allicere nequiuisset: naues tamen quæ suam navigationem tutarentur usq; in Cyprum ab illo q̄liberaliter datas accepit recedentiq; plurima sibi Ptolomeus clarissima beniuolentiæ insignia demonstrauit. Donauit eum postremo preciosissima pulcherrimaq; smaragdo auro alligata: quam Lucullus penitus recusasset: nisi rex propriam illi lapidī insculptam ostendisset imaginem. Verebatur enim ne quod animi magnitudine faceret: si ad inimicitiam Ptolomeus transtulisset: nauales sibi pararet insidias. Profectus igitur ab alexandria Lucullus: cæterasq; maritimæ oræ urbes adiens ab singulis quæ modo piraticam non exercebāt: naues accepit coacta itaq; classe cū tuto traiecisset in Cyprū: ibi hostes intra littoris sinus absconditos insidias sibi tendere eumq; obseruare accepit. His allatis Lucullus confesti machinis comparatis: naues in terrā subducere iubet. Litteræ deinde ad urbes uicinas datæ: quibus p̄ximū uer moraturū sese dicebat: cõmeatusq; ad augendâ fidē & cætera ad hybernandū necessaria postulabat. Hoc interim spatio: cum secundas sibi auras afflare conspexit: deductis repente nauibus classem in altum recepit interdium demissis cõtractisq; uelis: ignaro hoste per nauigauit. Nocte uero q̄alte sublati armamentis in rhodum itegra classe applicuit: nauibus ibi ab rhodiis acceptis: Cois atq; Gnidiis non modo de defectione ab rege: sed ut in suos quoq; arma mouerent: suasisit. Oēs deinde ex chio expulsi: & colophonios capto Epigono eorū tyrāno libertate donauit. Ea forte tempestate Mithridates deserto Pergamo intra pitaneū sese receperat: ubi a Fimbria terra obsessus atq; conclusus: ad mare (quod unica salutis spes erat) cõuersus: q̄multas poterat naues ad contrahendam classem undiq; accersebat. Desperabat enī cū Fimbria signa conferre: uiro cum summa audacia: tum recentis fortunæ uictoriæ metuendo. Fimbria cui nullæ aderāt maritimæ uires: hæc ipse cõspiciens: Lucullū sibi adiungere pergit. Mittit igitur q̄primū qui eū orent moneāt supplicet: ut uniuersa

nā dāsse adueniant: uel itq; secū ifestissimum regē oīum Romani populi inimicissimum p̄dere atq; delere. Non patiat̄ clarissimum tot laboꝝ tot certaminū tot deniq; periculoꝝ p̄miū Mithridatē iā intra rætia cōpulsū ac p̄pe captum romanos euadere. Si. n. is in romanā ptātem ueniret: neminē oīum tantū gloriæ tātum sibi laudis uendicare. At ille qui uel fugā eius unum mō p̄ditis rebus cōsiliū inhibuisset: aut cæpisset fugientē. Ab se nāq; terris expulsū undiq; ab illo mari cōclusū Mithridatē amplissimam utriq; gloriā allatūq;. Huiusce tantæ rei magnitudinē Syllæ ad Orchomenum atq; Cheroniam summa romano nū laude celebrata facinora extincturā: Videbant̄ hęc oīa ab ratione nil dissentire: neq; dubium erat si obsecutus Fimbriæ Lucullus nauibus: quæ pagē aberant. Eo traductis portus fauces obclusisset: id bellum penitus confici debuisset: romanos quoq; innumeris: quas deinceps subiere: calamitatibus fore solutos. Non placuit ea res Lucullo: aut qua legatus iura Syllæ erga se omni cōmodo priuato publicoq; prætulit siue q; Fimbriam suæ gloriæ sociū recusarit: scelestum quippe hominē ac dominandi cupidum uiri & sibi amici & imperatoris recenti cæde fœdatum: seu potius q; diuina quadā fortuna Mithridati tunc parcens: i destinatum sibi tempus debellādū seruauit. Vnde & liberatā hosti fugam: & fimbrianum militem ludibrio barbaris esse dedit. Ipse uero primum circa lectum: hic Troadis locus est: regias sibi naues obuias profligauit. Neglecto deinde Neoptolemo qui cum maiori se tenedi classe tenebat: conflagrare secum instituit. Cōscendens itaq; in Rhodiam quinq; remem: cui Damagoras p̄erat: uir & longa naualiū certaminum experientia doctissimus: & summa cū romanis beniuolentia cōiunctus: primus oīum in hostes deuehit. Neoptolemus uero gubernatori suo imperat: ut in occurrentem nauem q; maximo pōt impetu ruat. Damagoras pondus aduersæ nauis ferreiq; rostri asperitatem reformidans prorsus concurrere recusauit: itaq; cōuersam nauē retro inhibuit: ut ceu fugiēs impetum q; ægre i puppim exciperet. lectus eo cōsilio leuissimus fuit: & in his ferme nauis partibus quæ mari cōtegebantur. Aderāt interea reliquæ naues: & lucullus una cōuersus & uerbis & opera militū animos ad pugnā accendit. Cōserto p̄lio cum multa egregie pugnando fecisset: hostes tandē in fugā conuertit: & Neoptolemum ipsum est insectans. Syllæ deinde p̄ Cheronēsum transituro cōgrediens liberato itinere exercitū eius tuto traiecit. Fœdere ic̄to Mithridates in Euxinū pōtū p̄fectus est. Sylla uero uigintimilium talentoz; dānata Asia colligēdi munus Lucullo cōmisit ut inde nūmos euderet. Is itaq; in tā graui acerboq; negocio. nō itegre modo ac iuste: sed adeo prudēter benigne humane uersatus ē: ut p̄ Syllæ difficultate afflictis urbibus uel maximū ipse solamen fuerit. Atq; mityleneos p̄ his quæ i manium ipsi peccarent: pœnas dare uolebat: impares tamen criminis grauitati. Nam quia hi a romanis nō sponte defecerant: mitius iccirco supplicium sibi deberi existimauit: nō tamē id mitylenei passisunt. Quod ubi Lucullo allatum est: multā uidelicet mityleneos detractare: classem confesti illo admouit: collatisq; utriq; signis hostem uictoria superatum in urbe conclusit. Castris deinde ad obsidendam urbem positis hac arte atque ingenio mityleneos occupauit. Interdiu nāq; ut se hostes conspicerē possent: ad Eleā enauigauit: nocte uero ad obsidionē frustrato hoste regressus: locatis circa urbē insidiis q̄secebat. Mityleni postridie romanū abesse rati temere fusesq; ad diripiēda romana castra discurrūt. Prodiēs ex insidiis Lucullus & dissipatum hostem adhortus plurimos captiuos habuit quingentos hostium pugnando trucidauit. Sex milia mancipiorum aliaq; innumerabilis præda inde abacta. Ab Italiæ uero miseris calamitatibus: quas Sylla Mariusq; tristi ac flebili plurimoz; clade mortalium intulere: Lucullus cælesti quadā forte rebus Asiæ immoratus ferme abstinuit. Nec tamen minorē apud Syllam: q; cæteri & gratiam & dignitatem est consecutus. Cæterum commentaria ceu diximus ob summam cum auctoritatem tum in eū beniuolentiam sibi inscripsit. Et moriens post habito Pompeio Lucullum filii tutorem testamento instituit eamq; uisum est flagrantissimis ad gloriā iuuenibus primam succēdendæ discordiæ facem fuisse. Mortuo Sylla habitis non multo deinde comitiis una cum. M. cotta consul est declaratus circa centesimam & septuagesimam sextam olympiadem. Videbatur multis mithridaticum bellum suscitandum esse & M. cotta non dimissum sed intermissum esse dicebat. Consulibus itaq; sortiri prouincias iussis Gallia cisalpina Lucullo sorte obuēnit: parumq; læto animo id accēpit: q; prouincia latam comparādā sibi gloriæ materienon haberet. Stimulabat permaxime ingentis spiritus uirum Pompeius: Qui rebus a se gestis i hispania tantum sibi laudis uendicarat: Ut si motus hispaniæ quieuisset: Mithridaticum bellum omnium sibi consensu decernendum eē uideretur. Proinde cum pecunias ille petiisset: scripsissetq; senatui: nisi mitteret relicta Hispania atq; Sertorio omnes in Italiam copias reducturū: Lucullus ut q̄ primum sibi mitterentur: effecit: ne ulla penitus occasione Pompeius Romam se consule remearet. Nec erat nescius si tanto ille cum exercitu aduentasset: omnem in se urbem fore conuersurum. Cæthegus præterea qui iam prope romanæ libertatis dignitate extincta: omnia ad gratiam obeundo princeps i repub. uidebatur: Lucullo insensus erat: q; is obscenam Cæthegi uitam libidinum flagitiorum errorum scelerum plenam fastidiret. Lucii uero quinti factiosi hominis: qui decreta Syllæ antiquare: qui motus in repub. excitare: q; urbis turbare quietem tentabat: multa priuate publice multa commonefaciēs temeritatem audaciamq; compressit: seditionumq; uiri impetum pro ciuitatis salute cohibens. ingētium calamitatum radicem expauit. Romæ interea nunciatum est: Octauium qui Ciliciam habebat: e uita migrasse. Multi eam prouinciam competituri Cæthegam cuius amplissima in ea re uidebatur auctoritas: summa cum diligentia excolebāt. Lucullus tametsi Ciliciā solam non multifaceret: omne tamen ingenium omne adhibuit studium: ut ea sibi prouincia decerneretur: arbitratus si Ciliciam Cappadociæ p̄pinquam tenuisset: fore ut alter nemo ad mithridaticum bellum destinandus esset. Cum itaq; multa tentasset: rem deniq; ab suo prorsus ingenio alienam adortus est: eamq; magis uilem aut abiectam q; pro potiunda ea prouincia opportunam. Mulier erat

in urbe Præcia nomine nulli & uenustate formæ & uerborum lepore ac comitate concedens: nil tamen uita impurissimo copiam scorto præstabat. Hæc ex frequenti nobilissimorum iuuenum congressu: gesta in repub. perdiscebat: ciuium discordias componebat: amicitias confirmabat: Hisq; artibus pariter cum placidissima corporis atq; uerborum gratia amplissimam sibi in urbem beniuolentiam conciliarat. Vbi uero Cæthegum qui summa florebat gloria: urbemq; suo nutu ductabat: insano æstuantem amore sibi deuinxit: iam in Præciam omnis penitus reipublicæ potentatus confluerat. Nil enim non interueniente Cæthego quipiã probatū erat: quod præcia nō iussisset. Hanc Lucullus cū donādo tū plurimū blandiendo subducens: nō enī inflatæ ambitiosæq; mulieri parua uidebat merces: si tātus eā uir publice coluisset: cōtinuo Cæthegū & fautorē & prima sibi ferentē suffragia ē adeptus. Ciliciã uero puinciã cōsecutus neq; præcia deiceps neq; Cæthegi patrociniū postulauit. Amplissimo nãq; omnium cōsensu mithridaticū sibi bellū deferebat: quod ab altero nemine ea res clarius fortius accuratius geri posset. Pōpeius tū cōtra Sertoriū in Hispania: Metellus ætate mala cōfectus erat: qui duo duces militari cū Lucullo uirtute certare uidebātur. Atqui Cotta eius collega patres obeūdo sollicitādo supplicādo ad p̄pontidē obseruandā debellandāq; bithyniam missus est. Lucullus cū una modo: q̄ ipse per sese scripserat: legione traiecit in Asiam. Eo deueniens altege sibi asciuit exercitū. Hi erant Fimbriani milites appellati: qui diuturnis deliciis inueterataq; habendi cupiditate cōtabescebant: qui effrenata peccandi licentia atq; libertate sine duce diu soluti fuerāt. Flacco enī & cōsule & iperatore duce Fimbria iterfecto: ipsum deniq; Syllæ Fimbriã pdidere uiri seditiosi itrectabiles iniqui: cæteq; fortes & cōtinuo armorū usu pugnacissimi. Hos itaq; sibi Lucullus adiūgēs breui temeritatem eorū adeo cūtudit: ut tūc primū & ueq; ducē & fortissimū iperatorē experirent: lōga tamē cōsuetudine deliciues i uoluptates ægre nec diu admodū cū Lucullo cōmilitarūt. Hæc de romāis hæctenus. Nūc res hostiū edisseramus. Mithridates itaq; ceu sophistæ plurimi iactabūdu primū atq; elatus cū iani atq; ignauo exercitu: summo tamen armorum splendore conspicuo in romanos profectus est. Vbi uero non minori cū ignominia q̄ periculo euadens cum hostibus iterum pugnaturus erat: nō uariæ populorū multitudini nō barbaris multiplicium linguarum minis: non gēmis deniq; auroq; ornatis armaturis potiundæ uictoriæ spem commisit. Quia hæc quasi uictorum manubias nil momenti gestantibus attulisse sensisset. Cæteq; pro his romanos enses ualidissimosq; clypeos fabricari iubet. Nō amplius ornatos equos: sed domitos militiæq; instructos admittit. Peditum centum uiginti milia romano more i ordies distributa: decem & sex equitum milia in armis habuisse constat: præter falcatos currus: quos centum fuisse tradunt. Naues præterea non deauratis tentoriis fulgentes neq; delicatarum pellicum balneis elaboratas: sed armis missilibus telis opibus refectas parauit. His cum copiis traiciens in bithyniam ab urbibus benigne iterum exceptus est. Non enim has modo: sed uniuersam Asiam intolerabili ueteriq; peste euerterant romani sceneratores & publicani: quos postea Lucullus uelut arpias labores mortaliū depascentes eiecit. Tūc uero placide morando conatus est rapacem eorum in gluiem aliquantulum delinire: sædauitq; populorum motus qui iam pene omnes Romam scenoris onere defecturi uidebantur. Hæc dum ita geruntur: Cotta gloriæ sibi comparandæ occasionem rarus cum mithridate decernere statuit. Certo sibi nuntiatum erat aduentare Lucullum: & iam i phrygia castra posuisse. Sed ne ille huius triumphi: quē Cotta manibus tenere arbitrabatur: aliquam sibi laudem uendicaret: cum hostibus signa conferre quæcelere festinauit. Terra mariq; p̄fligatus Cotta: sexaginta cum omni milite naues: & quattuor præterea peditum milia in ea pugna amisit. Et ipse in calcedone cōclusus unicum salutis spem in Lucullo posuerat. Erant nonnulli qui Cotta neglecto Lucullum ulterius p̄gredi stimulabāt: mithridatis regnum omni præsidio desolatum facillime capi posset. Hæc maxime militū sententia erat. Nec enī pari poterant animo tolerare: si Cotta nō suam modorūque militum perniciem procurasset: sed ipsis quoque impedimento foret: ad tantam sine ulla pugna uictoriam capeffendam. Lucullus itaq; militibus ad concionem uocatis cum multa clarissime disseruisset tandem se male inquit uel unum ab hostibus romanum eripere: q̄ omnes sibi res hostiū uendicare. Et Archelao iterum qui in Boetia pro mithridate præfectus defecerat ad romanos: asseueranti si in ponto Lucullus conspiceretur. omnia pariter romanum imperium subitura: Non ego iquit Archelae uenatoribus audacia cedo: ut relictis feris ad uacua illarum iustra progrediar. Hæc ita dicens in mithridatem ducebat exercitum. Triginta non ultra peditum milia: equites bis mille quingentos in armis habuisse constat. Cum itaq; in hostium conspectu castra locasset: ingentes eorum copias admiratus tutius a prælio si posset abstinere censebat: & tempus terendo rem gerere frustratus est. Id sibi consilium marius dedit quem sertorius ex Hispania cum copiis ad mithridatem transmiserat. Is sibi cum occurisset: laceffitus ad prælium Lucullus copias in aciem pugnaturus educit. Datum erat utrinque pugnæ signum: cū nullo profus indicio præcedente ingens flammeum corpus aere repente contracto inter duos exersitus est elapsum. Erat icl corpus forma quidem dolio argento uero ignito colore perfimile. Subitus itaque tanti prodigii pauor certamen diremit. Hoc circa otrias (hic phrygiæ locus est) euenisset traditum est. Lucullus subide hostium rultitudine cognita nullas opes nullos humanos apparatus ad eam diu nutriendum suffecturos esse cēsebat: præfertim si assidens ipse frumentandi facultatem hostibus ademisset. Rem itaque graui consilio idagare ad ortus: unum ex captiuis sibi adduci iubet. Rogat primum quot cum hominibus Mithridates castra cohibebat: postea quantum cibi descendens in tentorio reliquisset: Cum ille ad singulla respondisset: amoueri eum iubet: & secundum deinde ac tertium pariter percontatus est. Hostium deniq; numero cum cibariorum quantitate collato cōperit non ultra q̄ trium ut quattuor dieq; com meatum hostibus supesse. Ea re Lucullus ad contationem maxime confirmatus ingentem com meatū copiam itra uallum cō-

geri iubet: ut abundantia sua obsessum hostem inedia debellaret. Mithridates interim Cizicenos qui in calcedonica pugna decem naues triag; hominū milia cum maximo rei suae detrimento amiserant: insidiis occupare aggressus: militem suum corpora curare ac uasa colligere iubet. Lucullumq; maxime latere cupiens prima statim uigilia noctis: quae tenebrosa & humida erat: silentio castra mouit. Ad urbem itaque prima diei luce adueniens prope Adrasciae montem signa firmavit. Accipiens id Lucullus & cōfestim citato gressu Mithridatem subsequutus lætatusq; q; in hostem incompósito agmine non incidisset: in uico (qui thracia dicitur) locauit exercitum: Hunc in locum omnia prorsus itinera confluebant: quibus frumētatum pabularumq; hostis exire compellebatur. Quare Lucullus proxima iam uictoria mente cōcepta spem suam ad leuandos militum animos expromere censet. Positis itaq; castris ut primum ab opere cessatum est, milites ad concionem uocat. Ibi cum suum cōsiliū honeste ac magnifice laudasset: promississetque sine ulla suorum cæde uictoriam de hostibus prope diem daturum: milites optime sperare iussos a concione dimisit. Mithridates decem castris a terra Cizicenorū urbem aggressus: cum illum quoque maris meatum quo ab continenti ciuitas diuisa erat: nauibus obclusisset: urbem utrinque obsidione tenebat. Ciziceni uero ad tuendam urbem ad propulsandos hostium impetus ad seruandam socialem romanorum fidem usque ad ultimam sui perniciem constantissimi erant. Hac tamen una cura aliquantulum agebantur: quia ubinam Lucullus esset: penitus ignorabant. Poterant quippe romana castra satis ab urbe uideri: Cæterum dolosi hostes: ut oppidanis pauorem incuterent: ad romanos conuersi: uidetis ne illos aiebant? Armeniorum atque Medorum est ille exercitus: quos Tygranes in auxilium Mithridati transmisit. Ciziceni uero tantarum copiarum admiratione stupentes nullum amplius romanum auxilium expectabant: quia tam ingenti armorum horrore undique circumfuso: omnis ferēdæ opis facultas Lucullo adempta esset. Primus igitur ab Archelao Demonax immisus præsentiam Luculli Cizicenis enunciauit. Non satis tamen huic nuncio creditum est: sed Archelaum ad leuandos eorum animos id commentari arbitrabantur. Adolescentem subinde qui captiuus e castris hostium fugiens ueniebat: studiose conueniunt: rogantque ut ubinam Lucullus esset: edisserat. Subrisit adolescens: quia iocari eos aestimabat: ut uero serio quæritantes animaduertit: Romano sibi uallo manu significato priori Cizicenorū animos audacia integrauit. Stabant tunc forte in dasylytide palude complures scaphæ. Harum maximam Lucullus admotis machinis in terram subduci iubet: inde palustris impositam ad mare cum transfuisset: quam multos capere potuit milites eam ingressos proxima nocte frustratis hostium uigiis in urbem immisit. Nec humana magis quàm celesti ope leuatos ea tempestate Cizicenos fuisse ferūt. Sed cum aliis multis tum hoc uno læto prodigio optimum rerum euentum sperare iussi. Aderant enim proserpinalia festa: nec bouem nigram qualis in his sacris mactari solebat ob circumfusum hostem parare potuerant: Sed pro boue placentam altaribus offerendam conficiunt. Victima uero quæ ad hæc sacra quotannis educebatur: Vna cum reliquis ciuium armentis in ulterioris ripæ pabulis pascebatur. Hæc itaque quo die proserpinalia agebantur: ab cætero grege secreta sola tranauit ad urbem: & sese sponte altaribus mactandam admouit. Minerua deinde Aristagoræ populi tabellioni per somnium uisa: Ego modulatore inquit libycum in ponticū tubicinem iductura adueni: atq; ciues integro animo esse iube. Cum uero nemo ambiguam Deæ uocem satis interpretari sciret: ubi primum illuxit: tam uehemens undique tam rapidi uentorum turbines oborti sunt: ut salutis in cælum fluctibus mare funditus euerteretur. Mithridatis machinæ q̄ ad oppugnandā urbem moenibus admotæ fuerant: miranda profecto Niconidis Thessali opera horrendo primum strepitu atque stridore ruinam proximam præsignabant. Repens subinde incredibilis impetus a noto turbo exortus: cætera cum subito machinamenta diruisset: ligneam quoque turrim centum cubitorum altitudinis cōcussam deiecit. Ferunt Mineruam eo tempore multis in illo per somnium apparuisse plurimo sudore madentem & conscisum peplum ostētatem dixisse: q; Cizicenis nuper auxiliata ueniret: Quocirca Iliaci columnam statuere: in qua huiusce rei memoria litteris mādāta erat. Iam ultimo omnium supplicio fame Mithridatis assu mebatur exercitus. Ipse tamen penitus tantæ cladis ignarus: nam assentandi causā sui duces id se celarant: ad expugnationem urbis quæ spe diutius prolatabatur: omnes curas suas intēderat: Vbi uero nunciatum est omnium com meatum inopiam eo creuisse: ut ab humanis carnibus non abstineretur: igens amplissimæ gloriæ speratæq; uictoriæ expectatio sibi continuo decidit: quia non armis Lucullus non acie non cōgressu certaret: sed in uentrem (ut aiunt) omni belli mole cōuersa extremam sibi famis cladem isferret. Itaq; cum Lucullus in oppidi cuiusdam obsidione cum parte exercitus teneretur: Mithridates inutilem peditem omnemque ferme equitem cum Sarcinis in bithyniam repēte dimisit. Lucullus his auditis cōfestim nocte adhuc in castra reuersus mane cum decem cohortibus & omni equitatu fugientes insectatur: tanto gelu tantaque niue obrutus: quod quidam milites intolerabili rigore confecti in itinere defecere. Cum reliquis Lucullus assēcutus circa Rhindacum fluuium hostem tam late fuisseque profligauit: ut accurrentibus ex Apollonia mulieribus & sarcinas rapere: & interemptos barbaros spoliare licuerit. Multis itaq; (ut par est) trucidatis: sex tamen equorum quindecim uirorum milia tū innumerabili iumentorum multitudine capta. Hanc tantam prædam ante hostium castra præteruehens Lucullus ad suos reuersus est. Salustium uero mirari soleo: qui romanos tūc primum camellos uidisse scribit: arbitrātū fore non eos primū qui cum Scipione Antiochum deuicere: neque iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Cheroniam nuper conseruerunt cognouisse camelum. His itaque gestis rebus suis consulere sola fuga Mithridates instituit. Itaque moræ atq; retardationis causas post se Lucullo extruens: Aristonicum præfectum classis ad græcum mare præmisit. Cunque is quamproxime enauigaturus esset: eum per prodicionem Lucul-

Ius in potestatem redegit cum decem aureorum milibus: quibus aliquid sibi Romani exercitus conciliare posse sperabat: Mithridate interim ad mare profugiente copiarum suarum duces terrestri itinere exercitum abducebant. In quos Lucullus ad granicum flumen incidens captis quam pluribus viginti hostium milia trucidauit. Ferunt autem ex omni & ministrorum & militum turba haud inultum circa triginta milia copiarum fuisse perdita. Lucullus subinde in Cizicum se conferens: cum ingentes honores modestissimasque uoluptates apud liberatos ciues assecutus esset: classem deinde comparat in hellepontum celerrime profecturus. Troadem uero deuectus dum Veneris in templo contubernaret: dormienti ferunt nocte Deam in somniis uisam dixisse. O Leo quid dormis? Catulos sectare propinquos. Exurgens continuo accersitis ad haec nocte amicis: cum quid sibi contigisset: exponeret. Aderant pariter ab illo nuntii tres & decem regias quinquiremes in Lemnum annauigantes ad Chiorum portas fuisse conspectas: in altum euestigio cum classe receptus capta praetoria quinquiremi atque Isidoro praefecto classis interempto in alias aduersis prorsus subuehitur. Caeteras in littore firmabat ancora: & cum trepidi barbari accurrentem conspexere Lucullum: nauibus extemplo in terram subductis per tabulata dispositi pugnam ineunt. Locorum iniquitate romanus aliquantum cladis acciperat. Non enim loci situs hostem circumueniri: neque cum nauibus in terram subactis cominus pugnare Romanorum nauium magnitudo praestabat. Lucullus tandem quia protensa erat aliquantulum in altum insula: expeditos milites in terram demittit. Hi a tergo hostem adorti cum multos trucidassent: caeteros terram fugientes: praecisis retinaculis nauium delapsas rates inuicem collidentes comulerunt: & in opposita romanorum rostra decedentes confringere. Multi in ea pugna barbari cecidere. Inter captiuos autem & ipse qui ab Sertorio cum copiis uenerat Marius deprehensus est: altero enim oculo priuatus erat. Et ineuntibus praelium romanis imperatum fuerat ab caede cuiusque qui altero careret oculo abstinere: ut Marius ignominia primo contumeliasque affectus mortem deinde oppeteret. His gestis ad infectandum Mithridatem Lucullus celerrime se conuertit. Sperabat adhuc circa bithyniam eum offendere a Bochonio obseruatum: quem ipse Mithridatis fugam impediturum: cum aliquot nauibus miserat nicomedia. Caeterum Bochonius tanta re neglecta initiatus in Samothrace ac festis immoratus haud in tempore affuit. Mithridates uero ne se antequam in pontum applicuisset. Lucullus assequeretur: omni diligentia studio circa nauigationem accelerabat. Ingenti uero tempestate oborta aliquot nauium suarum allisae sunt: aliae uertiginoso pelago absorptae. Et omne littus tabulis: quas minute perfractis nauibus percella hinc inde disiecerat: diu opertum fuit. Iam Mithridati postremum imminebat periculum. Neque enim oneraria in qua erat nauis cum sua tum aestus magnitudine in terram aduehi: neque gubernatori in tanta fluctuum agitatione satis poterat audire. Sed cum imbibito pelago grauis non admodum exhauriri posset: ipseque ob id in piraticum myoparonem conscendens corpus uitam ultimamque fortunam piratarum perfidiae credidisset: in ponticam tandem Heracleam praeter omnium spem euasit. Iam apud Romanos patres amplissimam Lucullus omnium sententia laudem est consecutus. Noluit enim cum posset ex senatusconsulto ad gerendum id bellum tribus talentorum milibus classem comparare: & ipse litteris ad senatum datis rem suam laudare atque extollere se praeter omnem aerari sumptum maritimum confecisse bellum non amplo apparatu sed solum sociorum nauibus Mithridatem omni pelago exegisse. Atqui creditum est caelestis numinis operam sibi Lucullum gloriam peperisse. Ferunt enim priapinae Dianae indignationem tam uastam ponticos tempestate inuasisse: quia hi spoliato templo Deae quoque statuam abstulere. Erant complures qui hoc bellum aliquanto differri censebant: quorum neglecta sententia Lucullus in ipsos regios fines per bithyniam & galatiam induxit exercitum. Tanta uero sibi fuit in itineris principio comeatuum egestas: ut galatarum qui singuli singulum tritici modium gestarent, xxx. milia secum ducere compellerentur. Progrediens uero ac omnibus late potitus tam ingenti omnium rerum copia affluebat: ut in castris bos una drachma: mancipium uero quattuor uenderetur: reliqua praeda aut passim relinquendo aut effulissime dissipando neglecta quia iam conferctis omnibus castrorum cellis nil amplius apud quemquam deponi poterat. Latissimis itaque excursionibus uniuersa usque ad themisciras termodontianosque campos regione uastata iam in Lucullum insatiabilis auaritia milites stimulare incusare eum: quod tot sibi conciliatis urbibus nullam penitus per uim cepisset. Noluisse ad locupletandos milites suos uel unam sibi urbem diripiendam permittere. Caeterum irati dicebant: Amaso opulentiissima fortunatissimaque ciuitate paulo tamen longiore obsidione expugnabili derelicta: age milites tuos per Tybarenorum Chaldaeorumque deserta Mithridatem debellaturos. Contenebat Lucullus has effrenatas principumque militum uoces quia non in tantam ut demum euasit: desperationem eorum iram conuerti posse sperabat: Maxime uero apud eos purgatum se esse curabat: qui summam eius prudentiam in tarditate transferentes accusabant: eumque quod tam diu circa negligendas urbes ac uicos immoratus instaurandae uirium facultatem Mithridati praestaret. Quibus ille hoc idem inquit: arte studio industria super sedes expecto: ut Mithridates comparatis copiis maiorem in certando quam fugiendo spe posita romanam quominus uirtutem audeat experiri. Videtis ne inquit sibi patere imensam terram penitusque desertam uastitatem a tergo? Nunquid uicinum caucasum non uidetis nunquid pluresque caelos montes qui non Mithridatem modo sed innumerorum prope regum fugam tuerentur atque ce-larent? Non multis praeterea diebus ab Cabiris in Armeniam iter conficitur: ubi Tigranes nunc sedet: rex prope regum: qui tanta potentia uiget: ut ab Asia Parthos arcens graecas in ipsam mediam ciuitates traducat. Qui Syriae imperat atque palestinae: qui ortis ex Seleuco regibus interfectis filias eorum atque uxores captiuas impune trahit. Hunc Mithridatis generum unum fugatum hominem supplicemque socerum neglecturum fore speramus: in nos profecto iratus arma mouebit: & dum celerem conabimur eicere Mithridatem: irritati quoque Tigranis uires experiemur. Nam ipsi in dicendi romanis bellum causas diu quaerenti quanam dignior sanctior honestior

querenda erit: quæ pro uiolato rege pro necessario pro socero bellum mouere. Desinamus itaque ignarum
 Mithridatem monere: cum quibus sibi sociis bellum nobiscum gerendum sit: qui nisi compulsus summam
 sibi Tigranis auxilium implorare ignominiam arbitraretur. Dandum est illi spatium data est facultas: ut
 ex proprio regno sibi uires comparet. Cauendumque magis est: ne iunctis sibi medijs atque armeniis suum cum
 illis tueatur imperium quæ in eis quos sæpe deuicimus Colchis Tybarenis ac Cappadocibus confusus in me-
 dium certamen ueniat. His potissimum ductus Lucullus ad Amasum diu confedit: lætamque obsidionem
 de industria protrahebat. Exacta deinde hyeme relictoque Muræna ad Amasum obsidendam: ipse cum re-
 liquo exercitu in Mithridatem profectus est. Is ad Cabira statiuam habuerat: & iam cum romanis congregari
 statuens: quia quadraginta sibi peditum quattuor equitum milia coegisset: Lycum flumen traiecerat. In-
 de Romanis in pugnae discrimen uocatis: cum equites utrinque concurrissent: succumbens Romanus diu
 stare non potuit. Captus est in eo congressu Pomponius uir insignis: qui cum acceptis uulneribus ad Mithri-
 datem ductus fuisset: rogareturque ab eo si curatus sibi foret amicus: Si tu inquit Pomponius Romanis
 amicus fueris: Sin autem me quoque inimicum habebis. Mithridates clarissimam uiri constantiam admi-
 ratus: ab omni penitus in eum iniuria temperauit. Lucullus uero cum hostem equitatu sibi præstantem
 cerneret: equos iam campos extimescebat: neque tutum uidebatur per montana capeffere iter: quod lon-
 gum siluestre ac prope inuium esset. Deliberanti itaque sibi aliquot interea greci: qui quodam in specu fu-
 gientes capti fortasse fuerant: adducuntur. Cæteris grandior ætate Arthemidorus exercitum Romanum
 ducturum se pollicetur: ubi & castra tuto locari possint: & castellum quoddam Cabiris supereminens situ
 erat. Præstita sibi fide Lucullus prima statim uigilia noctis incensis ignibus castra mouit. Et itineris angu-
 stias tuto præteriens cum promissum sibi locum tenuisset: in ea parte locauit exercitum: ubi & pugnae
 copias in aciem educere: & quiescenti hostium insultus negligere impune licebat. Stabant ambo exercitus
 & neuter incertam pugnae fortunam experiri audebat. Ferunt autem barbaris ceruum quendam insecta-
 tibus forte obuiam fuisse Romanos: occurrentesque confestim inisse certamen. Augebatur continue utri-
 que pugnantium numerus. Et cum Luculliani tandem uicti terga dedissent: Romani milites suorum fu-
 gam ex uallo indigne conspicientes ad Lucillum concurrunt: orantes ut in aciem ducantur: & pugnae si-
 gnum quamprimum dari iubeat. Lucullus uero suos docere cupiens quale quantunque in belli discrimi-
 ne sit monumentum: prudentis ducis aspectu atque præsentia illos quiescere iubet. Et ipse continuo in ca-
 pos descendens ac primis suorum fugientibus obuiam factus sistere fugam imperat. ac secum in hostem
 reuerti. His itaque reliquisque fugientibus in barbaros deinde conuersis haud multo labore fugatus ho-
 stis in castra redigitur. Inde uero ad suos rediens consueta quadam eos qui fugerant: ignominia affecit. Il-
 los enim interioribus tunicis solutis indutos: sub oculis militum duodecim pedum fossam cabare iussit.
 Erat ea tempestate in Mithridatis exercitu Oltacus quidam ex Dandariis homo primarius. Sunt autem
 Dandarii genere ex his barbaris qui circa meotidem habitant. Hic siquidem Oltacus uir erat impiger atque
 promptissimus: & qui difficillimis arduisque in rebus & audacia & consilio egregie uti sciret: potissimum-
 que incolendis hominibus comitas quaedam atque urbanitas summa cum diligentia sibi erat innata. Hic
 aduersus Dandarium quendam contribulem suum mutua emulatione accensus: quod uterque primos
 sibi laudis locos uendicare certabat: Mithridati pollicetur ingens atque strenuum (si modo fortuna faue-
 at) facinus paraturum Lucullo uidelicet mortem inferre. Mithridates cum Oltaci animum ingenti laude
 extulisset: iram in eum ex composito simulauit: fictasque ignominias simulato furori adiecit. Oltacus inde
 fugiens cum ad Romanos apud quos & iam celebris eius fama peruenerat: se contulisset: ab Lucullo per-
 humane exceptus est: qui Oltaci prudentiam studiūque erga se ac diligentiam admiratus: tanto eum honore
 habuit: ut inconuiuio atque consensu eum plerumque socium non recusarit. Dandarius tandem præstitam sibi
 occasionem ratus: ministros suos equum extra uallum educere iubet. Et ipse meridie motus: cum Romanos
 passim solutos hinc deambulare hinc quiescere cerneret: ad imperatoris prætorium ire pergit liberum sibi pa-
 tere aditum arbitratus: quia iam Lucullo plurimum consueuerat: & altis de rebus secum habere sermonem sibi
 opere esse simulabat. Patuisset profecto aditus: nisi qui iam plurimos duces perdidit: somnus Lucillum tunc forte
 saluasset. Dormiebat enim ipse: & Menedemus unus ex cubilis custodibus non in tempore inquit aduenisti Oltaci:
 Lucullus enim longa uigilia tantisque laboribus laxatum corpus nuper quieti reddidit. Oltacus si sponte non
 liceat: per uim in prætorium irrumpere minatur: quia in re opportuna maturato sibi consilio opus esset. Iratus Me-
 nedemus non equidem arbitror inquit Luculli salute quippiam opportunius esse quo dicto impetum Oltaci
 ambabus ab se manibus propulsauit. Ille iam excitata re trepidus extra uallum tacito sese recepit: & citato equo
 ad Mithridatem infecto negotio reuersus est. Sic ipsum profecto tempus ad res gerendas quemadmodum & medica-
 menta maximum uitæ mortisque momentum affert. Subinde Sornachus ab Lucullo cum decem cohortibus frumē-
 tantum emissus ad occurrentem sibi menandrum unum ex ducibus Mithridatis constitit: confertoque prælio post in-
 gentem hostium caedem eos in fugam conuertit. Adrianum itaque Lucullus cum copiis frumentatum emisit: ut comestum
 copia Romani milites abundarent. Mithridates ea sibi re nuntiata Menemachum atque Mironem cum plurimo
 equite peditumque Adriano occursuros imittit. Hos usque adeo aduerso Marte re gessisse ferunt: omnibus ca-
 sis duo tantum cladis nuntii superstiterint. Tanta stragis magnitudinem Mithridates occulta esse cupiebat: ne-
 que fuisse ingentem neque aliam obrem quam imperitia ducum euenisse dicebat. Verum adrianus hostium prope castra multa
 comestibus spoliisque resecta plaustra summo cum splendore præterducens tantum Mithridati moerorem militibus
 tantum metum ac trepidationem iniecit: ut non amplius manendum esse uideretur. Duces itaque soli suas opes per-
 ocium asportabant. Prohibiti uero milites cum sibi suisque rebus nequicquam tentarent fugiendo consulere: inte-

stinus tumultus castrorum portis oboritur Diripiuntur principum opes & iam saeva habendi cupiditas in eos caedes armauerat milites: ubi Dorialo duce ob solam qua indutus erat purpuram trucidato Hermeus quoque sacerdos ante castrorum portas conculcatus interiit. Ipse uero Mithridates non famulum non stabularum tantum ministrum non equum regium expectans fugienti turbam inmixtus e castris erupit. Sed Ptolomeus eunuchus eum in tantis fugientium fluctibus deuolutum tandem conspiciens suum cuique infederat equum sibi dedit. Aderat a tergo Romani quae proxime incubentes & celeritate quippe praestantes. Mithridatem ipsum cepissent: ueque caeca militum auaricia quaesitum tot laboribus tot periculis tot denique praeliis hostem Romanis eripuit: & Lucullum ipsum dignae partae uictoriae premio frustratum fecit. Iam nam ad ipsum Mithridatis equum deuentum erat: sed onustus auro mulus siue sponte seu Mithridatis industria insequentibus Romanis obiectus eos ab insectatione aliquanto continuit: & ad diripiendum auge certatim intenti fugiendi sibi ociu praestitere. Neque id modo detrimenti auarissima multum fames Lucullo attulit: ueque Callistratum est qui alta Mithridatis arcana sciebat: cum ad se duci iussisset: & milites interducendum quingentos aureos succinctos sibi sensissent: praedae cupiditate illum interfecere. Nihilominus tamen Lucullus hostium castra quibus potitus erat: militi diripienda concessit. Ob eam fugam & Cabira & plurima circum castella capta ingentes thesauri coeperti & multi graeci multique Mithridatis cognati qui carcere detinebantur laxati. Quibus cum iam diu se perisse iudicarent: non liberatos modo sed renatos denuo atque secundam quandam se uitam Luculli clementia consecutos uidebatur. Nyssa quoque Mithridatis soror tunc capta fuit & meliori quippe sui fortuna. Nam reliquae regiae sorores ac mulieres: quae saluti quae in phernacia per ocium obseruabantur: tutissime consultum esse apparebat: miserabiliter interiire: quibus Mithridates fugiens Bochidem Eunuchum triste eaque mortis nuncium misit. Erant inter caeteras duae ipsius regis sorores Statyra atque Roxana: quae annos fere quadraginta natae uirginitate eo usque seruarat. Duae praeterea eius uxores genere ionicae Veronica ex chio: Monima uero milesia. Huius celeberrimus erat in graecia sermo: Regi se in libidinem accersenti spretis quindecim aureorum militibus noluisse parare: donec uxorem sibi ascitam misso diademate eam reginam appellauit. Haec diuturnis lachrimis atque meroribus tristitiam duxerat: uitam miseramque suam fortunam deluserat. Execrabatur moesta uenustissimum pulchritudinis suae florem: qui superbum pro marito dominum per regia atque penatibus barbaram sibi custodiam ac prope carcerem comparasset: & relicta graecia ubi tot sibi splendidissima fortunae munera affluebant: pro speratis bonis inane quasi somnum suscepisset. Haec itaque Monima cum adueniens in Phernaciam Bacchides regis mulieribus imperasset: ut quod cuique facillimum & gratum esset: id sibi genus mortis eligeret: auulsum a capite diadema cum collo circumligasset misera se suspendit. Et cum corporis grauitate laqueus ille coactus esset: O execrandum inquit diadema neque in tam tristi mihi ministerio profuisti. Et cum super illud ab se deiectum inspiciisset: Bacchidi continuo iuguladam se commisit. Veronica uero ueneni sibi paratum calicem cum eius matre quae ueneni partem supplex orabat partita est. Et cum ex illo utraque bibisset: debiliore perfecto corpori & mala aetate confecto ueneni uirtus abunde suffecit. Veronicam autem quia minusquam ad extinguendum satis fuerit hausisset: & uiuentem contorquebat urens incendio saeuens a Bacchide celere suffocata interiit. Ferunt et uirgines illas Mithridatis sorores hausisse uenenum: Roxanam quidem iratam extremas fratri miserias fuisse imprecatam. Statiram uero nil crudele nil ignobile locuta fratrem summope laudasse: quod ille in tanto suae uitae discrimine haud sororum dignitate neglecta liberas eas atque uiuolatas ocubere maluisset. His rebus apud Romanos nuntiatis Lucullus ingenti misericordia est affectus. Moto itaque denique exercitu quartis castris ad Talaura consedit: ubi cum accepisset Mithridatem iam illac transgressum ad Tygranem in armeniam confugisse: signa conuertens Chaldaeos Tibarenosque subegit: & accepta minori armenia cum parthas urbes atque castella composuisset: Appium subinde ad Tygranem legatum mittit: qui Mithridatem iure belli sibi deposceret. Ipse uero ad Amasum profectus suos: nondum ciuitatem expugnasse inuenit. Praefectus enim eius praesidii Callimachus uir omnis machinae generis peritissimus callidissimusque ad propulsandas obsidiones multas quarum postea poenas dedit: Romanis calamitates intulerat. Lucullus itaque uiri astum astu superandum ratus: qua maxime die parte milites ocio & quiere redintegrari consueuerant: silenti agmine inobseruatam urbem repente aggressus non multa muri parte potuit. Callimachus re cognita confestim urbem incendit: siue ne Romani ingenti praeda locupletarentur: siue ut fugiendi sibi moliretur facultatem. Nam Luculliani milites ad solam praedam. Intenti amplissimam omnibus fugiendi licentiam praestitere iam late discurrens flamma undique moenia peruastabat. Et Lucullus tantae urbis excidium miseratus crescentem flammam sedare atque extinguere adoritur. Cum autem omni prope milite desertus solus id frustra tentaret: receptui cani iubet: ut nobilissimam urbem tam foedo tam miserabili spectaculo liberaret. Milites spreto ducis imperio nil segnus ad exporandas incendii reliquias incumbabant: sed armorum strepitu atque fragore omnia complentes quocumque spes ipsa rapinae ducebat: cum lapidibus facibusque incaute indagantes plurimas ipsi domos incendio absumpsere. Lucullum uero postridie urbem ingressum ad amicos haec uerba lachrymantem dixisse ferunt. Ego equidem cum antea Scyllam beatum persaepe dixerim: tum maxime hodierno die foelicissimam uiri fortunam admirari compellor: quod cum uoluisset athenas seruare potuerit. Ast me inquit qui summo semper studio uirtutes eius fuerim imitatus: ad mimii famam fortuna constituit. Sub haec dicta cum effusissimo imbri diuina quadam sorte extinctum esset incendium ipse reparandae urbis desiderio accensus plurima eorum quae ceciderant de integro praesens edificauit. Fugientes Amasenos humane suscepit: & alios graecos qui uoluerunt: urbe donauit: regionemque centumviginti stadiorum huic urbi abiecit: Erat haec ciuitas ad mare sita: in quam Athenienses dum eorum maxime florebat imperium: & maris principatum obinebant: olim deduxere coloniam. Quare plurimi Aristonis tyrannidem fugientes eo profecti & in urbem

asciti: ibi habitauere: quibus euenit: ut dum propriis a domiciliis fugerēt: alienā: rēpublicam nanciscerent. Eos uero qui tanto incendio superfuere: non pulchra modo ueste sed ducentis quoq; drachmis singulos Lucullus donauit. Tunc Tyrannionē grāmaticum captum fuisse ferunt: quem Murena sibi dono petēs ac consecutus libeꝝ fecit: tanto munere prorsus illiberaliter usus. Non. n. p rei dignitate actum esse Lucullus arbitrabatur: hominem scilicet artibus disciplinis litterarumq; studiis p̄ditum seruū primi liberūq; deinde fieri. Auferebatur enim præsens libertas simulatae ac apparentis munere libertatis. Cæterę non hic solū usus est Murena imperatoris in laudibus Lucullo concedere. Bellicis ab rebus ociosus Lucullus ad componendas leuandasq; urbes Asiæ sese conuertit: quæ omni iam extincto iure nefandis innumerisq; calamitatibus per diu oppressæ fuerant. Has scenatores & publicani ab se conculcatis usque adeo dilacerabant: ut priuate ingenui liberi filiaeq; uirgines publice uero donaria picturæ Deorumq; statuæ uenderentur. Ipsiq; tandem patres miserrimam cogebantur accipere seruitutem: & quæ longe difficiliora turpioraq; uidebatur: uincula catenas carceres tormēta subire: sole sub ardenti laboribus obrui & rigidissima hyeme in luto glacię uersari compellebantur: ut his cum rebus simplex seruitus comparata pax quædam scenorisq; leuamen uideretur. Hæc tanta mala has ingentes urbium calamitates miseratus Lucullus oppressos alienozere haud multo post his legibus liberauit. Primum enim nō ultra centesimam iure scenoris deiceps repeti posse instituit: omnes deinde usuras capite maiores abscidit. Postremo quod maximum fuit: neminem imperat scenatorē ultra quartam fructuum debitoris posse accipere. Qui uero cum capite scenus ipsum iunxisset: utroq; priuatum esse. His decretis uniuersum æs alienum ante quadriennium persolutum est: & liberi hoies suis rebus inlegre fruebantur. Hanc pestē induxerant ea uiginti talētorum milia: quibus Syl-la grauauerat Asiā. Et cum duplū mutuantibus redderetur: ad centum iā & uiginti milia summa conscenderat. At scenatores Luculli iusticiā aduersam suæ rapinæ perinique ferentes: Romā profecti absentem calūniari quosdā factionum principes multa in eum concitare mercede. Nō enim erat exigua eoz; Romæ auctoritas: quia ære suo multos sibi patricos obnoxios fecerant. Atqui Lucillum nō liberatæ modo gentes sed cæteræ quoq; prouinciæ ingenti laude extollebant celebrabant uenerabant. Desideratissimus erat oibus per beatā eā urbē arbitrantibus: cui talē ducem consequi contigisset. Interim Appius Clodius: huius soror nupta erat Lucullo: ad deprecandum Mithridatem missus fallaci longissimoz; multoz; diez; itinere per superiorē regionem a barbaris uiatoribus circumducebatur. Cum uero libertus quidā genere syrus reatam uerāq; demonstrasset uia: illis sese ducendū credidit. Barbaris itaq; eoz; perplexo itinere relictis paucos intra dies traiecto Eufrate in Antiochiā ad Daphnē applicuit. Ibi Tigranē quosdam in Phoenicia oppugnantē urbes operiti iussus multos interea potentissimos principes quibus infensa erat insolentia Tygranis sibi tacito cōciliauit. Inter hos fuit Carbienus rex gordienæ. Aliquot præterea ciuitates legatis clam ad Appium missis Romanum imperiū expetebant. Quibus appius amplissimā luculli opē pollicitus: in præsentia eas quiescere cōmonebat. Difficillimū erat ac intolerabile græcis Armenioz; imperiū & ipsius regis potissimū asperrima tumidissimaz; supbia. Quæ summa fortunaz; oium copia eo licentiæ creuerat: ut quicunq; populi aut amare aut mirari cōsueuissent: his ipse peride ac nō sua modo sed pp se quoq; facta existimaret: suo arbitrio prorsus abuteretur. Tenui nāq; ac modica oium expectatione incipiens multas sibi gentes subegit. Parthoz; uires ipse super cæteros depressit atq; contudit: & græcis impleuerat Mesopotamiam multos ex Cilicia multos ex Cappadocia euulsos hoies eo traducēs. Arabes quoq; Scænetas ex Et his amouit: & quo illoz; opa facilius uterē: uicinos sibi cōstituit. Ministrabāt ei q̄ multi reges: quoz; alii uelut pedisseq; aut satellites sibi adstabāt. Hi equitāti sibi pedestres interiores tunicas induiti occurrebant: Sediti uero aut iura danti connexis inuicem brachiis circumstabant. Id potissimum miserrimæ quædam uidebatur seruitutis imago: quasi data dominio libertate corpus etiam ad patiēdū paratius q̄ ad agendū sibi præberent. Hanc itaq; Appius inauditam asperrimamq; superbiā ulla sine formidine aut stupore conspiciens ubi dicendi sibi facultas affuit: uenisse se inquit aut abacturum Mithridatē: qui iure belli Luculli debebat triumphis: aut Tigrani bellum inducturum. Tigranes pfusa facie fictoz; risu eam orationē audire conatus non tamen celare: potuit: quin tanta se adolescentis audacia alienatum omnes agnoscerent. Hæc enim primā liberam audierat uocem post quinq; ac uiginti quos ipse rexerat imo oppresserat annos. Appio igitur haud quāq; Mithridatē dedere uelle respondit: Romanos uero qui primi bellū induxerit: se forte ultum iratus etiam in Lucullū q; regē tantū non regum regem se in epistola salutasset: rescribēs uero nō eum imperatorē uoluit appellare. Appio deinde ingentia munera recusanti multo plura remisit ne tamē inimicitia quadā Appius id fecisse uideretur: unica phiala sumpta reliqua Tigrani dona reliquit: & ad imperatorem suum citato gressu contendit. Tigranes post mithridatis cladem nō eū uidere neq; affinē sibi uig; tanto imperio tantis eiectum fortunis alloqui dignum censuerat cæterę summo dedecore ignominiaq; palustris quodā i loco seruātū cū antea neglexisset: indicto sibi bello q̄ primū ad se magnifice perhumanęq; accersiri iussit. Primos congressus in purgandis mutuis suspicionibus consumpsere: omnes inimicitiaę causas in amicoz; capita conicientes. Tunc Metrodorz; scepsium accusatū fuisse ferunt uirum i dicendo non inuocandum & multaz; disciplinaę scientia ornatum tanta uero mithridatis amicitia beniuolētiaq; fretū ut uulgo regis pater appellaretur. Hunc siquidē mithridatis legatum ad Tigranē solicitandū i Romanos transmissum ab ipso Tigranē rogatū fuisse constat: quidnā hac de re ipse sibi cōsuleret. Metrodorus uero siue Mithridatis odio siue Tigranis utilitate adductus: ego inquit ut legatus opē afferre ut uero consiliarius prorsus abnegare suadeo. Nō tacuit hæc tigranes: sed nil mali metrodoro ob id accidere posse ratus mithridati cūcta exposuit. Quare metrodorus mithridatis iperio postremis cōfesti supplicis affectus iteriit,

Penituit maxime tygranem quæ ea reuelasset quæ non sua solum perfidia ille perierat: sed tacito atque diuturno mithridatis in illum odio faces adiecit. Etenim litteræ quædam interceptæ fuerant: in quibus metrodoxi interfici iubebatur. Funus eius splendidissimo apparatu ab tygrane celebratum est: ut quæ uiuum prodiderat: amplissima mortuum magnificentia prosequeret. Occubuit & apud tygranem Amphicratis rhetor. Si par est eum quoque uirum præter athenas commendare memoriæ. Ferunt eum insolentiam super tygridem profugisse ibique rogatum ut disciplinam suam publice docere uellet: per arrogantiam respondisse: peluim delphini non esse capacem. & cum deinde ad cleopatram mithridatis filiam uxoremque tygranis se contulisset: breuiter moræ fuisse insinulatum iussuque ob id ab omni græcorum congressu penitus abstinere seipsum confecisse morore. Huius quoque funus in Sapha oppido a Cleopatra magnifice actum est. Iam res Asiæ summa moderatione composita pace Lucullus ocioque firmarat: & ad spectacula per tantis uictoriis agenda conuersus Ephesi ubi se continebat pompas celebritates athletarum certamina gladiatoriosque ludos instituit. Omnesque Asiæ urbes usque adeo in se conuertit: ut cum ab illis summa integraque beniuolentia coleretur: tum etiam in amplissimum eius honorem Lucullia publice fuerint celebrata. Appio iterum ab legatione reuerso cum bellum in Tygranem ducendum esse uideretur: Lucullus in pontum traiciens collectis copiis ad oppugnandum non tam Sinopem quam regiones quosdam cilices qui detinebant confedit. Hi multis sinopensibus trucidatis nocteque urbe incensa fugerunt. Quod ubi Lucullus animaduertit: in urbem ingressus octomilia eorum qui supererant interemit: ciuesque proprio in penates restituens haud parua eius urbis diligentiam habuit: hac maxime uisione admonitus. Videbatur enim quendam in quiete sibi locutum dicere. Progredere Luculle paululum. Aduentat namque Antholicus tecum familiariter congregari cupiens: Exurgenti sibi haud satis intelligere uidebatur quidnam species illa portederet. Sed eo die capiens urbem: cum enauigantes Cilices insectaretur: iacentem statuam in littore maris conspexit. Nam cum Cilices eam nauibus imposituri secum ex urbe tulissent: præuenti ab Romanis in littore deseruerat. Erat ea statua ex egregiis operibus Sthenidis: & Lucullo nuntiatum est Antholici qui Synopem muro cinxerat: id simulacrum esse. fama est Antholicum Deumachi filium fuisse eius qui in expeditione contra Amazones cum Hercule commilitarat. Hinc una cum Demoleonte Phlogiogo inde profectum allisam nauem in Cheroneso circa pedaliū amisisse: ipsum deinde cum sociis agmine facto Sinopem expulsis Syris cepisse. Nam eam urbem Syri tenebant a Syro Apollinis: ut aiunt: & Synopsis Asotidis filiae nato trahentes originem. Hæc audiens Lucullus Syllæ præceptum confestim memoriæ reuocauit: qui se in commentariis eius commouerat: nil certius nil credi dignius esse quam quod per somnum fuerit præsignatum. Nuntiatum est interea Mithridatem atque Tigranem: ut Asiam præoccuparent: copias suas citato agmine per Licaoniam in Ciliciam ducere. Miratus est Lucullus Tigranis sententiam: quæ in Romanos arma moturus non suas cum Mithridatis uiribus coniunxisset: dum illius maxime florebat imperium: permisisse profligari eum atque deuinci: & nunc oppressis illius rebus atque confactis cum Romanis bellum inire: recusasse potētissimum in bello socium: qui cum perduto ac prope deleto ancipitem regem fortunam a subire uellet. Atqui Michares Mithridatis filius qui Bosphoro ea tempestate tenebat arbitratus iam omnia superiori bello fuisse confecta coronam mille aureorum dono Lucullo mittit: oratque in amicitiam populique Romani in societatem asciri. Lucullus deinde relicto Sornatio cum sex milibus militum ad ponticarum rerum præsidium in se cum duodecim equitum tribus non amplius peditum milibus ad secundum bellum profectus est. Videbatur id consilium plurimum in se periculi parum rationis habere: in pugnacissimas gentes proficisci in tot equitum milia in uastam regionem ac profundissimis fluuiis montibus perpetua niue obrutis circumseptam. Proinde milites cum his rebus tum etiam pessimis eorum moribus arma detrectabant: militiam recusabant: & decem inuiti penitus sequebantur Romæ uero factiosi homines criminandi occasionem sibi arbitrati exclamare obtestari uocitare Lucullum uel præter omnem Romanæ rei emolumentum ex bello bellum exuscitare: imperandi cupidine haud unquam arma deponere: non fatigari non quiescere non saturari ut publico periculo priuatas sibi diuitias compararet. Atqui Lucullus nil minus intenso itinere ad Euphratem ueniens turbidissimum multisque tumentem aquis fluuium comperit. Eam rem quia sibi moræ & militibus laboris causæ fore moleste conspexit: dum lintres itaque ad traiciendum amnem consutasque inuicem trabes parari iubet: uespere defluere flumen incipiens usque adeo proxima nocte exhaustum est: ut mane perspecto alueo tuto uadari posset. Accolæ regionis paruulas aliquot insulas in fluminis lecto mirari: Lucullum uenerabantur: quia cum id antea rarissimo contigisset: tum mirum etiam uidebatur profundissimum aquis flumen tam celerem tam ociosum tam secum Lucullo transitum præbuisse. Sibi uero traicienti dexterum continuo prodigiū uisum est. Consueuerant sacratæ persicæ Dianæ boues in ulterioribus Euphratis pabulis educari: quam maxime Deam indigenæ barbari summa ueneratione colebant. Hæc lampadis caractere insignitæ liberæ solutæque omnem regionem diuagabatur: nulli penitus usui: præterquam Dianæ sacrificiis accommodatæ: feroces insuetæ & quæ non sine multo labore captari possent. Una ex his quædam ad petram quam Dea dicatam dicunt intertraiciendum adueniens cum super ea stetisset: demisso capite peride ac iugo domita fuisse Lucullo sacrificandam obtulit. Euphrasti quoque taurum pro transitu imolauit: Eo die statua hoc loco habita postridie uero sublatis signis per Sophenam regionem progreditur: sine omnium prorsus iniuria qui bona cum pace exercitum admisissent. Et militibus ad opulenti cuiusdam oppidi oppugnationem incensis taurum procul ostentans: illud inquit oppidum milites prius nobis exuperandum est. Hæc enim premia uictoribus præposita iacent. Deinde citato agmine cum Tigridem traiecisset: in armeniam iduxit exercitum: Primum Tigranes nuntium qui aduentum sibi Luculli attulerat: securi percipi iubet. Proinde cæteri salutis propriæ consulentes properantem hostem mirisilentio perferebant. Et ipse hostili iam incendio circumfusus regem suarum cura neglecta omnia prorsus ignora-

bat. Totas assentatoribus patefecerat aures: a quibus non falsi minus quam grati blandique sermones afferebant se magnum ducem extimare Lucullum: si et Ephesi Tigranem expectasset: sique tam ingentem hostium multitudinem uel conspiceret sustinens non primo statim aspectu ex Asia fugeret. Sic itaque neque singulis datum est corporis multi uim uirtutem integre posse perferre: neque fortunatissimae menti in tanta bonorum omnium ubertate ab rationis usu non deuiare. Primus tandem omnium Mitrobarzanes uicinum sibi hostem incumbere declarauit: nec gratam tamen audaciae suae mercedem rettulit. Confestim namque Tigranes ipsum cum tribus equitum milibus plurimisque peditibus in Lucillum emittit: imperatque ut caeteris Romanis conculcatis solum imperatorem uiuum ad se deducat. Omnia nondum Lucullus metauerat castra: sed cum pars militum adhuc in itinere adueniret: ecce speculatores adsunt: qui properare cum copiis barbarum exploratum habere se dicunt. Substituit Lucullus: ne miles extra ordines solutus atque diffusus barbari celeritate opprimeretur. Quare ipse ad locanda muniendaque castra manens Sextilium legatum cum millesexcentis equitibus totidem ferme peditibus ac leuis militibus armaturae in hostem praemittit: iubetque quod proxime ad barbaros accedentem detrectare certamen: donec omnem exercitum compositum esse acceperit. Paruisset in imperio Sextilius: si non ingruentis barbari temeritas manum conferere compulisset. Collatis itaque signis Mitrobarzanes pugnando cecidit: et caeteri terga dantes propter paucos admodum omnes in fuga occubere. Ea clade Tigranes relictis Tigranocertis ingenti ab se condita urbe ad taurem inclinauit: eo suas copias undique coacturus. Lucullus uero eam hosti facultatem adimendam ratus: Murenam emittit turbaturum castra Tigranis: unaque conuenientibus eo barbaris itinera praecipitur. Sextilius uero magnae arabum manui: qui ad Tigranem accedebat: occurrere iubet. Is itaque in Arabes dum castra locarent irrupens: eos ingenti strage profligauit. Et Murena pariter Tigranem insecutus ubi ad asperam angustiam ualle uentum est: qua barbarae copiae traducebant: praestita sibi occasione transeuntem paulatim exercitum adoritur. Tigranes confestim Sarcinis omnibus per se positis citata fuga Romanos euasit. Multi Armenii caesi plures tamen capti sunt. His prospere gestis Lucullus sublatis signis cum exercitu profectus ad obsidenda Tigranocerta confedit. Erant hac in urbe plurimi Graeci ab Cilicia plurimique barbari a propriis et ipsi sedibus illo traducti Arabum Assirium Gordiani Cappadoces: quorum euacuatis patriis atque exhaustis natali solo priuatos ad eam urbem traxerant habitandam. Erat insuper opibus donariisque ciuitas illa conferta: quae et priuati homines et primarii ad augendam urbis magnificentiam gratiamque sibi regis conciliandam Tigrani contulerant. Quare Lucullus ad obsidionem eius maxime intendebat: arbitratus irritatum Tigranem ira potius quam consilio descendente in campum a praelio non fore temperaturum. et recte auguratus est coniectura. Atqui Mithridates multa nunciis litteris commonefaciens ab Romanorum congressu Tigranem penitus abstinere orabat: nullum tutius nullum probabilius nullum feliciter pugnae genus quam fame cum Lucullo pugnare. Adesse sibi equites quibus omnem ab Romano exercitu comitatum arcere possit. Taxiles et qui secum commilitabat: suapte sponte permotus supplex Tigranem orare rebus ut suis sine pugna consuleret: et inuictas acies inuictos Romanorum animos euitaret. Haec Tigranes consilia perbenigne primum audiebat. Ast ubi omnes Armeniorum omnes sibi Cordianorum uires aduenerant: aderantque cum regibus suis Medorum Adiabenorumque ingentes exercitus: multi quoque a Babylonio mari Arabes multi a Caspio albanis et Albanis Iberes adiacentes: Nec pauci deinde eorum qui circa Araxen soluti sine rege uersant: partim gratia partim mercede conuenerant: iam spe audacia barbaricisque minis conuiuia regis iam adeo plena erant et ipsa concilia: ut ipse Taxiles solus Tigranis sententiae aduersatus uix capitis periculum euitarit. Credebatur Mithridates clarissimi facinoris inuidia iam quasi partem dissuadere uictoriam: et ipsum Tigranes consulto morari uoluit: ne praesens sibi partem speratae gloriae uendicaret. Vniuerso itaque cum exercitu motum iactabundum in amicos dictitasse proditum est: perquam molesto se animo esse: quod cum Lucullo solum non uniuersis cum Romanorum ducibus una collectis sibi discernendum esset. Neque insana prorsus omnemque praeter rationem uidebatur uiri temeritas: cui tot populi tot reges tot peditum legiones tot equitum milia animos attollebant. Sagittariorum et funditorum enim uigintimilia secum habuit: equitum quoque supra quinquagintamilia: quorum septem decemque milia Cataphratti erant: ut Lucullus ipse senatui scripsit. Peditum uero cum in cohortes tum in legiones distributorum centumquingentamilia. Item qui uias sternerent: qui pontes fabricarent: qui exhaurirent flumina: qui siluas conciderent: reliquaue bellorum machinamenta conficerent trigintaquingentamilia fuisse constat. Qui a tergo locati et ad hostem aspectu deterrendum et ad confirmandos militum animos plurimum conducebant. Vbi uero superato tauro sedentem ad Tigranocerta Romanum despexit exercitum: ipseque in eminenti loco manifeste apparuit: tunc barbari oppidanorum turba ingenti clamore sublato aduentanti regi summo cum strepitu applaudere: tantas Romanis copias ex motibus ostentare: minarique illis extrema supplicia Lucullus cum de pugna confestim admilites rettulisset: pars obsidione deserta totum exercitum in Tigranem ducendum esse censebat: pars nullatenus ab obsidione discedendum esse quo minus a tergo tanta oppidanorum turba relicta esset. Neutra per se Lucullo sententia placuit: ambas uero coniunctas laudauit. Diuisis itaque copiis Murenam cum sex peditum milibus ad obsidionem reliquit: et ipse cum cohortibus quattuor et uiginti in quibus peditum decem milia sagittarii atque funditores circiter mille et equites erant uniuersi in hostem profectus latissimo in campo iuxta fluuium castra locauit. Visus est Tigrani pusillus admodum is esse exercitus: Et assentatores praestita sibi iocandi occasione hic Luculli temeritatem deridebant. Illi super Romana spolia quasi iam parta essent iecerant sortes. Et regum caeterorumque principum unusquisque sibi soli pugnae negotium decerni orabat: regem uero eiusce speculaculi ludique spectatorem sedere. Tunc Tigranes et ipse urbanum quippiam facetumque in medium afferre cupiens: uulgatissimum illud dixisse fertur: eos si legati uenirent. satis multos quidem: si uero pugnaturi per pau-

cos admodum esse. His itaq; salibus barbari iocabant. Lucullus uero postridie prima luce armatos milites
 in aciem deducit, erant barbara castra trans flumen ad orientis plagam locata: & Lucullus sublati signis qua
 facilius flumen traici poterat: citato agmine declinabat ad occidentem: credebatur ipse metu secedere. Quare
 Tigranes accersito Taxile uides ne ridens inquit inuictas Romanorum acies fugere: eas num uides? & Taxi
 les uellem inquit o Rex ut quod temere auguraris: pro meliori tua fortuna id eueniret. Caeterum non splen
 dida uestis non tersi clypei non impositae capiti bus galeae non denique exempta uaginis arma consueuerunt
 fugientum habitus esse: sed pugnatu militis est ille splendor properantis in hostem. Vix ea dixerat: cum
 iam firmari primas Romanorum aquilas conspexere: aciesque ad traiciendum turmatim disponi. Tunc Tigranem
 ceu e longa uix crapula excitatum bis uel ter clamasse ferunt. In nos properant o uiri ingertique strepitu
 atque tumultu turbas in acie disposuisse. Sinistrum cornu Adiabeno regi: dextrum medo concessit: medium
 uero ipse tenuit. Cataphratti equi ferme omnes in fronte locati Romanis iam ad traiciendum paratis pars
 militum eum diem quod pridie nonas octobris erat obseruandum esse celebrabat. Illum unum ex nefastis diebus esse:
 quos atros Romani uocant: Scipionem cum Cymbris hoc die congressum Romanum exercitum perdidisse: Qui
 bus Lucullus celebrata illam hominum memoria uocem edidisse ferunt. Ego enim inquit commilitones hunc
 diem ex atro foelicissimum Romanis faciam. & milites subinde hortatus: cum fluuium traiecisset: primus omnium
 properabat in hostem. Erat ipse ferreum thoracem indutus splendidum atque squamosum: quo super punicam
 gestabat ephestridem. Tunc strictum enses suis militibus ostentabat: quasi docere uellet ex propinquo col
 lato pede cum hoste pugnam esse: qui non cominus sed eminus telis missilibus sagittis rem gerere didicisset
 Citato agmine in barbaram turbam ruendum esse clamabat: ut celeritate sua milites sagittandi hostibus spa
 tium interciperent. Haec dicens cum aliquantum progressus esset: Cataphrattos equites: quorum celebris in
 exercitu erat fama: sub tumultu quodam locatos esse aduertit. Erat eius tumuli quattuor ferme stadios ascen
 sus facilis atque tutissimus & in uertice spaciose planities ad omnem militiae usum accommodata. Lucullus itaque
 thraces gallos quos secum habebat equites in cataphrattos ex transuerso ruere gladiisque contos eorum trun
 care iubet. His enim concisis omne eorum uim extinctam esse: non sibi consulere: non prodesse sociis: non ho
 ster denique laedere posse. Cum pondere tum armorum ineptia nullam esse penitus sine contis eorum opera: sed
 muro inclusis ac circumspectis pene similes apparere. Ipse deinde cum duabus cohortibus pedes in tumultum
 contendebat: caeteri milites laborantis armati progredientisque ducis reuerentia moti subsequiebantur. Ca
 pto tumultu cum eminentiori eius in loco stetisset: ingenti uoce proclamans: uicimus inquit uicimus com
 militones. Subinde comonefactis militibus nil iaculis opere esse sed strictis ensibus petendum esse suras ac
 hostium femora quae sola cataphratti armis nudata negligunt: in acies hostem deducit. Nulla tamen his artibus
 atque consiliis occasio data est. quia cataphratti ne romanum quidem impetum excipientes priusquam iniret certam
 men clamore subita cum fuga sublato sese grauissimosque armis equos iter peditum agmina turpissime praeci
 pitabant. Sic nullo illato uulnere nullo profusus cruore conspecto tot hominum milia tantaeque copiae profu
 gatae sunt. Confestim itaque ingens editur caedes non tam fugientium quam cupientium fugere barbarorum. Haud eni
 facile fuerat in tanta stipitatae profundissimarumque acierum multitudine perplexos euadere. Tigranes ubi pri
 mum hostibus dari terga conspexit: desertis ordinibus cum paucis admodum in fugam erupit. & filio quem comu
 ni sorte miserandaque fortuna oppressum uiderat: auulsum e proprio capite diadema lachrimas dedit: hor
 tatus alterum tenere iter ac suae salutis maturare consilium. Adolescens (quia indignum superstiti patre reli
 gare sibi diadema celebrabat) fidelissimo cuidam ex suis custodiendum commisit. Neque hunc fortuna liberum ab
 hostibus esse sinit: ut captiuus ad Lucullum deductus iter tot barbara spolia Tigranis quoque diadema de
 poneret. Peditum in ea fuga ultra centum milia occubuisse proditum est: equites paucos admodum effugisse
 Romanorum uulnerati centum: quinque interfecti sunt. Hanc pugnam in libro de Diis immortalibus comme
 morans Antiochus philosophus nullam profusus tale solent unquam uidisse scribit. Strabo uero alter & ipse phi
 losophus in historiis commentariis Romanos inquit erubuisse derisisseque semetipsos: quod in tam uilia ma
 cipia ferrum sumpsissent. Et Liuius Romanos asserit nullis unquam hostibus quibus cum signa contulerint
 copiarum numero usque adeo fuisse inferiores. Vix enim uigesimam eorum qui uicti sunt partem uictores exti
 tisse. Clarissimi quoque omnium Romanorum duces & qui diuturno bello usu peritissimi uidebantur: ingen
 tibus Lucullum laudibus extollebant: qui duos florentissimos potentissimosque reges duabus maxime con
 trariis rebus mora scilicet ac celeritate confecisset. Mithridatem enim cum uigebat: plurimum cunctando deu
 cisse. Tigranem autem oppressisse celeritate. Et quod paucis unquam ducibus conduxisse accepimus: ad agendum
 cunctatione ad tuendum audacia usus est: Atqui Mithridates calliditate potius ac uersutiis quam signis collatis
 Lucullum ut consueuerat rem gestumque arbitratus ad Tigranem festinare neglexit: sed lento procedens itinere cum
 aliquot in eum Armenii attoniti trepidique incidissent: coniectura rem ipsam auguratus est. Pluribus deinde
 & undis & faucibus obuiam sibi factis audita clade ad quaerendum Tigranem conuersus desertum humilem abier
 tum miserabiliter cum inuenisset: nullis cum ut ille se quondam conuictis improbauit: sed equo descendens
 & communes secum miseras collachrymans cum meliora eum sperare iussisset: ingentem sibi famulorum ordi
 nem uel maximo rege dignum adiunxit. Ambo deinde ad contrahendas nouas copias animos erexere. Profu
 gato Tigrane confestim inter graecos barbarosque qui Tigrano certis erat: seditio orta est. Lucullus reliquo
 exercitu eo amoto cum urbem a graecis accepisset seruatim thesauris caeteram urbem militi diripiendam con
 cessit: in qua praeter alias ingentes opes octomilia talentorum fuisse constat. Octingentae praeterea drachmae
 singulis ex hostium spoliis militibus datae sunt. Erant ea tempestate Tigranocertis plurimi ludorum artifices
 quos undique Tigranes ad se institutorumque spectaculorum causa conuocarat. His Lucullus ad properandos pro

parta uictoria ludos atq; spectacula magnifice usus est. Græcos postea donato sibi uiatico & barbaros pari-
 ter quos modo Tigranes inuitos habitatum eo traxisset: propriis patriis restitutos dimisit. Quare una ci-
 uitate soluta plurimæ redditis sibi ciuibus de integro refectæ sunt. A quibus Lucullus perinde ac nouus ea-
 rum conditor colebat. Alia quoq; ornamenta pulcherrima ad uiri gloriam accessere. Non enim bello ma-
 gis q̄ pietate iusticia humanitate liberalitate clæmentia cæterisq; id genus uirtutibus supremas sibi partes
 laudis appetebat. Neq; hæc diuinæ optimæq; institutæ mentis insignia cū bellicis conferenda cesebat. Vbi
 cū haud parū militibus tum fortunæ plurimū deberi gloriæ iudicatur. Quanti uero momenti quātæ lau-
 dis sibi fuerint superiores ille uirtutes quibus præter oēm armoz operam omnes urbes populos reges si-
 bi conciliauit edisseramus. Etenim arabum reges eū adeuntes accepta pace omnes suas fortunas Luculli fi-
 dei crediderunt. Sponte sua Sophenoz gens accepit imperiū: & Gordianoz populos usq; adeo sui deside-
 rio inflammauit: ut relictis propriis sedibus una cum liberis atq; uxoribus eū si passus eēt subsequi popu-
 rent. Tantam uero istorum in Lucillum beniuolentiam hinc ortam fuisse perhibēt. Zarbienus enim eo-
 rum rex cum molestum Tigranis haberet imperiū: ad Appium ceu diximus clam de societate cū Roma-
 nis ineunda rettulerat. Necdum in armeniā Romani eruperāt: cum Tigranes detecta re Zarbienu pariter
 cum liberis atq; uxore necari iussit. Lucullus maxime affectum se uiri morte ostēdit: ut in Gordianorum
 regionē adueniens Zarbienu funus amplissimo cum splendore celebrarit. Rogū eius auro purpuraq; rega-
 li & Tigranis spoliis perornatū p̄sens ipse cremauit: postremaq; una cum uiri necessariis atq; amicis parē-
 tans libationes æqualē suum populiq; Romani sociū uocitabat. Iussit præterea p̄ciosissimum illi fabricari
 sepulchrū. Nam & ingentē uim auri & argenti in Zarbienu thesauris ipse compererat: & frumētī ī horreis
 congesti decies trecētamilia modium. His tantis opibus milites locupletati: & Lucullus plurimum mira-
 tus est: q̄ nulla prorsus ex ærario publico drachma suscepta ipsum ex illo bello bellum cōficeret. Dū hæc
 gerunt legati ab rege Parthorum ueniunt amicitiam populiq; Romani societatem petētes. Placuit ea po-
 stulatio Lucullo: & ipse quoq; Partho legatos ab se remisit: qui posteaq; ad illum uentum est: non cum ro-
 manis modo sed clam etiā cum Tigrane de societate Parthum agere deprehenderunt: mercedēq; cōmili-
 tandi Mesopotamiā ab illo petebat. Quæ dum Lucullo fuissent allata: neglectis Mithridate atq; Tigrane:
 quasi iam oppressus ac prope deletis Parthorum uires tentandas instituit & romana in eos arma ducēda.
 Egregiū arbitratus si uelut certator in palestra tres uno belli ipetu reges superaret: & triū clarissimoz ma-
 ximozq; sub sole ducū iuictus uictor euaderet. In p̄otum ad Sornacium & cæteros ibi præfectos mittit:
 qui nunciarent eos q̄primū omnibus eius p̄sidiū copiis accensuro sibi per Gordianā occurrere. Illi cum
 lampridem itrectabiles difficilimosq; milites agnouissent: tum maxime in p̄sentia detecta eorum intem-
 perantia non uerbis non præce non imperio nō minis solutissimos hoīes in militiam cōpellere potuerūt
 clamantes & obtestantes se non amplius istic mansuros sed relicto Ponto abituros sese quo quisq; decer-
 neret. Hæc ad Lucillum renuntiata uulgata per militū ora p̄sentem quoq; exercitum fœdæ responsionis
 exemplo corrupere. Iam enim opibus iam deliciis ad arma pigerrimos turpissimi ocii cupido lucullianos
 inuaserat: Ast ubi temerariā Ponticoz loquendi licentiā acceperē eiusmodi hoīes uiros appellare: illos imi-
 tandū esse dicere: & fessis iam pugnādo militibus ultimā quietē deberi: multa sese trāquillo ocio digna p̄-
 pria uirtute elaborasse. his uocibus fœdioribusq; uulgatis susceptū Lucullus parthicū bellū dimisit: & ipm
 Tigranem media iam æstate regressus thaurinis saltibus superatis cum campos tūc primū uirētes cōspe-
 xisset: quia rigore cæli segnius ea regio cuncta producit: cōmeatuū inopiam expectabat. Descendēs tamen
 propulsatis Armeniis qui bis aut ter tumultū magis q̄ præliū excitant: quacunq; inceserat uillas intrepī-
 do populabatur. Et frumēto quod Tigranes congesserat: in potestatē suam redactō quā sibi uerebatur ho-
 stibus egestatem iniecit. Positis itaq; castris & uallo fossa circūductis ad peruastādā super oculis hostiū re-
 gionē exhibat. Vbi uero fugatos totiens barbaros nequicq; ad prælium lacesitos quiescere uidit: sublatis si-
 gnis ad Artaxata Tigranis regiā: in qua & liberi eius infantes erāt & mulieres: ire pergebat: id unū cōsiliū
 ratus quo lacesitus Tygranes in certamen sub duci posset. Fama est Carthaginensem Hannibalē proflig-
 gato ab Romanis Antiocho ad Artaxam Armenioz regē se cōtulisse multa illū clarissima egregiaq; utili-
 ter edocuisse. Considerasseq; inter cætera aptissimū quendā natura locū squalidū tamē atq; neglectum: in
 quo figurā urbis descriperit. Eo deinde adductū Artaxan monstrato sibi situ ad condendā urbem facile ī-
 flammasse. Et iam paratis omnibus Hannibalē ipsum operi ab rege profectū nobilissimā atq; īgentē urbē
 ædificasse: quæ nomē ab ipso rege sortita totius Armeniæ metropolis declarata est. Profectū ī hāc urbem
 Lucullū Tygranes tolerare non potuit: sed coactis copiis quartis castris haud procul constitit ab Romano
 exercitu Arsamani fluuium in medio intercipiens: quē petitori Artaxata Romani traicere cogebātur. Lu-
 cullus peractis Deoz sacrificiis perinde ac uictoriā in manibus tenuisset: traducto exercitu duodeci cohor-
 tes in fronte totidem a tergo locauit: subsidia cōtra circuitum hostiū peropportune distribuit. Multas enī
 equitū turmas Tigranes in fronte posuerat. In primisq; sagittarios Medoz equites & Hiberes hastatos: in
 quibus super cæteros mercenarios milites Tigranes rege suazq; momentū esse credebat. Nullū claz ab his
 facinus gestum est: sed Romanis cū equitibus æquo ferme Marte pugnātes ingruentis romani peditis im-
 petum non sustinuerē: sed hinc atq; hinc in fugam citati Romanū equitē traxere ad se sectādū. Primis ita-
 q; dissipatis ordinibus Tigranes instructo relicto equitatu in hostē progreditur: quoq; splendore multitu-
 dinēq; cū Lucullus subtimuisset: confestim insectantibus suis receptui cani iussit. Deinde conferto agmine
 primus ipse una cū optimatibus in barbaros ruit tanto impetu: ut priusq; manū cōfererent: hostis sola tre-
 pidatione deuictus unicā in fuga salutē sibi quæsisset. Tres erant in eo exercitu reges sed turpissime omniū

ponticus Mithridates au fugit: cum ne quid primum Romanorum clamorem sustineri potuerit, Lucullus uniuersam proximam noctem ad insectandum hostem absumpsit: & capiendo cadendo praedando romani milites defessi sunt. In superiori nepe certamine plures in hoc uero nobiliores barbaros & cecidisse & fuisse captos Lilius auctor est. His Lucullus tantis elatus uictoriis ad subuertendum penitus barbarum ascendere instituit. Antunale tunc erat aequinoctium & oium spe celerius rigidissima e caelo frigora cecidere: omnia niue obruta: & siquando serenus aderat: aer tum gelu tum pruina humana corpora prugebat. Difficillimus erat eorum ob extremam frigiditatem fluminum potus: difficillimus erat eorum transitus: quia concreta in glaciem aquis glacies ipsa traeseuntium grauitate cofracta asperitate sua equorum tibias neruosque cruentabat. Siluestra deinde ac angusta itinera tellus humiditate abundans cadentes e caelo niues & ipsa in madissimis locis acerba praenotatio difficillima ac prope intolerabilem militiam faciebant. Paucis itaque post pugna diebus milites Lucullum secuti cum asperitate itineris recusarent: primum per tribunos militum ne longius praecederent. Eum frustra rogare: deinde conuentibus hinc inde factis inter se murmurare: nocte in tentoriis crudelitatem ducis in simulari omniaque infestissimis uerbis foedoque tumultu repleri. Videbant Lucullo res in seditiosam spectare praeniciem. Proinde singulos adeundo milites perhumane prensare supplicareque tolerantiam in fortissimos homines inducere: alteram in Armenia Carthaginem uelle delere: eius hominis opus qui tot clades populo Romano intulerit. de Hannibale enim Artaxatisque loquebatur. Postquam omnia Lucullus frustra tentari uidit. Inuitus retro ducebat exercitum: & supato per alios saltus thauro in eam regionem descendit: quam Migdonicam uocant feracissimam atque apricam. Urbs erat in ea tum opibus tum hominum multitudine opulenta: quam barbari Sybin graeci Migdonicam Antiochiam appellant. Huic nempe Guras Tigranis frater praerat. Summa tamen machinamentorum peritia res belli Callimachus gubernabat: is qui multos ad Amasum romanis laboribus intulerat. Itaque ad obsidendam hanc urbem Lucullus ultimo conatu conscendit. Et cum paruo illam tempore uicississet. Guram qui sese Luculli humanitati commisit: perbenigne suscepit. Neglecto uero Callimacho qui tuenda suae uitae causa abditos pollicebatur maximam opum reuellare thesauros in pedicas coniectum feruari iussit: poenas datum eius incendii: quo Amasenum urbe uastata liberalitatis humanitatisque suae in graecos declaranda occasione extrinxerat. Fortunam hucusque indubie cum Lucullo comilitasse uisum est. Prosperasque semper suis consiliis auras praestitisse. Ad deinceps tamen egregiam prudentissimi magnanimique uirtutem imperatoris ostenderit: tanquam aduerso semper spirante flatu in altum frustra conteneret: nullam res a se gestae gratiam nullam prorsus gloriam habuere. Caeterum superiores illae quas omnium mortaliu consensu sibi uendicauerat laudes propemodum defluxere: neque minime proximae infelicitatis causae sibi non sunt ascribenda. Non enim quo decuit studio aequaliue comitate militare multitudinem colebat: quia uniuersas seruientium uoluptates ad ignominiam perniciemque imperantis spectare existimabat. In primis uero id sibi plurimum obfuisse constat: quod aequalium suorum & qui in exercitu magistratum gerebant: quantum par fuerat: neminem faciebat: sed neglectis omnibus nullum secum conferendum esse arbitrabatur. Haec sola iter tot tantisque ornatissimi uiri uirtutes mala sedisse ferunt. Etenim modestissimum atque magnanimum & in dicendo fuisse grauissimum patremque rogatum & armatum domi militiae pace & bello splendorem habuisse prudentiam. Primam militaris huius odii atque intemperantiae faciem in Cyzeno bello statim arsisse Salustio placet: & ad Amasum inualuisse potissimum: quod duo hyberna illos intra uallum agere compulisset. Accendebant eos & reliqui hybernandi labores siue enim in hostili siue in sociali regione steterant: sub diuo semper uniuersi milites contubernabant: neque semel modo ullam impacatam urbem Lucullus cum exercitu est ingressus. His militum odiis romae uulgatis Luculli aduersarii accensos longa inuidia animos eleuare & procaciter eum insimulare: quod auaritia immoderateque imperandi cupiditate bellum produceret. Et cum ferme Ciliciam Asiam Bithyniam paphlagoniam Galaciam partem Armeniam usque ad phasidem occuparet: ad diripiendam quoque Tigranis regiam contendisset: quasi ad spoliandos non debellandos reges esset emissus. Has atrocissimas uoces Lucium Quintium unum ex Romanis ducibus in primis iactasse ferunt: cuius maxime studio ac uigilantia cum de his rebus ad Senatum relatum esset: placuit abrogari Lucullo imperium: eam alteri decerni praeniciam: multosque eius exercitus milites emeritos fieri atque exauctorari. Accessit huic & maior altera rebus Luculli pestis: Publius Clodius cum Lucullo comilitabat uir nefarius scelestus superbissimamque temeritate imbutus: & qui libidini suae in sororem: quae Luculli uxor erat intemperatissimam mulierem indulxisse fertur. Is cum non quantum sibi ipse concedebat honoris ab imperatore assequeretur: primas enim maximamque regum partes sibi iure deberi arbitrabatur: fimbrianos milites pellicere: plurimumque sibi conciliare adortus est. Quod ubi satis ei successisse apparuit: quod primum illorum animos ab Lucullo alienare summumque illis fastidium imperatoris inducere. Neque difficile fuerat homines diuturna consuetudine factiosos tum pollicitando tum blandos inferendo sermones corrupisse. Hi enim erant qui duce Fimbria Flaccum consulem occidentes eum sibi delegerunt imperatorem. Quare Clodium amicis militum appellantes prociunde complectebantur. Simulabat enim eorum se maxime misereri: si magnis bellis maioribus periculis maximis denique laboribus nullus modus nulla usque requies adiret: sed omni cum gente bellando orbem terrarum perorando bellis bella finiendo miseram uitam terant: nullam tam onerosam militiam dignam expectantes mercedem. Non milites amplius sed Luculli diuitiarum defensores atque custodes esse: quibus tota melos tot palustra aureis gematisque poculis plena imperatoris auaritiae tuendum esset. Iam pompeianos milites in populum redactos cum liberis atque coniugibus foelicem regionem urbemque opulentas perocium possidere. Non Mithridatem non Tigranem pluuuis niue pruina gelu obrutos per uasta deserta sectari regias Asiae diruturos: sed per fugam bellum in Hispania seruire in Italia gerere. Erit ne igitur tantis unquam nostris laboribus modus: num quiescemus? num cessabimus? num ociabimur aliquando? Reliqua nobis milites (si uiri summus)

Pompeio imperatori uita seruanda est: a quo maximum sui ornamentum cōmilitonum diuitiæ atq; fœlicitas iudicant. Hac peste corruptus exercitus neq; in Tigranem p̄ficisci uoluerunt: neq; in Mithridatem qui ex Armenia in pontum pristinum sibi uendicaturus imeerium ueniebat: & hyemis acerbitem insimulâtes circa Gordianâ hyberna trahebant summo Pompeiū sup cæteros duces desiderio expectâtes Lucullo in puinciam subrogandum. At postq̄ nuntiatum est Mithridatē p̄fligato Fabio in Sornatium atq; Triarium uires suas inducere: sola uerecundia compulsi Lucullū milites sequebant. Triarius cōfestim q̄si uictoriam in manibus habuisset: quo sibi totam laudem uendicaret: priusq; Lucullianus adesset exercitus: conferto p̄lio ingentem cladem accēpit. Proditum est enim supra septem Romanorū milia occidisse: centuriones centum & quinquaginta: tribunos militum supra quattuor & uiginti: & Romana castra in Mithridatis potestatem uenisse. Paucis postea diebus Lucullus adueniēs Triarium ab iratis militibus ad supplicium quæsitum abscondit. Ad Mithridatem subinde conuersus eum in certamen cum ducere laceffendo frustra tentasset: quia is Tigranem cum multis ad se copiis descendentem expectabat: occurrere Tigra- ni pugnaturus istituit anteq̄ hi duo simul iungerent exercitus. Sublatis itaq; castris fimbriani milites tumultu in itinere facto ordines suos deseruere: quasi nouo senatusconsulto ea militia exauctorati essent: & decretis iam aliis ducibus puinciis haud amplius ad Lucillum spectaret imperium. Nil fuit p̄fecto quod non Lucullus ad sedandos flectendosq; militum aīos posthabita maiestate imperii humiliter experiret singulos orando prensando leniendo sordida cum ueste deiectus elachrymabat. Illi tanti ducis lachrymis p̄cibusq; neglectis uacua marsupia abiicientes solum cum hostibus pugnare iubebant: a quibus solus ipse locupletari didicisset. Tandem flexi aliog; militum p̄cibus fimbriani com Lucullo pepigere secum se p̄xima moraturos æstatem: & si nemo iterim pugnaturus occurreret: liberos atq; solutos esse. Has tam angustas condiciones Lucillum aut subire oportuit: aut desertam omni p̄sidio barbaris dimittere regionem. Continebant itaq; illos nō ad pugnam modo neq; ad militare quippiam facinus deinceps educens: sed sola eorū expectatione contentus Cappadociam ab Tigra- ne solutissima licentia depopulatam patiebat. Sustinebat tacitus in pristinas sese Mithridatem uires erigere: quem ipse pridem senatui scripserat debellatū. Et ob id aderant sibi legati ab Roma missi: ut res ponticas ceu plane romano imperio uendicatas componerent. Qui cum non modo ponti sed ne quidem sui exercitus dominum inuenere ab debacchatis militibus abiectissimum atq; neglectum. Quibus tantum erga imperatorem suum incontinentiæ tātum petulantiæ fuit: ut æstate cedente armati strictis ensibus remotissimos & qui nulli uidebant hostes ad p̄lium puocarent. Deinde pariter conclamantes & crebris inanem aerem ictibus ferientes e castris egrederent. obtestati id omne quod cum Lucullo pepigerāt tempus effluxisse. Relictos quoq; milites Pompeius litteris ad se accersebat. Iam enim ad Mithridatem Tigranemq; debellandos dux Romæ fuerat cum plæbis tum factiosog; principum suffragiis declaratus. E enim uero ingratiſſima senatui optimatibusq; ea res uidebat & amplissimis Luculli meritis haud digna: quia nō belli sed triumphī successorē acciperet. Neq; impium aut magistratū sed mercedē p̄miū fructūq; regē a se gestæ subrogato sibi duci concederet. Cæterog; ab his maxime qui aderant prostrata Luculli dignitas atq; fortuna nō sine multa mira cōspici potuit. Non enim honoris nō auctoritatis nō imperii eius erga milites ullum p̄pmodū uestigiū apparebat. Oēs edicto Pōpeiī ab Luculli cōgressu p̄hibebant. Nulli penitus parere licebat his rebus: quas ipse decem pariter cū legatis instituerat atq; cōscripserat. Sed iam oēs in Pōpeiū q̄ multis florebat copiis cōuersi suis audiebāt edictis. com- munibus itaq; tandē amicis intercedentibus hi duo duces in uico quodam Galaciæ pariter cōuenere: ubi habito familiari congressu super rebus a se magnifice gestis ambo uicissim cōgratulati sunt. Grādior erat ætate Lucullus: cæterog; dignitas pōpeiī cum pluribus imperiis tū duobus triumphis amplior erat atq; insi- gnior. Laureatos p̄pter uictorias fasces uterq; præ se ferebat: sed longo pōpeiī itinere per loca squalida atq; inculta lauri iā circa fasces aruerant. Quod ubi Luculliani lictores aduertissent: ex propriis quas & recen- tes & uirides habebat: lauris liberaliter cōtulere. Id Pompeii amici in bonū omē uerterūt. Etenī reuera Lu- culli res gestæ illius iperū perornarūt: nil tamē habitus sermo pacatū nil amicū inter eos adduxit: sed alie- natis magis animis cum mutuo discessissent: Pompeius oīa illius istituta antiquauit: oēsq; p̄ter mille sexcē- tos quibus cum ille triūphare posset milites sibi alciuit: nec ii quoq; læto admodū aīo cū Lucullo manse- re. Sic igitur Lucullo aut ingeniū aut ipsa fortuna in re oīum maxime imperatori necessaria aduersabat. Quæ una si eius fortitudini uigilantiæ prudentiæ æquitati cæterisq; clarissimis ac singularibus ornamen- tis accessisset: non Euphrates ī Asia: sed mare hircanū ipsiusq; Asiæ fines Romanū terminassent imperi- um. Quandoquidem cæteras gentes Tigranes ab se debellatas ante contuderit: & Parthog; uires non sub Lucullo quantū deinde sub Crasso ualidæ unitæq; floruerint: sed bellis intestinisq; seditionibus dissipatæ neq; Armeniog; iniuria potuerunt ulcisci. Equidē consideranti mihi persæpe uideri solet: hisce rebus qui- bus Lucullus ingentia patriæ cōmoda comparauit: cæteros duces plurimū intulisse detrimenti. Quid enī aliud q̄ parta in Armenia uicina Parthis trophæa q̄ Tigranocerta q̄ nisibus q̄ ingens præda inde Romam abacta q̄ captū deniq; diadema Tigranis Crassum ad potiundā Asiam extulit atq; accendit: arbitratum nil aliud q̄ prædā atq; spolia barbaros esse? Veg; ubi in Parthorum sagittas armaq; icidisset: facile declarauit: non mollicie aut hostium imbecillitate Lucullū sed fortitudine audacia consilio tātās rettulisse uictorias. Sed de his alias. Regressus itaq; Romā Lucullus, M. fratrem offendit ab, C. Memmio accusatum: super his q̄ quæstor sub imperatore Sylla gesserat. Et cum Marcus id iudicium euasisset: Memmius omnē irā in Lu- cullū conuertens populū incitabat. Multa eū præter auctoritatē consulariis imperii præter senatuscōsultū multa fecisse protraxisseq; bellū diutius dictitabat. His uocibus adductus populus triūphū Lucullo nega-

bat. Et cum res in maximum uenisset certamen primores patrū & potentissimus quisq; in republica: quibus Luculli dignitas cara erat: tribubus sese miscentes uix populo de concedēdo Lucullo triumpho persuasere. Non itaq; uelut aliqui aut longitudine pompæ aut regē expositæ multitudine admirandum tumultuosumq; triumphum ægit: sed q̄ pluribus hostiū armis regiisq; machinis cum Flaminiū perornasset: clare suoq; splendore id spectaculū uidebat. In pompa cataphrattoꝝ equitū pauci decē facalti currus pcedebant. Ex regiis ducibus atq; amicis sexaginta captiui. Naues lōgæ atq; rostratæ decē supra centū una deferebant. Ipsius deinde Mithridatis aureum simulachrū sex pedū longitudinis & clypeus quidā p̄ciosis lapidibus perornatus. Viginti præterea argēteis uasis: aureis uero & poculis & armis atq; numis duo supra triginta confercta erāt. Hæc omnia ab hominibus deducebant. Octo uero muli lecticis aureis onusti erāt: defæcato uero argento sex & quinquaginta. Alteri præterea centum septēq; muli paulo minus decies ducenta septuaginta nummi atq; argenti milia deportabāt. Ferebant & ipsi libri: in quibus quantum Pompeio ad piraticum bellum quātum in ærariū publicum pecuniæ ipse contulerat: inscriptum erat. Singulis præterea militibus noningētis quinquaginta dedisse drachmas. Urbē deniq; uicinosq; uicos magnifico epulo conuiuatus est. Repudiata deinde Clodia pessima incontinentissimāq; muliere: Seruiliā Catonis sororem duxit nullo: hæc in flagitio superiore purior erat: nisi q̄ fratrum calūniā nō subierat. Eius fastidium atq; in temperatiā Catonis reuerētia diu perpeffus tadē repudiavit. Iam Luculli p̄sentia amplissima spe animos patrum impleuerat. Videbat enim uirum tanta regē a se gestarum gloria auctoritateq; florentē Pompeii audaciam comprimere atq; tyrānidem & optimatum amplitudinē posse tueri. Cæteræ siue q̄ iā ægrotā patriā pronamq; i futurā ruinā cerneret: siue (ut quibusdā placet) q̄ satis sibi uēdicatum gloriæ arbitratus ab diuturnis laboribus atq; periculis: quoz; plerūq; in foelicissimi essent exitus: ad litteræ ocium studiosam uel quietem reliquū uitæ cōferre uoluerit: ab republica sponte se abdicauit. Sunt itaq; qui hanc Luculli sententiam laudandā plurimū arbitrent. Non enim in Marii calamitates atq; miseras decidisse: qui post cimbricas uictorias illaq; maxima clarissimāq; facinora nullū ad custodiēdos iā partos honores modū statuere iudicauit: sed in faciabili gloriæ imperiūq; ambitione senex cum ineuntibus republicā iuuenibus cōtendens sese in res turpissimas rebusq; miseras turpiores p̄cipitauit. Et Ciceronē post p̄ciosissimam Cælii næ conspirationē diuino suo ingenio a communi clade depulsam priuatū consensescere præstitisse. Et Scipionē adiecta Carthagini numantia quieuisse. Etenim finita quadā modestia ciuiles ambitiones esse moderandas. Nec minus q̄ Athletas in palæstra ciues in repu. donandos esse: qui nullus momentum nullum tēpus nullā quietē p̄petuis laboribus intermittunt. Crassus uero atq; Pompeius hanc nouā Luculli institutionē accusare solebant: q̄ in uoluptates atq; luxuriē sese demisisset: quasi nō militaribus ciuilibusq; negociis aptior: q̄ ocio atq; deliciis ætas illa fuisset. Mihi uero Luculli uita ueteribus simillima comœdiis uideri solet: quæ primæ partes rebus domi miliciæq; gestis: postremæ uero conuiuibus potitionibus cātu p̄ca facibus omniq; luxus genere continent. Ego enim sumptuosa illa ædificia ingentes balneoꝝ atq; deambulatorioꝝ apparatus picturas statuas omneq; eiusmodi regē studiū ad luxum arbitror referenda: quas ipse res per maximis sibi sumptibus comparauit. Et opibus quas sibi permultas honestissimo militæ iure uēdicat: affluentissime utebatur. Tanta uero in nostram usq; ætatem eius delitiæ opinione omnium efferunt: ut inter ornatos sumptuosissimosq; regū hortos Luculliani dinumerentur imprimis. Quid de his operibus quæ iuxta mare circa Neapolim magnifice splendideq; constructa sunt: iudicādum arbitramur. Vbi altiores profundis fossis tumulos ipse suspenderat: ubi maritimas ædes easque pulcherrimas atq; amplissimas ædificarat: ubi discursus maris piscososq; riuos ædibus circūduxerat. Quæ singula cum stoicus Tubero haud satis mirari potuisset. Xerxem eū ex togato homine appellauit. Erant illi præterea ædes in Tusculano spatiosis thalamis deambulatriscq; perornatæ: e quibus ceu e speculis undiq; circūspici poterat: in quas Pompeius adueniēs accusauit Lucillum: q̄ ad æstatem optime accommodatas inhabitabiles hyeme fecisset. Cui ridens Lucullus: num tibi inquit Pompei minus quam grues aut ciconiæ mentis habere uideor: ut non pariter cum tempore habitationem quoq; permutes. Cum uero prætor quidam purpureas celebrandi spectaculi ab eo chlamydes petiisset: inspecturum si domi haberet daturumq; liberaliter si adessent respondit. Postridie uero roganti Lucullo quod sibi chlamydibus opus esset: cum centū mille sufficere respondisset: ducentas sibi dari Lucullus iussit: proinde Flaccum poetam dixisse fertur: non eas se putare diuitias: quarum reposita atque cælata non plura essent: his quæ palam conspicerentur. Erant autem Lucullo conuiuia nouo semper diuitiarum splendore parata non modo purpureis stratis poculis auro gemmisq; elaboratis choris cœtibus scæniciscq; recitationibus admiranda: sed uarietate quoq; ac multitudine epularum & ingentibus abundantissimisq; bellariorum apparatus. Quibus rebus illiberales eum homines beatum appellabant. Pompeium aduersa corporis ualitudine captum clare de se in Lucillum loquutum fuisse tradūt. Nam cum medicus eum turdos comedere iuberet: & ministri (quia æstas esset) alibi q̄ apud Lucillum domi nutritos reperiri posse necarent: uetuit Pompeius ut inde assumerētur. Et ad medicum conuersus: si Lucullus inquit delicatus non esset: num forte Pompeius nō uiueret? Quare alia dari sibi iussit: quæ aliunde facile comparari possent. Hunc tātum Luculli luxum Cato qui tum erat summa & auaricia & familiaritate coniunctus usq; adeo iniquo ferebat animo: ut cum adolescens quidam in senatu longam & importunam de modestia & parcitate orationem ageret exurgens Cato: Tacebis ne inquit hodie diues ut Crassus: uiuens ut Lucullus: loquens ut Cato. Quidam & si dictum id i curia fateantur: ab Cato tamen fuisse negāt. Lucullus uero non uoluptatem modo sed laudem quoq; his sibi sumptibus quæritabat. Quod quidem conuicere ex his par est: quæ de illo sunt mandata memoriæ. Ferunt enim græcos

quosdam homines qui Romam ascenderant: illum multis apud se diebus conuiuatum fuisse. Qui cum rursus inuitarentur: græca quadam parsimonia in uerecundiam ductas recusasse uocationem: indignum dicentes si propter se tantis quotidie sumptibus conuiuia pararentur. His uocibus risisse Lucullum dixisseque Nonnulla profecto ex his propter uos fuit o uiri græci: cæterum plurima propter Lucullum parari iubeo. Cum enim forte nemine apud eum cœnante unica sibi mensa dapeseque modeste paratae essent: dispensatorem domus ad se uocatum obiurgauit. Cui ille: non putabam inquit: cum solus cœnaturus esses: sumptuoso tibi opus esse conuiuio. Quid ais Lucullus inquit: an ignorabas penes Lucullum hodie cœnaturum esse Lucullum? Itaque cum totam iam urbem harum rerum crebra fama peruaderet. Lucullum tunc forte per ocium in foro sedentem Pompeius Ciceroque conuenere. Hic nempe imprimis sibi familiaris erat atque amicus Pompeio uero & si ante quadam similitate ob Mithridaticum bellum mutuo aduersarent. & loqui tamen familiariter & consueuisse solebant. Cicero itaque salutato Lucullo: uolumus inquit apud te cœnare hodie: ea conditione: ut nil noui nostri causa parari iubeas. Subrecusabat id Lucullus: & in posterum diem differri conuiuium postulabat. Illi uero neque differre neque alloquedi secreto familiares suos facultatem sibi facere uoluere: ne aliud domi parari iuberet conuiuium. Hanc tamē sidi postremo ueniam prestitere: ut uel ipsis audiētibuscum quidam ex familiaribus suis id solum diceret: in apolline cœnabitur hodie: ea sola uoce fessellit eos: Id enim erat unum ex maximis eius cœnaculis eo nomine appellatum. Singulis enim (ut uides) cœnaculis & conuiuii precium & splendor apparatus definitus erat. Quamobrem famuli audito loci nomine confestim intelligebant quantis sumptibus quali ornatu quoque ordine conficiendum esset conuiuium. Consueuerat autem precii quinquaginta milium in apolline cœna parari: quæ cum sic eo quoque die acta fuisset: mirabatur stupore quodam Pompeius in tanta epularum abundantia celeritate apparatus. His itaque in rebus Lucullus maximas opes tanquam barbaras & bello partas parum utiliter consumebat. Nil minus tamen diligentiae ad ea sibi comparanda adhibuit: quæ studioso ac litteratissimo homine digna essent. Et enim plurimos pulcherrimeque scriptos coegit libros: quorum profecto usus maiorem sibi quam ipsa possessio gloriam uendicabat. Studioso enim cuique & bibliothecæ & quæ circa eas erant scholæ atque deambulatra libere perpetuoque patebant. Quo se græci cum per ocium licuissent: uelut in amoenissimum quoddam musarum diuersorium conferre solebant. Ibi loquendo legendo disputando diem iocunde terebant. Et Lucullus plerumque ubi eruditissimos uiros disputare uidisset eo se potissimum ingerebat: Siqua etiam ope illis in re publica opus fuisset: auctore Lucullo quamprimum assequebantur: ut uix credibile sit quod fuerit illud quantum in græcos homines studiū atque humanitas: fouebat eos: colebat eos: conuiuabatur eos: & prior lares liberam græcorum romam uenientium aulam faciebat. Omne uero philosophandi genus familiarissima quadam cognitione complexus est. Academiā tamē a principio summo studio & amore colebat: non eam quæ noua est appellata: quæ tunc maxime & Carneadis scriptis & Philonis doctrina floruerit: sed ueterem: cuius tunc erat princeps Ascalonita ille Antiochus uir & acris ingenii & de dicendi ratione peritissimus eruditissimusque. Hunc Lucullus summo studio sibi in amicitiam conciliatum sociū uitæ fecit: & Philonis auditoribus se opposuit. Horum unus. M. Cicero erat: qui cum elegantissimum suo more in ueterem academiā librum scripsisset: eius sectæ partes Lucullo sibi ipsi contrarias laudandas concessit: & Lucullus ea propter liber ipse inscribit. Erant enim mutua inter se beniuolentia iuncti & consiliorum in re publica socii. Non enim se Lucullus penitus absoluerat a re publica. sed primos inter urbis principes locos atque honores: quia in his plurimum molestiarum atque periculi esset: Crasso dimisit atque Catoni. Hos enim duos posteaque supremas ipse partes in senatu recusasset: hi quibus pompeii potentia suspecta erat: libertatis principium tutores effecerant. Ob amicorum patrocinia descendebat in forum: in curiam uero si quod pompeii studium si qua extinguere audaciam oporteret. Et enim decreta quæ debellatis ille regibus instituerat: antiquari fecit: quam uel militibus scripserat largitionem socio Catone dari prohibuit. Quamobrem Pompeius in Crassi & Cæsaris amicitiam potius uero coniurationem confugiens cum armis & militibus totam fere urbem impleisset: eiectus extra forum Lucullo atque Catone decreta sua promulgari fecit. Eius indignitatem rei cum periniquis: ut par erat: animis optimates ferre uiderentur: Brutium quendam Pompeium in medium produxere: quem Pompeio insidiantem deprehendisse dicebant. Hic in Senatum deductus alios quosdam Romanos accusauit. In populo uero Lucullum ipsum adiecit: quem incidiarum auctorem in pompeii caput fuisse asseuerabat. Nullam uero fidem cum testis leuitate tum uerborum inconstantia ea sibi accusatio uedicauit: sed cum mercede omnes cum uirum in Lucullum sollicitatum esse censerent: tum pauci postea diebus additum sceleri scelus rem maxime patefecit. Inuentum est enim brutii cadauere eiectum e carcere: quem naturali ualitudine confectum esse dicebat: sed interfectum a Pompeianis recentes urbices & sugillationis uestigia declarabant: ne per ipsum etiam accusatorem res unquam in lucem produci posset. Ea res plurimum ab re publica Lucullum abduxit sed Cicerone postremo summa cum indignitate ex urbe eiecto missoque in Cyprum: Catone ab omni publica cura prorsus sese absoluit. Ferunt autem eum sub mortem aduersa mentis ualitudine captum paulatim contabuisse: Porro Cornelius nepos non ætatem mala: neque naturali morbo: sed medicamentis ab Calistene quodam liberto suo corruptum in id incidisse prodidit. Calistenem uero ea sibi medicamina propinasse: quia uim amatoriam habuisse crediderat. Lucullumque tantum ab rationis usu abfuisse ut uel eo uiuente omnis rei familiaris cura Marci fratris consilio fuerit gubernata. Atque maxima eius beneficia in patriam & ingens gloria tum domi tum parta militiæ omnium in memoria puigebat: ut mors eius luctum suis populo mœrorem bono cuique lamentationem attulerit. Concurrerunt eo omnes: & nobilissimis ab adolescentibus delatum in forum corpus sepeliri uolebant in campo martio ubi Sylla iacuerat: nemine ex Luculli ne-

cessariis id expetente. Haud enim facilis apparatus ille fuisset. Quare Marcus frater multis a populo precibus impetrauit: in agro tusculano luculli funera celebrari. Nec ipse ingenti fratris mœrore affectus multū deinde temporis superuixit: sed bona cum eius ætate atq; gloria uita quoq; pariter est extincta. Ego itaq; Luculli mortem perbeatam maxime opportunāq; iudicādam arbitror. Nō enim quam romanæ libertati isensa fata moliebant: sc̄dam lachrymabilem miseramq; reipublicæ peruersionem uidit. Cæterę liberā adhuc ægrotam tamen atq; labātem patriam cum uita reliquit. Idq; in primis oīum Lucullo Cymoniq; commune fuit, quādoquidem & iste nondum turbatis sed ingentibus adhuc græciæ rebus diem obiit. Non tamen ut ille a republica solutus atq; diuisus sed pariter cum uita & imperium & Cymonis militia cecidere. Neq; ab armis honoribus atq; trophæis: uelut in portum quēdam sese in potus cōmessationeq; contulerat: ceu mordaciter in Orpheum ait Plato arbitratum eos qui bene honesteq; uixissent: apud inferos premium manere crapulam sempiternam. Ocium uero atq; tranquilla quies & clarissimum litterarū studium honesta cum uoluptate coniunctum dignissimum cū grādiōri ætate uiro & a ciuilibus bellicisq; muneribus absoluto solatium uideri debet: Verum ab ingenti reę gestarū gloria in luxum uoluptatēq; defluxisse: & reliquum uitæ in iocis atq; deliciis uelut imperiorum uictoriarū aphrodisia idest Veneris festā egisse: hanc haud pulchram uitæ mutationem existimo: neq; Xenocratem imitantis: sed ad epicuri sententiam potius inclinata. Nec parum mirari soleo: si quādo cum primis ultimas eorum ætatis partes ipse contulero. Etenim illis morum iuuentus prorsus contraria fuit Cymonis q̄dem isamis atq; soluta: luculli uero temperans & erudita. Melior is itaq; est: qui in meliorem uitæ institutionem conuertitur: & longe laudabilius est id ingenium: ubi arescentibus uiciis: uirtutes cōtinuo florescunt. Atqui amplas diuitias pari sibi ratione quæritas non pari tamen splendore errogauerūt. Quis enim australem arcis murum: quē Cymonis opibus absolutum fuisse constat: Luculli thalamis atq; tumulis piscosis riuulis circūseptis quos ipse circa neapolim barbaris manibus exædificauit: non digne ante posuerit? Quis præterea cū Cymonis Luculli mensam cōtulerit: cum officiosa & humanissima luxuriosam atq; regalem? Hæc enim ad paucorum delicias ingētes diuitias effundebat: illa modestis sumptibus enutriebat quotidie multos. Sed p̄ temporum tamen uarietate res ipsæ compēsandæ sunt. Incertum fuerat enim si publicis a laboribus atq; magistratibus in tranquillam ociosamq; senectutem defluens Cymon fastidiosam lasciuamq; duxisset uitā: præsertim cum uiri ingenium non ab immoderato uini usu non ab mulierum amoribus non ab omnī deniq; uitæ festiuitate abhorruerit. Cæterum maximarū rerum assiduæ meditationes atq; cōsilia & bellorum tum crebra pericula tum innumerabiles pene labores: cæterarum uoluptatum ipetum īmittunt in his potissimum animis: qui generosa quadam nobilitate ad capeſſendā gloriā nati sunt. Nemo uero tam subtilis criminum īquisitor: non uitiorum q̄quam tam accerrimus accusator esse potuit: ut si dum imperium bellumq; gerebat lucullus: diem ultimū obiisset uel unam huic uiro calumniam potuerit inuenire. Sed de ipsorum uita satis. Bellicis uero in rebus ambos terra mariq; clarissimos duces fuisse constat. Cæterum sicut athletas eos qui eodem die una palæstra luctaq; coronant: insueta rei magnitudine uictorias uocant: sic Cymon uno die pedestri naualq; trophæo coronans græciam iure suo in bellicis artibus primas sibi partes uendicare uidetur. Patriæ deinde Cymon: Lucullo uero patria imperium dedit. & hic amplissimis Romæ socialium uiribus urbium res maximas gessit: Ille uero subiectā imperio græciæ patriam usq; adeo extulit: ut superatis hostibus nō eam modo liberam fecerit: sed sibi quoq; græcarū rerum summam adiecerit: perſas enī deuictos ab accessu maris prohibuit & suasi ab eo lacedæmonii Græciæ sponte imperio cōcessere. Si maximū præterea īperatoris officiū ducimus obedientiā sibi militū cū beniuolentiā cōparare: p̄fecto Cymon Lucullo antepōendus erit: quādo quidē istū milites sui neglexerunt: illū uero socii summa cū admiratione fuerint uenerati. Ab isto sui defecerit: ad illū alieni cōfugerit: & hunc deniq; milites quibus cū ad bellum egressus erat regrediētem deseruerit: ille uero domum redierit princeps eorum quippe quorum sub imperio primum enauigarat: tria omnium difficilima cū hostibus pacem cum lacedæmoniis concordiam inter socios imperium assecutus. Florentissima uero imperia regesq; delere poteritissimos uterque adortus in ipso pene rerum ac bellorum culmine cecidere. Cymō nempe aduersa solum fortuna præoccupatus nam & imperator & in maximo gloriæ flore extinctus est Luculli uero casum non ita in fortunam transferam: quin sibi aliquam eius rei causam ascribendam arbitror. Siue enim ignarus siue negligens id erit: summo sibi detrimento fuisse quis dubitat? q̄ militum audaciam temeritatem auaritiam uerba seditiones non composuerit. Quæ oīa fortunæ pestis monumenta præ se ferebāt: sed id p̄ponendum Cymoni quoque commune fuit. Etenim ciuibus suis inuisus per ostracos id est suffragii genus damnatus exulauit: ne decem annos eius (ut inquit Plato) uocem audirent. Nobilissima enim & summa uirtute ornata ingenia: quia non ad uoluptatem consilia sua referūt: multitudini perraro placere cōsueuerunt. Si uero publicos errores hominum peccandiq; licentiam comprimere studeant: ad itolerabile sui fastidium uulgus accendunt: peride ac medicorū uincula: quæ tamen ad pulchrū naturæ ordinē mēbra cōponāt: roleratu tamē difficilissima sunt: Quāobrem oē fortasse eiusmodi crimine tantos uiros absoluere dignum fuerit. Atqui multo longiora Lucullus itinera cum copiis suis emensus est: & ī remotiores orbis terrarū regiones penetrauit. Primus enim Romanorū omnium cum exercitu Taurū superauit: Tigri traiecit: Asiæ regias ipso sub hostium aspectu Tigranocerta Cabyra Synopē Insibim cæpit diripuit incendit. Omnē Asiam septētrionalem usq; ad Phasidem orientalem usq; ad Mediā australem usq; ad rubrum mare Romano adiecit imperio. Et potentissimi reges tot a se uictoriis profligati nil prorsus aliud q̄ nuda corpora referentes in uastas solitudines siluasq; inaccessiblees & nullo antea humano uestigio præsignatas ceu se

re aufugerunt. In hoc at Lucullus maxime præferendus est Cymoni: quæ p[ro] se ceu nil graues sub Cymone passi continuo in Græcos arma mouerunt: & ingentem eorum exercitum in ægypto uicerunt fuderunt trucidarunt. Cæterum post Lucullum quid egit Tigranes dignum memoria? quid Mithridates cum his superioribus cladibus obtritus atque contractus: nec modo semel aduersus Pompeium copias suas extra vallum educere ausus fuerit: sed sola fuga salutem suam consulens in Bosphorum sese recepit. Tigranes uero cum nudus atque inermis coram Pompeio supplex humi procubisset: sublato propriis manibus e capite diadema ad illius pedes deposuit. Neque tam pompeii uirtute quam Luculli uictoriis in eius spectaculo miseriam corrui & regni insignia quasi prius ablata tunc sibi restituta iocunde suscepit clarior is itaque imperator dicendus est: cuius artibus uirtute ingenio industria uigilantia aduersarii uires magis contunduntur. Cymon præterea his cum hostibus bellum gessit: quorum sub Themistocle Pausania & Leotychida Asperrimis cladibus uires animique ceciderant: Quare & suis uictoriis id plurimum conduxisse par est. Nam facillime contractis animis corpora debellari solent Lucullus uero cum Tigrahe immenso imperio innumeris copiis amplissimis opibus clarissima maximarum uictoriarum gloria florenti congressus est. Si hostium denique numerum utrinque considerare uelimus: tanto Lucullo Cymon erit inferior: ut non modo non par: sed ne quidem cum illo conferendus esse uideatur. Vtrique tamen perspicuum est affluisse: caeleste numen præmonuisseque Lucullum quidem quæ adoriri: illum uero quæ obseruare debuerit: & ambos Deorum suffragiis in tam sublimi gloria fastigium euasisse.

NICIAE VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO IN LATINUM PER
GVARINVM VERONENSEM VERSA.

VONIAM UT ARBITROR NON ABSVRDE NICIAM CRASSO ET PARTHICOS euentus casibus siculis conferre posse uidear admonendos fore putauit si qui forte ad hæc legenda accesserint: ne merga Tuchydidem qui de his rebus ornatissime atque accuratissime summa cum uarietate & copia scripsit: eodem esse animo arbitretur: quo Thimeus olim fuisse perhibetur: qui cum Tuchydidem grauitate ac uehementia facile superare posse præ se ferret: & Philisti historiam tanquam rudis & impeti scriptoris aspernaretur: in his præsertim quæ ab illis ornate copioseque scripta fuere: ipse tamen usque adeo contemnendus apparet: ut non pedes quod Pindarus inquit Lydium currum sequi uideatur: Sed plane infans atque ridendus euadat: atque (ut Difilius inquit) supra modum pinguis & sicula crassitudine delibutus appareat: sæpe enim ad ridenda quædam ac leuia minimeque ad historiae contextum pertinentia digreditur: ueluti cum atheniensibus aduersum fuisse refert: quod Nicias imperator declaratus militiam obrectaret: cui a uictoria cognomen esset: aut cum propter lacerata Mercurii signa daemones atheniensibus portendisse dicit multos illos ab Hermocrate Hermonis filio aduersa passuros in bello. Scribit insuper consentaneum sibi uideri Herculem Syracusanis esse propitium ob Proserpinam: cuius ope & auxilio Cerberum capere meruit. Atheniensibus uero infensum esse: quod Egesteos Troiana stirpe oriundos seruassent: cum ipse Lacomedonte regnante Troiam euertisset. Verum eiusdem: ut arbitror: prudentiæ est Philisti historiam emendare: & Platonis & Aristotelis: quod idem fecit dicta reprehendere. Mihi uero æmulationes in scribendo contentiosæ penitus homine libero indignæ uideri solent: ac sophistis præcipuè conuenire: quos etiam si contentio nis tantum causa scribere putem: dementes esse censebo. Sed quoniam quæ a Tuchydide & Philisto scripta sunt: prætergredi non licet: præsertim quæ uitam hominis & mores continere uidentur: quam breuissime illorum scripta percurrens carptim quaecunque mihi necessaria fore putauero assumam. Reliqua uero quæ plurimos latent atque ab aliis sparsim narrata sunt maxime uero priscis monumentis & decretis contenta in unum colligens conabor historiam contexere: non inutilem: ut arbitror: futuram: sed quæ ad uitæ mores recte instituendos plurimum ualeat. Primum igitur Aristotelis de Nicia testimonium referendum censui: qui tres optimos Athenis ciues ac summa in patriam caritate & beniuolentia affectos fuisse refert: Niciam Nicerati: Tuchydidem Milesium: & Theramenem Agnonis filios: licet hic postremo loco non iniuria sit collocandus cum propter generis obscuritatem tum quod instabilem semper administrandam repub. sententiam habuit: & modo has & modo alias partes secutus est: ita ut coturni etiam cognomen acceperit. Et duobus reliquis Tuchydides quidem natu maior erat multaque simul cum Pericle prætempora ciuitatis principe optima atque præclara erga rempublicam operatus est. Nicias autem quanuis admodum adolescens: tamen adhuc pericle superstite dignitatis aliquid & auctoritatis meruit. Nam & præturam cum illo gessit & in magistratibus plurimis illi prærumque successor delectus est. post mortem uero periclis non ambigue primæ in repub. partes ad eum delatæ sunt: præcipue ab his qui in ciuitate diuitiis & nobilitate præstabant. Huius enim potentiâ Cleonis audaciæ atque superbiæ opponere conabantur. Nec tamen alienam a se uoluntatem Nicias habuit. Cum enim Cleon seniore maxime partes foueret: mercede est illorum animos corrumpens: tamen his ipsis quibus tantopere studebat: gratificari odiosa superbia illius erat: ideo Niciæ potentiâ extollere nitebantur: qui licet est paulo seuerior haberetur: non tamen grauis erat aut auster nimis eius seueritas: sed comitate quadam & urbanitate condita: præterea timoris & cautionis similitudine ad sui amorē multitudinē alliciebat. Cuius natura formidolosus admodum esset atque remissus: in bellicis quidem rebus fortunæ prospere euentus illius timiditatem occultauit: in republica uero administranda modestitas atque abiectio animi præterea mittis erga calūniatores tolerantia mansuetudinē quandam popularem præ se ferre uidebatur. multumque sibi fauoris & beniuolentiæ a multitudine conciliabat: cuius maxime proprium esse uidetur magnos & audaces in republica uiros odisse: timidos autem magnos efficere: quæ maxima

NICIAE

etiam honoris loco plæbs reponat: si se magnis uiris contēptui non esse animaduertat. Pericles igitur uirtute & orationis uehementia plurimū potens ī ciuitate magnus habebatur: nec ullius artis quæ ad mulcēdos multitudinis animos ualeat ignarus putabatur. Nicias uero hæc artium expers diuitiis autem egregie abundans illarum auxilio populū fauorē ad se traducebat. Cūq; facilitate Cleon & Sciliri quadā urbanitate Atheniensium beniuolentiā comparasset: Nicias minime se his artibus ualere sentiēs uariis sumptibus ad uoluptatem excogitatis gratiosum se ad populū reddere meditatus est. Atq; in hoc omnes quicūq; antea fuerant aut hæctenus post ipsum extitere gratia & liberalitate superauit: ita ut multa etiā ad nostrā ætatem eius monumenta supersint: uelut Palladiū adhuc in arce cōstitutum: & ī templo Dyonisii statua eius inter festos tripodes recubantis Sæpe enim spectaculis festisq; populo exhibendis: cum certasset: reliquos oēs facile superauit: nec ab ullo fuit ipse aliquando superatus. Traditur in solēni quodam spectaculo Niciæ seruum adolescentē forma præstantissimum & Dyonisii habitu insignē ad populū processisse. Cūq; ab omnibus clamor & plausus sublatus esset adolescentis ornatū & pulchritudinē admirantibus: assurgēs nicias: Nefas inquit esse arbitror uiri athenienses seruire hunc adolescentem: qui tanto omniū cōsensu Deo persimilis iudicetur: propterea libere illū esse iubeo. Memoratur præterea magnifice præclareq; in Delū sacrorum facta deductio. Cū enim chori qui in honorem Apollinis carmina quædā cantaturi a ciuitatibus græcie in Delū quotannis mitterentur: consueuerat utrunq; fors tulisset nauigantes nullo ordie turbæ in compositæ obuiam procedenti carmina referre: coronisq; ac uestibus nulla adhibita reuerētia sumptis temere ad Deū salutandum accedere. Nicias uero huius sacri deducendi gratia ab Atheniensibus in Delum missus: cum omni choro in Riniam Delo finitimam insulam descendit: sacrificia cuncta atq; apparatus secum deducens. nocte deinde sublitium pōtem; quem auro uariisq; picturis atq; auleis egregie ornatum athenis secū portauerat: e nauibus educens Riniam Delo coniunxit: cū non magno admodum iter se spatio insulæ distent. Posthæc insequentis diei principio per eum quem dixi pontem uniuersum pompam & chorum mirifice instructum suauissimis cantibus in Delum traiecit: inde sacrificiis ac certaminibus conuiuissq; peractis ex ære īgentē palmā eius rei monumentū futuq; Deo constituit: & decē dragmarum milibus agrum mercatus Deo sacrificauit: ac delios iussit eius agri prouentus capientes annua sacra deo facere: multaque bona precatos Niciæ splendidissima conuiuia celebrare. Hæc oīa incolumna inscribi curauit: eaq; ueluti eius monumenti custodē in Delo reliquit. Sed non multo post uentorū impetu palma deiecta statua etiam quæ in proximo locata erat: subuertit atq; hæc illum uulgaris gloriæ & ambitionis gratia tū popularis fauoris aucupandi gratia fecisse non immerito forsan suspicari cuiuspiam possit: quāquam omnem uitam ac mores non alienos a religione semper fuisse animaduertat. Singuli enim diebus sacra Diis faciebat: domi quoq; uates habebat: quos assidue de reip. futuris euentibus consulere: ac diligenter etiā priuatis de rebus omnibus eorum sentētiis perscrutari solitus est: præsertim uero de argenti effossione quidnā sibi auspicia casurum portenderent: accurate sciscitabatur. Naq; argenti fodicinam in agro habebat maximi sane prouentus: uerum summi periculi ac laboris opus: ī quo magnam seruorum turbam assidue fatigabat. Itaq; plurima diuitiarum suarum pars argento atq; pecuniis continebatur: & propterea multos circa se continuo petitores habebat: e quibus nemo ferme abibat uacuus. Non minus enim his a quibus mala quispiam timeret: q̄ his qui de se bene meriti essent: tribuere conuenit. Itaq; plurimis hominibus facultates eius utilitatem afferebant: malis quidem timoris causa: bonis autem ob ingenitā in oēs humanitatē & liberalitatis studiū: quæ rerum a poetis comicis testimonia sumere licet. Teleclides enim calūniatorē quēpiam talia dicentem inducit: Caricles minam unam tradere noluit: ut eius malefacta filerem: At nicias niterati filius quattuor dedit. Cur uero dederit & si optime norim: nequaquam tamen efferre uolo: est enim mihi peramicus. Eadem ferme ab Ephoro & Aristophane dicuntur. Frinicus etiam uehementer pavidum ac dimisso animo fuisse his uerbis illum ostendit: de quodam amico sic loquens: Hunc ego ciuem optimum fuisse: neque humilem aut abiectum uixisse: quemadmodum Niciam compertum habeo. Ex hoc igitur ex calumniatoribus obnoxius neque conuiuia cum equalibus celebrare: nec aliquem sermonis & quotidiane consuetudinis socium habere ausus est: sed cum magistratum aliquem gereret: in curia semper ad noctem usq; permanebat: atq; in senatum primus cum ueniret: omnium postremus digrediebatur. Cū uero nullo munere publico fungeretur. Difficilimus ad eius colloquiū patebat aditus: q; se domi clausum plerunq; contineret: amici uero pro foribus adstantes & accedētib; obuiam procedentes Niciæ ueniam dari precabantur: q; publicis occupationibus impeditus aures illis præbere non posset. Erat inter familiares præcipuus Hierō quidam: qui maxime illius gloriā & dignitatem augebat: plurimo tempore illius domi nutritus: unaq; secum musicæ & litterarū disciplinis institutus. Hic se Dionysii filium assererat: qui ferreus cognominatus est: & poemata nonnulla composuit: quorū aliqua ad nostram usq; ætatem permanserunt. Hic etiam coloniæ quæ ab atheniensibus in Italiā missa est: ductor constitutus Tyrriorum ciuitatem ædificauit. Is igitur Hieron obscura uatum responsa Niciæ interpretari cōsueuerat: atq; rumores ī populo uulgauerat. Niciam laboriose admodū atq; iocose ob nimiam quam pro ciuitate gestabat sollicitudinem uiuere: quippe qui in balneis etiam atq; intercoenandum reip. aliquod pfuturum cogitare nunquā desisteret: & priuata etiam negocia ppter publicorū numerum administrationem negligeret: nec somnū etiam capere propter curarum posset anxietatem: & ex hoc in becillo atq; inualido corpore affectum: neq; amicis cōgredi neq; ullam cū eis uoluptatem capere posse: quorū etiam cōmoda atq; utilitates reip. causa contēnere cogere: non idem faciens quod pleriq; consueuerunt: qui amicos ex publico ditates quæstus simul ac ludibrio reip. habent: Hæc palam dictitare atq; in uulgus iactare consueuerat: & profecto nicias

vita fere talis erat: qualis ab illo prædicabatur. Itaque frequenter illud Agamænonis habebat in ore: Vitæ nostræ præsidem turbam sortiti sumus: multitudiniquæ proculdubio seruire cogimur. Cum permulta in reip. non recto iudicio fieri animaduertent: populūq; non tam grauibus ac sapientibus uiris: præ his qui plurimum dicendi audacia præstarent: fauere: excellentem uero gloriam aut prudentiā iuifam populo atq; suspectam esse conspiceret: quod Periclis damnatio ac relegatio Damonis: & erga antiphontem Rânusium summa diffidentia testabatur: quæcunq; ad eum laboris aut periculi nimium habitura imperia defererentur repudiabat: maxime in hanc sententiam Pachitæ exemplo confirmabantur: a quo Lesbos capta est: qui cum bello rediens gestarum a se rerum rationem in senatu reddidisset: educto gladio seipsum iterem: ut inimicorum calūnias euitaret: Cum uero necessitate compulsus administranda quædam susciperet: exercitus salutis atq; incolumitati imprimis consulebat: ac siquid præclarum gerere contigisset: eius gratiam non uirtuti ac prudentiæ suæ: sed fortunæ magis aut deorū benignitati acceptā referens: gloriam suam qua minime poterat: inuidiæ obnoxiam facere conabatur. In quo præclare sibi consuluisse aliorū casus docuerunt. Cum enim multa reip. aduersa sub unum fere tempus contigissent: multaq; in ea perturbationes extitissent: ipse omnium expers atq; immunis euasit: quod facile per singula eius temporis gesta recēsentibus apparet. Nam clades quam a Chalcidensibus in Thracia Athenienses accepere: sub Calliade & Cherosonte imperatoribus contigit. Ab ætholis uero accepta calamitas est: cum dux exercitus Demostenes esset. At cum in Delo atheniensium decem milia cæsa sunt: ipocratem fuisse imperatorem non ambigitur. Inductæ uero intra ciuitatem pestilentiæ in Periclem causa refertur: qui belli effugiendi gratia multitudinem oēm ex agris in urbem conuocaret: quapropter illi & locorū insolentia & urbani uictus desuetudine tabefacti pestē subito in ciuitatem concitarunt. Hæc igitur (ut antea dixi) malorū omniū ne minima quidē suspicio Niciā attigit. Itaque semper in ciuitate permansit incolumis. At uero militiæ gesta præclare multa ab eo sunt. Nam imperator contra Lacedæmones creatus Cytharā insulā cepit Laconicæ regioni adiacentē: & tūc a Lacedæmonum colonis inhabitatā. Plurimas etiā in Thracia quæ ab Atheniensibus defecerant: ciuitates recuperauit. Cūq; Megareses intra mœnia compulsos clausisset: primo quidē Minoam insulā cepit: nec multo post illinc discedens Nisea potitus est. Inde in corinthiū agrū progressus: ingenti prælio illos superauit: multisq; uiroq; milibus interfectis Licofrone etiā imperatore occidit. Cūq; illinc discedens & iā aliquantum itineris progressus amicum duo cadauera insepulta reliquisset: agmen uniuersum sistere iussit: atq; ad hostes præconē misit: qui mortuorū cadauera ad sepulturā repeteret: neq; illam seu legē seu consuetudinē ueritus est: quæ cōmuniter ab omnibus iudicatur: illos hostibus uictoriā tacito consensu tribuere: qui corpora ad sepulturā repeterere coguntur. Itaque Trophœi statuendi quibus id euenerit imperatoribus facultas adimitur: qui enim uicerint: potentiores esse iudicant. itaque eos præcario quicq; ab inferioribus petere absurdum uidetur. Attamen Nicias uictoriæ opinionē & gloriæ negligere maluit: q̄ suorū ciuiū corpora inhumata reliquere. Post hæc aduersus Lacedæmonios profectus: eorūq; maritimam regionē populatus est: superatisq; copiis quæ sibi obuiā uenerant: Tyreā occupauit quā per id tempus Eginenses tenebant: atq; oēs captiuos Athenas perduxit. Cū oīs Peloponessus conspiratione facta terra mariq; Atheniensibus bellum propterea intulisset: q̄ Demostenes locū quē illi Pylon appellant: muro fabricato clausisset: uiginti prælio cōmissis: quadringenti ferme Spartiatæ milites in insulā quæ Staçtyra dicitur confugerunt. Hos capere uehemēter optabant Athenienses: uerū ardua sane ac perdifficilis obsidio futura uidebatur: cum propter locorū asperitatem & aquarū penuriam: tum q̄ maximā atq; ad res gerendas aptissimā æstatis partem in his locis consumendam fore uidebant: hyemē uero locorum præsidio tutos cernebant hostes futuros: cū nulla ex parte facilis ad eos aditus pateret. Hæc igitur Atheniensium animos distrahebat: & sese grauius accusabant: q̄ missos a Lacedæmonis de pace legatos repulissent. Cuius rei Cleon in reip. administranda Niciæ aduersarius fuerat auctor. Is enim cū Lacedæmoniorū opibus fauere Niciā: sed eorūq; amicitia affectare cōspexisset: populo persuasit: ut pacis condiciones repudiarent. Si igitur circa Staçtyrā iā pridē cœpta obsidio in longū duratura uidebatur: multaq; toleratu grauissima obsidentem exercitum perpeti continuo nuntiabatur: Magnaq; in Cleonem ea de causa suscitabatur indignatio: Quam ille omnem in Niciam retorquebat: asserens illum timiditate atq; mollicie implicitum: ut obsessi tales uiri e manibus dilabatur effecturum: q̄ si sibi imperatorem fieri contigisset: non tādū tergiuersandi spatium illos habituros fuisse. His uocibus Atheniensium aliquot permoti: quin tu igitur aiebant: etiam nūc ad rem conficiendam proficisceris: Ipse etiam Nicias assurgens. Atqui tibi licet inquit meo concessu expeditionem hanc suscipere: & simul quotcūq; uelis copias assumere: nec semp uerbis duntaxat audacē te præstare: nullum reip. causa periculum subire uolentem. His dictis grauius permotus Cleon: primo quidem pudore detentus hoc a se munus repellere conatus est. Inde cohortantibus uehemēter Atheniensibus: grauius increpante Nicia ambitionis etiā stimulis agitatus militiam suscipit: ac simul temporis spatium præfinit: iuratus itra uiginti ex quo nauigare cœpisset diem aut omnes illos ad quos oppugnandos pergebat se interfecturum: aut uiuos & captiuos Athenas ducturū esse. Magno igitur ab omnibus risu iuramentum eiusmodi exceptum est: q̄ illud nemo præstare id posse confideret: ac insuper eius leuitatem furorēq; admirarentur: quem & alias non sine maxima iocunditate ludibrio habere consueuerant. Fertur enim cum aliquando ad concionē habiturus populum conuocasset: illiq; frequentes coissent: ac permultū temporis spatium sedentes expectassent: illum tandem coronatum aduenisse: atq; ut in postorū diem concionem differrent hortatum esse: neq; enim ociū sibi illa die ad id pagendum suppetere: q̄ hospites conuiuio accepturus sacraq; Diis immortalibus facturū esset. Ita Athenienses risu excitato nihilq; ea de causa turbatos soluta concione abiisse. Is igitur (ut antea dixi) imperator ad eius

NICIAE

insulæ oppugnatione creatus: prospera fortuna usus est: Nāq; demosteni succedens intra præfinitum a se temporis spatium omnes qui pugne superfuere spartiatas armis adēptis captiuos Athenas duxit: quæ res magnam Niciæ ignominiam attulit: siquidē nō abiectioe clypei: sed longe deteriori timiditatis argumēto imperandi curā se neglexisse patefecit. Nec ueritus est homini in administranda republica aduersanti tā præclari facinoris patrandi occasionem præstare ultroq; tantæ rei præficere imperatorē. Igitur nō iniuria ab Aristophane in comœdia: quæ georgia dicta est: notatur: ubi agricultorem quēdam talia dicentē facit: Ego quidem colendis agris intendere cupio. At quis te prohibet? Vos. Sed mille dragmas daturū me polliceor: si a gerendis magistratibus efficiatis imunem. Nos uero ac libēter quod polliceris accipimus. Duomilia etenim erūt dragmæ: his quas Nicias etiam p̄ immunitate dedit: cōnumeratis. Nec parum sane ciuitati ea res attulit detrimento: quandoquidem gloria & potentia Cleonē eo usq; auxit: ut fastu & audacia intolerabilis factus & Niciæ fidentius aduersari: & in ciuitate res haud quāq; probandas tentare sit ausus. Orandi uero grauitatem omnem atq; ornatū subuertit: cum primus inter orandū uociferari & uestem ab humeris reicere ac femur percutere & per pulpitem interdicens excurrere cœpit: ex quo summa i posterum licentia & qui oīa turbauit decori contemptus apud hos qui remp. Administrabant insecutus ē. Etia Alcibiadis nomen inter Atheniensiu principes eminere cœperat: nō malum illud quidem: sed quēadmodum ægypti regio: cum sit feracissima: medicamenta profert saluberrima: uenena etiam p̄niciosissima fundens: ita Alcibiadis ingenium cum egregie utraq; partem excelleret: magnæ in rep. nouationum occasionem p̄staturum uidebatur. Quæ res Niciæ plurimū attulit impedimenti Cleonis etiam inimicitis impli cito: quominus p̄fectam ciuitati quietem & tranquillitatē tribuere posset. Cū enim laudabiliter id agere aggressus esset: repente Alcibiadis fastu atq; Ambitione ad bellū exire coactus est. Qua de re latius dicere aggrediar: altius aliquantum principio repetito. Qui ciuitatis ociū pacēq; non æquo animo tolerabant: duo præcipue Athenis erāt Cleon & Brasidas: quorum alterius uitia bellū occultabat: idemq; alterius uirtutes reddebat illustriores. Atq; huic latrocinia & scelera plurima: illi uero egregia quædā facinora perpetrandi occasionē bellum p̄bebat. Hi cum apud Amphipolim pugnātes ambo cecidissent. Nicias egregiam ad res gerendas occasionem sortitus: spartiatas iam dudum pacis auidissimos Atheniensibus coniungere aggressus est. Cūq; athenienses proxima clade debilitati non amplius belli fortunam tentare auderent: & utriq; iam fessi fatigatq; manus p̄bente studiose Nicias efficere conabatur: ut ambo in amicitia pacēq; coeuntes: non modo sibi ipsi: sed uniuersæ græciæ aliquando malorum finem imponerent: pacēq; etiam posteris sæculis duraturam firmarēt: atq; ad hoc statim seniores ac locupletes omnes uniuersam præterea agricolæ turbam paratissimā habuit: reliquos uero siqui duriores inueniebantur: priuatim nicias admonens: ac reipub. condiciones & statū edocens: tardiores ad belli cupiditatē efficiebat. lāq; atheniēsiū animos ad pacē propensiores intuitus: spartiatas ut optime de pace superarent iugiter hortabatur: nec illi uerbis eius ac pollicitationibus diffidebant: cum ob præclarissimas quæ in eo uiro uirtutes eminebant: tum q; eos qui i Pylo capti fuerant: summo studio & humanitate iam idē ab initio complexus captiuitatis in fortunium sua cura & diligentia toleratu facilius illis reddiderat. Igitur inducias annuas primo inter se pepigere: quo tempore conuiuia & potationes inuicem permixti celebrantes quietis & ocii indies cupidiores fiebant: ac talia quidem carmina passim decātari audiebātur iaceas utinam hasta mea q̄diutissime: atq; araneæ telis operari. Tum illud in ore frequenter habebant: Eos qui in pace somnū capiunt: non turbæ strepitus sed gallog excitat cantus artalia quædam dicentes summo plausu & hilaritate ab oībus excipiebantur. Contra uero si quos talia dicentes audissent: quod hi demū bello clarissimi euadunt: quibus q̄diuturna belli gerēdi præbetur occasio: grauius obiurgabant. Itaq; tacito inter se consensu pacem firmasse uidebantur. lāq; finē malis ipositū esse predicabant: & magnū apud oēs Niciæ nomen habebatur: q; uir esset Diis amicissimus: nec sine Deoꝝ numine a re omniū præclarissima uictoria scilicet propter insignē religionē ac pietatē sortitus nomen putabatur. Nā græcæ nichil uictoria nuncupatur: atq; oīum idē consensus erat ut Niciæ pacē Periclis bellū propriū opus esse arbitrarētur: cū hic minimis persæpe de causis i maxima bella & calamitates Græciā coniecisse uisus sit: ille uero grauissimas ēt iniurias suos ciues obliuisci persuadens amicitiam cum hostibus conciliauerit. Propterea tunc suo opere ac labore perfectam pacem ex auctoris noīe Niciam appellabant. Cum iam igitur de pacis conditionibus iter utrosq; populos conuenisset: atq; captiuos homines agrosq; & ciuitates inuicem captas utriq; reddendas statuissent: sorte discerni placuit: quinā priores in reddendo esse deberent. Tunc Nicias clanculum pecuniis exhibitis: eos qui ducendis sortibus præerant: corrupit. Itaq; priores reddere Lacedæmonii compulsi sunt: ut i suis historiis rettulit Theophrastus. Interea Corinthii atq; Boetii non æquis animis quæ ab Atheniensibus gesta erant ferentes: bellum excitare conabantur. Iccirco Nicias Lacedæmonios atq; Athenienses hortatus est: ut nuper ab eis institutæ pacis foederis quoq; uinculum & firmamentum superadderent: seseq; firmiores aduersus hostium insultus redderēt. Vtriq; igitur eis monitis & hortationibus obtemperantes: foedus inter se uinxere: Hæc Alcibiadi ne quāq; placebant: alioquin ocii pacisq; inimico: & tunc uehementer Lacedæmoniis infenso: quos omni cultu ac beniuolentia Niciam complecti. se uero negligere atq; contemnere animaduertebat. Palā igitur paci obsistere primo ausus nihil profecit. Inde cum Athenienses Lacedæmoniis subiratos animaduertisset: & se graui iniuria affectos querētes: q; soli cum Boetiis foedus iniissent: tum etiā q; panerum atq; amphipolim urbes ex pacis conditionibus debitas non reddidissent: præclaram nactus occasionem causas q̄maxime poterat exaggerare nitebatur: & grauissimis uerbis in Lacedæmonios populum iritabat. Tandem legatos Argiuorum accersens: ut foedus cum Atheniensibus facerent: persuasit. Quæ cum Lacedæmoniis

comperta essent: legatos cum summa omnium potestate Athenas miserunt: qui statim senatum adeuntes omnia se quae illis placuissent: facturos polliciti sunt. Veritus igitur Alcibiades ne populi fauorem pollicitationibus eiusmodi sibi conciliarent legatos: arte quadam huiusmodi fessellit. Cuncta enim quaecumque poscerent sese facturum spondit: si modo iureiurando praestito polliceantur: nunquid ad populum pala facturos se cum libera potestate missos uenisse. Inde persuasos his uerbis legatos in concionem deduxit. Atque ut primum in totius populi conspectum uenere: maxima uoce: ut ab omnibus audiretur: interrogauit: An omnium quae agi oporteret liberam potestatem habentes uenissent: Id illi cum aptissime negassent: ad senatum conuersus Alcibiades eiusque fidem obtestatus: hortabatur legatos a se quae primum dimitterent: neque eorum uerbis posthac fidem aut auditum praebent: quos tam apte mentitos audierint sibi ipsi contraria dictitantes. Nam antea liberam se potestatem habere uulgauerant: Percussis autem stupore atque admiratione legatis: cum eos Nicias excusare minime posset: sed ipse quoque in caecitate praestaret attonitus populus quem primum aduocados argiuos & foedus cum eis firmandum censebat. Idque summo consensu decreturi subito fuerat: nisi ea de re consultantibus ingens superuenisset terremotus qui quasi auxilio Nicias a Diis missus concionem diremit. Postridie cum populus frequens in concionem uenisset: summa contentione Nicias uix efficere potuit: ut ab eo quod de conuocandis Argiuis praedicabant: desisterent: sibi interim proficiscendi Lacedaemonem facerent potestatem: cum se omnia quae opus essent curaturum polliceret. Veniens igitur Lacedaemonem Nicias honorifice admodum ac benignè susceptus est: quod eum uix alioquin optimum: tum suis partibus praecipue fauentem acceperant. Attamen cum hi qui Boetiorum partibus magis inhærebant: in reipublica administratione praualerent: nihil eorum quae petebat consecutus infecto negotio Athenas rediit: ubi summa cum ignominia & maledictis plurimis acceptus est. Ipse uero Atheniensium iracundiam & dolorem formidabat quod suis praecipuae cohortationibus impulsus: uiros qui apud Pylum capti fuerant Lacedaemoniis reddidissent. Quos Lacedaemoniorum omnium nobilitate opibus affinitate praestantissimos fuisse constabat: nihil tamen grauius in ipsum Athenienses consuluere: praeterquam quod Mantineos & Ethenses Lacedaemoniisque rebelles una cum Argiuis in foedus ascuerunt: ac Pylum praedatores miserunt: qui Laonicam circa regionem uastarent: ex quo bellum subito infectum est. Cum coepta inter Alcibiadem Niciamque seditio ualidior in dies fieret. Ostracismi fieri dies appropinquabat. Hoc tanquam purgandae ciuitati medicamento ad constitutum tempus uti populus consueuerat. Atque illum qui supra reliquos ciues uel gloria uel diuitiis uel potentia excelleret: ita ut suspectus in ciuitate haberetur: in decemium extra ciuitatem relegabat. Magnus igitur utrumque timor inuaserat: quasi haud dubie in eorum alterius Ostracismi fors casura esset. Namque Alcibiadis uitam fastidiebant omnes: atque horrebant audaciam: ut planius in his quae de suis moribus tractant: percipimus. Nicias uero cum diuitiarum magnitudo suspectum faciebat: tum eius in omni uita quaesita solitudo & morum insolentia nihil humanitatis ac comitatis habens: ab animis populi reddebat alienum. Cunctis saepius uulgi cupiditatibus aduersatus quis inuitos salutaria quaedam facere compulisset: grauior tamen & asperior tollerari uidebatur: atque (ut omnia paucis complectar) iunioribus erat & belli cupidis contra pacis amatores & seniores omne certamen: cum utriusque aduersus eum quem oderant Ostracum uertere conaretur. Verum illud per id temporis euenit: quod uulgari etiam puerbio dici solet: ut in seditione discordiaque civili plerumque sordidissimis est uiris honoribus potiri contingat. Populus enim omnis bifariam diuisus ad publicos honores aditum scelestissimis atque impudentissimis uiris patefecit: inter quos praecipuus Hiperbolus erat uir non ex potentia sortitus audaciam: sed ob impudentissimam audaciam factus potens: qui propter eam quam in reipublica gloriam nactus est: ciuitatem uniuersam ignominia affecerit. Hic igitur per id temporis ab omni se procul Ostraci suspitione abesse putans: quippe qui grauissimo quoque supplicii atque ignominiae genere dignior esset: sperabat cum illorum altere ciuitate pulsus foret: ei qui reliquus superfuisset aduersarium sese & factionis principem constituturum: summa enim uoluptate seditionem fouebat: atque aduersus utrumque tacite populum concitabat. Igitur Nicias atque Alcibiadis familiares huius hominis peruersitatem conspicati & per clandestina colloquia multa super hac re communicantes finem seditionibus imponere statuerunt. Itaque communi consensu effecere: ut illorum neuter: sed qui medius inter utrosque surrexerat Hiperbolus urbe pelleretur. Ea res primo uoluptatem risumque populo praebuit: quem tamen haud ita multo post in indignationem conuertit: quod eius supplicii dignitatem iminuisse uideretur in uirum sordidissimum abutens. Inesse enim huic supplicio auctoritatis aliquid arbitrabantur & Trucydidi quod aut Aristidi atque horum similibus Ostracismum pro supplicio rectissime dari: tam sordido autem tanquam scelesto homini honoris potius & arrogantiae aliquid asserere: si non flagitiis ac sceleribus suis meritas poenas patiatur: sed ea tantum ueluti castigatione notetur: qua optimi etiam uiri interdum affici consueuerunt. Et hoc poeta quidam comicus comprehendit inquitens. Quidnam hic operatus est: ut uiris primatibus digna pateretur: se autem ac flagitiis suis indigna: neque enim uiroque talium causa Ostracismus inuentus est. Atque in hoc uiro finis per Ostracismum puniendi quaequam factus est. Nemo est enim post ipsum tali poena damnatus. Cum Hiparcus Colargeus tyranni cognatus primus hoc supplicii genere damnatus fuisset: atque fortunae ludum iudicatum sane difficillimum hac in re animaduertere merito quod potest. Si enim cum Alcibiade commertans Nicias Ostracismi subiisset periculum: aut aduersario superato magna cum laude & gloria domi futurus erat: aut anteaquam in aduersos iminentis fortunae casus incidiret: optimi imperatoris existimatione retentus ex urbe discessisset. Neque uero me latet aliter Theophrastum his de rebus scripsisse: & non Nicias sed Pheace aduersus Alcibiadem certate Hiperbolo relegatum fuisse. Verum plurimi historicorum atque iidem probatissimi sic ut a nobis expositum est: tradidere. Cum Egestensium & Leontinorum legati Athenas uenissent hortantes ut exercitus in Siciliam ad eius dominum capeffendum mitteretur. Contra nitens summa contentione Nicias ab

NICIAE

Alcibiade superatus est. Ille enim cum populus uocaret: omnium animos ingenti spe compleuerat: & quasi labe quadam & contagione infecerat ad bellum capeffendum: ut iam in palestris & circulis confidentes seniores nihil aliud quam Siciliae formam atque situm & circumstantis maris naturam: portus praeterea & locorum quae ad Lybiam uergunt dispositionem in ore haberent, neque enim tam uictoriae praemium Siciliam futuram existimabant: quam ad ulteriora procedendi facultatem praestaturam esse: daturamque aditum: unde Carthaginensibus bellum commodius inferre possent: quibus superatis totius maris quod intra columnas herculeas continetur: facile se poturos sperabant. Cum igitur ad bellum suscipiendum omnium animi propensi essent: Nicias eorum studiis aduersari conatus: paucos admodum atque inualidos sententiae suae fautores inuenit. Qui enim diuitiis & opibus poterant: quaeque pacem & otium affectarent: palam tamen id profiteri non audebant popularis infamiae rumore uerentes: ne priuati commodi rationem publicae gloriae anteferre: magisquam impensae uitandae causa quam quod reipublicae utilitatem talia consulere uiderentur. Nicias uero quauis omniam auxilio destitutus: nunquam e sententia dimoueri potuit. Sed cum iam bellum Athenienses decreuissent: seque cum Lamacho & Alcibiade eius belli duces declarassent: rursus aduocata concione assurgens maximaque uoce populum obtestatus: bellum dissuadere conatus est. Postremo grauioribus uerbis Alcibiadis auariciam & ambitionem accusauit: quod priuati honoris & lucri cupiditate impulsus: tam difficili tanquam arduo bello ciuitatem implicare non dubitaret. Traditur omnes ferme sacerdotes publicos atque aruspices huic expeditioni aduersatos esse: & dira omnia portendi nunciasse. Verum Alcibiades cum domi priuatos haberet uates: ex uetustissimis illos aiebat monumetis comperisse: magnam Atheniensibus gloriam & Siciliae rebus portendi: quaedam etiam ab Ammonis oraculo uenientes responsum acceptum ferebant: Haud ita multo post fore: ut Syracusani omnes in Atheniensium potestate deuenirent: qui uero aduersa prodigia comperissent: metu perterriti proferre illa non audebant. Attamen quae palam in omnium oculis aduersabantur: occultari aut dissimulari minime poterant: qualis Mercuri signorum deuastatio fuit: quae omnia una atque eadem nocte membris pluribus mutilata fuisse: constat: praeter unum quod Andochidis appellabatur: monumetum quidem Egeideos tribus. Verum quia iuxta Andochidis domum positum esset: eiusmodi nomen sortitum est. Nec illud sane quoniam latere potuit: quod apud duodecim Deorum templum uir quidam repente in medium altare profiliens: cum illud semel circumlustrasset: saxo grauius sibi pudibunda lacerauit. In Delphis autem Palladis aureum simulchrum aeneae palmae superpositum stabat: quod Athenienses pro re bene ac foeliciter aduersus Medos gesta constituerant. Hoc diebus plurimis corui rostro unguibusque petentes quodammodo lacerare conabantur: ac palmae fructus qui ex auro fabricati erant: partim uorantes absumpsere: partim ui conuulsos deiecerunt. Verum haec a Delphicis hominibus Syracusanorum gratia impulsis Athenienses simulata fuisse criminabantur. Cunque eos oraculum iussisset sacerdotem Palladis qui Clazomenis erat ducere: cui nomen erat Isichias: Quod latine quies interpretatur: illi confestim Clazomenis sacerdotem accersierunt: non satis ut uideretur Dei praecipia sententia iubentis ciuitatem praesentium rerum statu contentam quietem agere. Melon igitur quidam Astrologiae peritissimus ac per id temporis in magistratu constitutus siue artis suae peritia: siue eorum quae supra rettuli portentorum signis admonuit: siue humana prudentia fretus ut militiae uacationem impetraret: furere se simulauit: ac propriam domum incendit: Quidam uero furorem simulasse negant: sed cum domum consulto incendiasset: tum prodixisset in concionem: multaque de domus iactura conquestum petiisse: ut filio cui propriis sumptibus instructa triremi in Siciliam proficiscendum erat. Militiam remitterent. Socrati etiam qui sapiens per id temporis habebatur. Daemonium cuius plurimum familiaritate utebatur atque colloquio: praedixisse ferunt expeditionem illam reipublicam perniciosam futuram: idque Socratem ad amicos detulisse: indeque ad plurimos eiusmodi emanasse sermones. Illud praeterea non mediocriter plerosque turbauit: quod per eos dies quibus e portu classis nauigauit: mulieres Athenienses forte Adoni sacra celebrabant: atque ideo multis in partibus ciuitatis cadauerum simulacra & sepulchrorum imagines positae erant: circa quae plangentium mulierum greges uersabantur. Multos igitur hoc omine turbatos dixisse constat: uereri se ne tanta praeclearissimus apparatus breui sordesceret: citoque splendor omnem & robur amitteret. Sed haec haec tenus. Nunc ad Niciam reuertamur quem quod talibus coeptis obsistere sit ausus: neque inani spe tumefactus neque imperandi periculo deterritus fuerit: nec rursus potentiae magnitudine insolens redditus optimi ac moderati uiri officio functum eatenus fuisse constat. Sed postquam neque populum ab belli studio auertere: neque imperandi laborem effugere se posse conspiciebat de utroque summa contentione laborasset: sibique populus reluctanti & iuito magistratus gerendi onus imposuisset: non ultra cunctari aut remisse quippiam agere oportuit. Verum summo studio ac diligentia quae ad perfectionem opus essent expedire nec: tanquam delitiosum puerum relicta post se littora e nauis prospicientem collachrymare: multa quod suis monitis non paruissent Athenienses continuo deplorant: collegarum simul ac militum animos reddere languidiores. Non mediocriter praeterea & suae gloriae & ciuitatis interfuisset: si quod primum Sicilia attigerat: omnem belli impetum in hostes effundens: fortunam ipsam bene agendo superare tentasset: quod secus omnino ab eo gestum est. Cum enim Lamachus recto cursu petere Syracusas: & quam proxime ciuitati bellum admouere suaderet: Alcibiades uero sollicitatis primo finitimis urbibus: & ad ditionem quascumque possent compulsis: tum demum Syracusas aggredi oportere censeret. Nicias ab utroque dissentiens: Siciliae nauibus lustrari censebat: ac postquam hostibus armorum ac triremium apparatus ostendisset Athenas redire optimum putabat: cum Egestentibus quasi degustationem quandam suarum uirium praebuissent. His ille consiliis passim uulgatis uehementer animorum ardorem extingit: & militum obtundit audaciam. Nec sane multo post cum Athenienses Alcibiadem ad iudicium reuocassent: nomine quidem cum uno tantum col-

leza: re uera autē solus imperator relictis sedens ac circumnauigans: plurimū etiam in consultando temporis
 allumens: non antea destitit tergiuersari: q̄ suorum animos desidia ac desperatione torpescere: hostium ue
 ro excitari audaciā: & quē ex primo aduentu conceperant timorē: dedonere coegit. neq̄ enim mediocriter
 percussi fuerant Syracusani: cū adhuc apud classē Alcibiade existente sexaginta naues urbem circumstare
 conspexerunt: quas in ipsis portus faucibus in ordinem structas firmauerāt: atq̄ ex his decem portum ex
 plorandi causa intrare iusserunt. His etiam mandatum ut Syracusanis per preconem bellum inciderent si
 diutius Leontinos domo prohiberent: nec in proprias sedes remeare paterentur. Ab his naues una Syracu
 sarum capta. Quæ a templo Iouis olympii: quod satis longo spatio Syracusis aberat: ueniens tabulas fere
 bat: in quibus ciuium omnium Syracusanorum quicunq̄ arma ferre possent: nomina inscripta erant: has
 tampridē compositas & in Iouis templo reconditas tabulas ad se tunc Syracusani mitti iusserūt: ut eorum
 qui ad urbis custodiam haberentur idonei: numeq̄ exquirere ac recensere possent. Igitur huiusmodi tabu
 le ad Atheniensium imperatores delatæ atq̄ iter milites passim uulgatæ: maiorem immodum uatū atq̄
 haruspiciū mentes turbauere: q̄ ex hoc iā oraculum fide p̄finitum arbitrabantur: q̄ atheniensium prænu
 tiant: fore ut aliquando Syracusanorū omnium Athenienses potirentur. Non tamen ad hoc intendisse uir
 detur oraculum: sed eius temporis habuisse rationem: quo Atheniensis Calippus Dyone interfecto Syracu
 sani imperiū occupauit. Interea cū Alcibiades (ut antea rettuli) ab Atheniēsis reuocatus ab exercitu dis
 cessisset: summā regē oīum potestatem penes Nicias remansisse constabat. Lamachus enim & si aliquādo
 iustitia atq̄ animi fortitudine præstaret: in bello tamen supra etiam quem satis cautus: nec se fortunæ casu
 bus facile credens habebatur. Paupertate uero eousq̄ insignis: ut quotiens illū Atheniensis populus impe
 ratorem crearet: aliquantulū pecuniæ ad palium & crepidas cōparandas decerni opus esset. Nicias autem
 cum p̄pter diuitiarū magnitudinē: tū ob egregiā regē a se gestarum gloriā maxime apud exercitū auctori
 tatis habebatur. Idcirco Sophocle poetam dixisse ferunt: cum in concione apud exercitum tanq̄ ætate ma
 ior a Nicia sententiā primo loco dicere Lamachus iuberetur. Ego inquit omnium qui hic adsunt senato
 rū uetustissimum me esse p̄fiteor: te uero longe antiquissimū cēseo. Tunc igitur Lamachum nō imperii so
 cium: sed ueluti eius imperio subditū nactus segniter cūctanterq̄ bellum p̄trahens & q̄procul ab hostibus
 siciliā nauibus circumuectus: illoq̄ animos auxit & audaciā. Inde ad Hyblem paruum sane oppidum exerci
 tu admoto: armis illud expugnare nō ualuit: sed uocatos ad colloquiū oppidanos: ut sese dederēt: exhortā
 do p̄fecit: ex quo non minus apud suos milites q̄ apud hostes contemptui habitus est. Posthæc exercitum
 Cataniam ducens: cum illi sese sponte dedissent: nihil memoratu dignū gessit: nisi q̄ Hycarēsem agrum a
 Barbaris tū possessum populatus est. Vnde & Laidē famosissimā postea meretricē: tūc uero paruulā admo
 dum puellā inter alios captiuos abductā & in Peloponnesum deuectā fuisse tradunt. Cum iā maior æsta
 tis pars transisset: & fama in dies increbesceret: Syracusanos animis & uiribus auctos cōtra athenienses ul
 tro uenturos esse: iāq̄ castris obequitantes hostium milites sciscitarentur: utrum apud Catanenses mansu
 rian domum reducturi Leontinos in siciliā uenissent: uix tandē cōpelli Nicias potuit: ut Syracusis classē
 admoueret: itaq̄ ut adueniens castrametarii sine hostili impedimento posset: & illoq̄ uires: si qua daret occa
 sio: p̄fringeret: uix quendā transfugæ specie Catina misit: qui Syracusanos moneret: si hostiū castra defen
 soribus uacua inuadere: atq̄ omnibus eorū armis & impedimentis potiri uellent: cōstitutā die Catanā p̄pera
 rent. Fore enī ut cum plurimum Athenienses in urbe uersentur: Syracusanorū amici eorū aduētū cognito
 portas urbis clausas occupent: & naualibus ignē iniiciant. Ita ancipiti periculo distractos Athenienses neu
 tram in partē sufficienter laturos auxiliū: atq̄ ad hoc se multos peragendū cōparasse: nec aliud quicq̄ præ
 ter eorum aduētū expectari. Hoc omnium quæ in siciliā Nicias gesserit præclarissimū extitit facinus. Nā
 cū Syracusanos omnibus copiis Catanā petentes: & urbē defensoribus uacua accepisset: classē Syracusas pro
 ficili & portum obsidere iussit: ipse terrestri itinere Syracusas ducens. omnem circa regionem occupauit:
 nullocq̄ aduersante ponendis castris: eum locum delegit: qui ab hostili insultu tutissimus esset: atq̄ unde
 facillima in hostes esset eruptio futura. His peractis cum iam Syracusani domū instructis ordinibus remea
 rent: ipse quoq̄ copias in aciē eduxit: ac pugna ingenti pro ciuitate cōmissa: uictoriam haud dubie reporta
 uit: paucos tamen ex hostibus interfecit: equites enim sese uictoribus obiciētes: insectationem prohibue
 re. Posthæc cum flumini superimpositos pontes rescindi Nicias iussisset: Hermocrates in Syracusanorum
 concione de præsentiu regē statu differens: non diffidere suis rebus Syracusanos hortabatur: peridiculum
 esse dicens: si in castris tunc existens Nicias pontibus deiectis pugnandi uideat occasionē effugere uelle: cū
 Athenis usque Syracusas pugnandi tantum causa nauigauerit: atq̄ permagnum sane aduersi prælii casus
 terrorem Syracusanis incusserat. Ideoq̄ cum antea quindecim uiros bello administrādo præfecissent tres
 insuper adiciendos censuerunt: eisq̄ liberam omnium potestatem populus tribuit: cum eos prius iure iu
 rido adegisset se q̄ primum belli finis adesset: magistratum deposituros. Dū hæc Syracusis agebant: Athe
 nienses milites Iouis olympii Phanū maximis opibus: ut fama ferebatur: insigne: summa contentione di
 tipere affectabant. Id Nicias alias ex aliis causas neccens: quoad posset in longum protrahere ac prohibere
 nitentibus: maxime ueritus: ne cum aurum: atq̄ argentum: quod illic eē plurimū fatebat: milites diripiuis
 sent: minimū quid in publicā redigeretur utilitatem: omnis uero perpetrati sceleris ad se redundaret infā
 mia: quod ab eo rectissime prouisum esse dubitare nemo potest. Posthæc uictoria quā præclarissimam ha
 buerat uti nesciens: non multos dies circa Syracusas moratus in Naxum ad hybernandū concessit: maxi
 mos reip. sumptus utilitatē uero peregrinā afferens. Aliud enim nihil effecerat omnino: q̄ q̄ deficientes ad
 se ciuitates aliquot in fidē susceperat. Igitur elati animis Syracusani omnē quæ Catanæ adiacet regionē po

NICIAE

pulati: castra etiam Atheniensium quæ non procul ab urbe posita erant: incēdere. Horum malorum culpā omnes in Niciam referebāt: qui periculis rationibus subducendis occupatus: cum ēt minima quæque caueret regem gerendam gubernatricem temporis occasionem præterfluere sinebat. Nam in ipso rei peragenda cur su nemo illum iure potuit unquam reprehendere. Fuit enim in agendo accuratus ac diligens: sed cui maxima deesset audacia. Igitur cum ex hybernis Syracusis admouere statuisset: rāta celeritate naues deduxit atque compleuit: ut cum epistolas de discessu suo perscriptas deprehendisset: famā ipsam aduentu suo superaue rit. Itaque auxiliares hostiū copias improviso aggressus in fugam uertit: ac tricentos ex eis milites cepit: & equitatum rebus omnibus egregie instructū: ita ut pene insuperabilis uideretur: perfregit: atque inutile in postere reddidit: paruoque tempore Syracusas muro circumsepsit: quæ res præcipue Syracusanorum aīos debilitauit: suos uero milites alacritate atque audacia compleuit. Est. n. Syracusarum urbs Athenis non fere minor: ad claudendum uero lunge difficilior: cum propter camporum inequabilitatem tum propter adiacentiū paludū frequentiam & maris propinquitatem. Nec uero ad extremā consumationem tam præclarum opus deduci potuit: sed paulum in medio spatii relictum est: cum & alioquin Nicias ei rei non multū impertiri diligentiae cōsueuisset: & tunc morbo quē nefresim appellant correptus: imperatoris munus exequi non ualere: atque opus imperfectū reliquere cogere. Admirari satis hoc loco non possum imperatoris diligentiam & erga milites amorē præcipuum: & militum erga imperatorem obseruantiam in omni tempore præstitam: quo apud Syracusas prospero euentu bellum gessere. Quorum splendore captus Euripides: postquam omnes uicti supatque cecidere: tale in ipsos edidit epigramma: Hi uiri de Syracusis octies uictoriā reportarunt: donec utriusque Dei æqua sorte partitii fuere. At uero non octies tantū sed longe plures ab Atheniensibus fuisse superatos Syracusios si quis recte consideret: iudicabit: antequam illis uel fortunæ sauior potestas uel Deorum numina aduersarentur. Cū Athenienses uehementius animis & audacia creuissent: Nicias quis aduersa ualitudine oppressus: attamen quæcumque posset in exercitu numina obibat: atque omnibus rebus supra uires etiam præsto aderat: quod si quando morbus ingravescens acrius torqueret: intra munitiones cum paucis admodum seruis ac familiaribus se continebat. Lamachus autem exercitus curam gerens assidua quidem sed tamen leuia cum Syracusanis prælia faciebat: qui & ipsi murum atque aliquanto spatio ab urbis mœnibus distantes & Atheniensium muro oppositum studio sistime extruebant: unde Atheniensium opus impedirent: ac se prohiberent: circumuallari. Cūque superiores prælio Athenienses fugientes Syracusanos effusius prosequerentur: in integrum & tunc aduentem equitatum incidere. Ducebat hunc prætor Callicrates uir & animo & bellicæ uirtutis gloria præstantissimus: qui cum forte agmen præcederet. Lamachum ad singulare certamen prouocauit. Igitur ei congressus Lamachus grauissimo uulnere saucius nihilo leuius hosti cum inflixisset uulnus: mutuis uulneribus ambo cecidere. Eius corpore & armis potiti Syracusani effulo cursu Atheniensium muros & castra petebant: ubi Nicias pene solus absque copiis & auxiliis infirmo est corpore uersabatur. Hic urgentis impetus necessitate excitatus & imminenti periculi magnitudinem animaduertens: familiares ac seruos omnes qui secum aderant: iussit quicquid lignorum ante muros machinarum parandæ causa conuectum fuerat: atque ipsas etiam iam fabricatas machinas in acruum coniectas incendere: atque eo consilio irruentiū Syracusanorum impetum cohibuit: sibique ac muris tum etiam rebus omnibus atque impedimentis Atheniensium salutem attulit. Nam cum flammam excitatam conspexissent Syracusani: subito retrouersi discessere. Interea Nicias solus relictus imperator ingenti spe atque animo gerendum bellum suscepit. Nam & urbes multæ Syracusanorum ad eum defecerant: & undique nauigia ad exercitum uenientia frumentum & omnifariam generis comestus abunde suppeditabant. Prosperis enim rebus multi reperiuntur fautores. Etiam Syracusani sese ulterius posse tutari diffidentes: quibus conditionibus pacem a Nicia petitori essent: consultabant. Dum hæc in Sicilia agerentur Gilippus a Lacedæmoniis missus auxilio Syracusas nauigabat: atque in itinere circumuallatam muris urbem & fusos prælio Syracusanos maximis urgeri difficultatibus accēpit: itaque cum uniuersæ Siciliae iam potiri Athenienses arbitrarerentur: eo tamen consilio reliquum iter peragere constituit: ut saltē itales urbes Siciliae finitimas ab Atheniensibus tutaretur: quamquam hoc ipsum perdifficile futurum existimaret: magna enim apud omnes fama increbuerat: Athenienses omnium circa regionum impio facile potituros: quod exercitum optimum haberet: & ducem cum foelicitate: tum rei militaris peritia & prudentia insuperabile. At uero Nicias presentium regem successibus supra mores supraque naturam factus audacior: nullam aduentis Gilippi rationem ducebat. Augebant autem aīos eius clandestina per occultos interpretes cum Syracusanis ciuibus habita colloquia: qui etiam frequentius in dies nuncios submittentes: Certis conditionibus urbem se dedituros pollicebantur. His igitur pollicitationibus fidens Nicias: neque munire custodiis aditus: neque Gilippo uenienti præsidia opponere curauit sed cum illum penitus negligeret: & nullius momenti ducendum arbitraretur: Gilippus non sentientibus ferme hostibus Siculum fretum præteruectus est: & quod procul Syracusis copiis expositis quacumque poterat ratione milites undique cogere exercitum augere summo studio laborabat. Horum omnium insciji Syracusani quippe qui nihil eiusmodi expectarent: populū ad concionem uocauerant: ut de quibus conditionibus pax a Nicia esset petenda: referrent: ac primum omnium legatos ad petendas inducias repente mittēdos censēbant: antequam penitus ab Atheniensibus circumuallentur: parum enim perficiendo operi deerat: idque breui ad exitum deduci posse uidebatur: cum iam omnis ad extruendum materia præparata atque in unum coacta esset. Dum hæc Syracusis agerentur. Gongilus corinthius a Gilippo missus cum una tantum triremi nauigans Syracusis appulit: ad eum magna repente frequentia concursus est. Cūque aduentus sui causam fescitarerent: se a Gilippo missum aiebat: ut doceret eum breui cum maximis copiis affuturum auxilio. Id quamquam lætis animis omnes audissent: non tamen uerbis eius fidei satis adhibere: quoad nuncius alter su

peruenit a Gilippo mandata ferens: ut uenienti sibi obuiam Syracusani procederent. Eo nuncio cūsti alacriores animis facti: confestim arma sumpserunt, iamque instructum agmen: & ad pugnandum (si fors tulisset) expeditum ducens Gilippus aderat. Aduenienti sese cum omni exercitu Nicias opposuit. Cūque instructae utrinque starent acies: Gilippus in Atheniensium conspectum depositis armis progressus per pconem edixit: abeundi licentiam sese Atheniensibus praestare: si relicta Sicilia: atque oibus inde praesidiis deductis discedere uelint. Quibus uerbis ne respondere quidem Nicias dignatus est. Milites uero illorum audaciam deridentes sciscitabantur: in unius ne iam attritae clamidis & laconici baculi aduentu spei tantum ac fiducia Syracusani posuissent: ut repente Athenienses cōtēnerent: quos paulo ante meminisse possent lōge ualidiores ac melius comatos e Lacedaemone uiros trecentos captiuos & in uinculis habitos ultro Lacedaemoniis reddidisse. Timeus etiam in suis historiis refert non multi ab Syracusanis primo aduentu Gilippum existimatū: paulatim inde procedente tempore lucri cupiditatem & modicitatē animi summāque in rebus minimis curiositatem aduertens cōtemptui etiam habuere: multaque in ueste quam sordidā & semilacerā gestabat & comagē prolixitatem iocati sunt: atque ad primū eius conspectū homines plurimi tanquam minores ciues noctuae circūfusi: habitus nouitatem & cultus neglectum spectabāt. Timaeus autem admiratione quadam & reuerentia percussos spectatum confluisse testatur: quae mihi ad uerisimilitudinem sententia uideat esse propensior: cum in clamide una & solo baculo ciuitatis laconicae speciem & dignitatem contemplarentur. Siquidem totius perfecti belli gloriam sibi uni acceptam Syracusam rettulisset: nō modo Tucidides uerum & Philistus uir Syracusis oriundus testatur: qui eius belli negociis administrandis non ociosus spectator interfuit. Prima tamē pugna res Atheniensium superior extitit: nam & in fugā uertere Syracusanos: & ex eis aliquot inter quos Gongilū corinthiū interfecere. Postridie uero quātum in bello rei militaris peritia ualeret. Apertissime Gilippus declarauit. Hisdem enim militibus & eodē usus equitatu atque in eodem loco depugnans: aciei tantum ordine commutato Athenienses ingenti praelio superauit: & fugientes usque ad castra insecutus est. Inde Syracusanos ad opus quoddam faciendum conuertit: & cemento & lapidibus susceptis: quos ad murogē extructionem Athenienses cōportauerant: crebra iuxta illum: qui ab ipsis Atheniensibus constructus murus fuerat: propugnacula excitauit: constructumque murū pluribus in locis interrupit: atque ita longo tempore multoque labore exhaustū Atheniensibus opus inutile reddidit: quā aequae uictis atque uictoribus pdesse uideret. His successibus elati Syracusani: ne maritimis uiribus inferiores essent: classem parare constituerunt. Igitur passim dimissos equites homines quoscūque fors obtulisset: capere atque ad naues ducere iusserunt: Eoque pacto uiroꝝ magnū satis numerum parauere. Inter haec Gilippus terrestri itinere exercitum ducens Syracusanogē ciuitates obibat: atque undique augendo exercitui supplementa cōtrahebat: omnibus prompto ac libenti animo propter eximias eius uirtutes obtēperantibus. Haec ubi Nicias animauertit: Cum subito tantam permutationem reꝝ factā itueretur: per litteras Atheniensium senatum monuit: ut uel exercitum alium in Siciliam mitterent: uel eū qui ibidem eēt: deduci iuberent: sibi uero ut militiae uacationem praestarent: summis precibus rogabat, atque iam pridē nouas in Siciliam mittere Athenienses decreuerant: sed bene foeliciterque ex rebus gestis inuidia in Niciam excitata. Quo minus mitterent: impedimento fuerat. Tunc igitur auxilia prope submittēda omnes summo consensu arbitrabant. Atque ita Demosthenem quiprimum trāfacta hyeme cum magna classe in Siciliam traicere decreuerūt. Interim uero Eurimedōtem in medio etiā hyemis proficisci iusserunt: qui exercitui pecunias deferret: & simul nicias certiorē faceret senatum Euthidimo & Menandro: qui tunc in exercitu erāt: imperii iura cum nicia adaequasse: ut aequa potestate omnes quoad noua supuenirēt auxilia exercitui praestarent. Interea nicias terra marique summo studio bellum gerens: maritima pugna fuerat superatus: quibus & hostiles naues aliquot perfrāgisset: nonnullas etiam dimersisset laceratas. Terra uero cum obsessio Plāmīrio opem ferre properasset: Gilippi celeritatem praenire non potuit: qui improuiso aggressus oppidum cepit: multaque simul nauium armamenta & pecunias ingentes: quas illic Athenienses quasi tutissimo in loco deposuerant: multosque in expugnatione uiros interfecit: plures etiam uiuos cepit. Maximū uero Atheniensibus attulit detrimentum conuehendorum commeatuum sublata facultas. nam tenētibus Plāmīrium Atheniensibus: perfacilis erat atque tutissima commeatuum athenis deuestio. Contra autem cū ab hostibus teneretur: maximas praebat difficultates: cum assidue paratam classem quae uenientes naues exciperet: Syracusani detinerent. Haec omnia cum uehemētius niciae animū stimularēt: tum illud grauissime torquebat: quod cū se maritima potentia superiorem agnosceret: non aequo animo ferre poterat: se ab hostibus in eo pugnae genere fuisse superatum: nec id sibi tam uirtute hostium quam temeritate suorum contigisse animaduertebat: qui persequendi cupiditate incensi: derelictis ordinibus cuncta turbauerant. At uero hostium duces proxima uictoria ferociores redditi egregie instructa classe & ad pugnandum parata singulis diebus in conspectu aderant. Verum Nicias nō amplius in mari decertandum putabat: extremā clementiae esse dictitans: si cū ornatissimā classem quā Demosthenes durus esset: paulopost affuturā cōpertū habeant: tamen cum paucis neque satis firmis nauibus fortunae sese dubiis casibus credere maluit. Euthidimi uero ac Menandri oiumque qui horum partibus fauebāt: longe alia mens atque cupiditas erat. Nā cū se nuper imperio cōstitutos aduertent: nimia flagrantes ambitione praeclassae aliquid ante Demosthenis aduentū edere cupiebant: & tacita quaedam suberat aduersus Niciae gloriā aemulatio: quā supergredi uel aequare saltē nō mediocriter affectabant. Huic tā imense cupiditati praetextū ciuitatis gloriā proponebāt: quam pollui nimio funditus euertit dictitabāt: si quotidie adnauigātes Syracusanos & studiose pugna deprecētes formidarēt. His rationibus multitudinis aīos cōcitātes: maritimo praelio dimicare statuerūt: ab Aristone corinthio gu-

NICIAE

bernatore: qui leuo classis cornu p̄erat (ut iquit Tucidides) proditi a Syracusanis supati fuere: plurimosq̄
 in ea pugna milites amiserunt. Hac de re Nicias maximo animi dolore torquebatur: q̄ & antea cum solus
 imperiū administraret: nō satis p̄spero euentu rē gessisset: & tūc collegarū errore & cupiditate coactus nō
 potuisset in Inia permanere. Interea Demosthenē cū classe iam supra portū delatū conspiciūt: quæ cū esset
 apparatu regū oīum magnificentissime instructa & amicis aspectū p̄bebat iocundissimum: & summū ini-
 micis terrorē incutiebat. Nauibus enim tribus supra septuaginta armatorū militū quinquemilia iaculatoꝝ
 uero ac sagittarioꝝ funditoribus quibusdam admixtis tria ferme milia ip̄osita uehebant: armis uero ac mi-
 litaribus signis p̄terea nauarū ac tibicinum turba ab eo exornata: triremes erant: ut scænici apparatus ma-
 gnificentiā præ se ferrent: atq̄ hostibus maxime formidabiles apparerent. Igitur exterriti animis Syracu-
 sani nullū iam malorū finē nullas posthac futuras pacis cōditiones cū Atheniensibus sperabāt: sed iā extre-
 mā sortē atq̄ urbis amissionē aīo concipiebāt. Niciæ uero non admodū diuturna læticia fuit: quā ex tan-
 tarum uirium sumpserat icremēto. Nā cū primum Demosthenē congressus est. Nimiā eius audaciā &
 festinationem deprehēdit. Iubebat enim q̄celerrime aduersus hostes dimicare: & rei totius aduentū expe-
 riri atq̄ ita captis Syracusis domū remeare. Huius audaciā admiratus nicias: orabat ne quid temere neq̄
 mature aggredi p̄pararet: cunctationem uehementer hostibus obesse, do: q̄ neq̄ sumptus diutius toleraf-
 p̄pter pecuniarū inopiam possent: & a sociis non multo post desertū ire necesse esset. Itaq̄ si cunctando bel-
 lum p̄trahatur maximis circūuentos difficultatibus cōditiones rursus componēdæ pacis quæsituros eē:
 sicut & antea factitarant: & iam nō pauci inter Syracusanos erant: qui clandestinis nunciis admonebant ni-
 ciam: ut nullo modo remitteret obsidionē. Iam enim ingentibus necessitatibus urbē laborare: & Gilippū
 quotidie apud omnes intolerabiliorē fieri. Itaq̄ si uel paulum augeri cōmeatus penuria cōperit: fore ut ne-
 mo difficultates eiusmodi tolerare diutius uelit: sed cōditiones pacis quascūq̄ accepturos esse. Hæc nicias
 partim ambagibus obuoluta & ueluti per enigmata proferebat: partim q̄ edenda nō arbitrat̄ tacitur-
 nus obseruans: timiditatis de se opinionē militibus dabat: qui idē quod antea contigisset euentū rursus
 improperabāt: ut cūctatione & formidine omne animorū robur omnēq̄ uigorē extingueret. Itaq̄ relicto
 illo Demosthenis omnes imperiū & sententiā sequebant̄. His rebus uix tandē expugnatus nicias: eorum
 uoluntatibus ad extremū concessit. Itaq̄ Demosthenes noctu exercitū educens: in hostiū proximas statio-
 nes impetu facto plurimos ne sentientes q̄dem interfecit: eos uero qui cōtra pugnare ausi sunt: facile in fu-
 gam conuertit. Cūq̄ hætenus res egregie successisset. fœlicitatis modum seruare nesciens: nō antea ceden-
 tes insequi destitit: q̄ ad Boetioꝝ stationes peruentū est. Hi primi hostibus concurrere & plium tētare au-
 si sunt: multisq̄ Atheniensium interfectis atq̄ ingēti clamore sublato: reliquā castrorū partē tumultu ac for-
 midine cōpleuere: cū aliis fugā arriperent: alii sese ad pugnandum pararēt. Verū hi a fugiētium turba: quæ
 maior erat: ip̄editi nihil cōsilio aut ratione gerere poterāt: cū nec hostiū nec amicorū nec fugiētium aut inse-
 quentium discrimen ullū habere possent. Cæca etenim p̄turbatio metu atq̄ ignoratione permixta uarie
 singulorum aīos agitabat: quin etiā ipsius uisus erat incerta fides: cum nec admodū p̄fundas tenebras & lu-
 men incertū luna p̄beret: quippe quæ medio cursu spacio superato iā ad occasum p̄peraret: & corporū atq̄
 armorū multitudine repercussa: infirmū debileq̄ redderet intuitū: tum uero metus omnia maiora demō-
 strare solitus: nihil non formidandum eē suadebat: q̄ ipsos etiam Athenienses hæc ipsa in maximas con-
 iecerant difficultates. Forte etiā ita in acie constiterant Athenienses: ut eis luna a tergo luceret: itaq̄ longos
 præ se iacentes umbræ tractus armorū fulgore & numeꝝ suorū ip̄emet occultabant. At cōtra aduersus
 clypeorū umbōibus lunæ radii repercussi & hostiū maiorē uideri numeꝝ & armorū claritatem lucidiorē
 efficiebant. Tandē summo conatu irruentibus undiq̄ hostibus in fugā conuersi Athenienses cū suis tū ho-
 stiū uulneribus confecti magna pars cecidere: alii per abruptas & præcipites rupes deuoluti miserabili cla-
 de perierunt: multos etiā uiarū errore per agrorū uagantes exorta demū luce insecuti equites interfecere. Fu-
 it autem interfectorū numerus circiter duomilia: eorū uero qui pugnae superfuerūt: pauci admodū cū retē-
 tibus armis in castra rediere. Nicias igitur haud inopinata clade percussus: Demosthenis festinationē accu-
 sabat: ille uero quibus poterat rationibus a se culpam dimouens: ut repente e Sicilia decederent suadebat.
 Neq̄ enī aliū Athenis exercitū aduentū: neq̄ his copiis quas tunc haberent: hostes superari posse speran-
 dum uideri: Quinetiā si qua fortuna illos superare cōcederet loca tamē permutari opus. Pestilēs enī atq̄ in-
 salubris regio ferebatur: ea præsertim anni tempestate. Nāq̄ autumnī principium aderat: multiq̄ iā tūc in
 exercitu cōperant egrotare: atq̄ omnes nō æquo aīo militiā tolerabant. Niciæ uero quanq̄ præsentium regū
 cōditio minime placeret: tamen de discedendo sententiā nullo modo probabat: nō tam Syracusanorū ar-
 ma q̄ suorū ciuiū iracundiā pertimescens: quorum grauissimas accusationes & calūnias iam tunc ante o-
 los cōstituebat: atq̄ ab his nihil dū in Sicilia permaneret: sciebat esse formidandū: aiebatq̄ siquid omnino
 aduersi subeundum esset: malle se hostium manu q̄ ciuium iudicio interire: non eadem sentiens. quæ po-
 steris temporibus Leonem bizantium in concione dixisse ferūt. Ego quidem a uobis ciues mei q̄ uobiscū
 interfici malo. Itaq̄ de permutanda regione castrisq̄ q̄ commodissimis locis ponendis statim sibi ad mili-
 tes referendum uidetur. Inter hæc Demosthenes nihil calamitatis proximæ clade deterritus Niciam accu-
 sare nunq̄ cessabat: passimq̄ multos per exercitū milites mittebat: qui illius cunctationem segniciemq̄ in-
 creparent: q̄ Syracusiorum quorundā pollicitationibus credens: deludi se atq̄ contemni non animadu-
 teret: atq̄ propterea tanta concione descessum non probaret. His igitur dictis ad extremum permotus Ni-
 cias discedendi sibi consiliū placere dixit: & militibus ut se ad nauigandum expedirent imperauit: præsertim
 cum noua Syracusanis auxilia superuenissent: & pestis quotidie apud exercitum igrauesceret. Inde cū iam

omnia ad nauigandum parata essent: neque id hostium quicquam praesensisset omnino: quippe qui nihil tale suspicarentur: noctu forte luna defecit: ex quo uehementius Nicias omnesque milites turbati sunt: cum propter causam ignorantem malum aliquod sibi hoc defectu portendi arbitrarent. Atque singulis ferme triginta dierum spatiis completis solem ex opposito lune constitutum interuentu terrae adumbrari: atque ex hoc fieri ut luna lumem amittat suum: & coloribus uariis ifici uideatur: hodie nemo ferme etiam ex media plebe uidetur ignorare. Tunc uero ne peritis quidem talia coniecere facile erat. Itaque magnae alicuius impendentis calamitatis signum hoc a Deo missum interpretabantur. Primus autem qui lunaris luminis atque umbrae causamprehendit: ac litteris mandare ausus est: Anaxagoras fuit: qui neque multo ante ea tempora claruerat: neque uulgus adhuc opinionis eius fama prodierat: sed inter paucos admodum uersabatur: qui non sine metu talia proferre audebant. Neque enim facile de regum natura sermones populus admittebat: sed eiusmodi studiis deditos homines inani labore tempus conterere arbitrabantur: cum in his rebus perquirendis laborarent: quas nihil in se rationis habere ac nullatenus ab hominibus prouideri posse putabant: tum uero talia quaerentes impietatis crimine suspectos habebant: quasi diuinum numen quibusdam necessitatibus ac terminis circumscribere uolentes. Itaque & Prothagoram Athenis pulsum fuisse constat: & Anaxagoras in carcerem ductus: uix a pericle quis maxima contentione laborasset seruari potuit. Socrates licet harum regum scientiam non profiteretur: tamen propter philosophiam damnatus: interiit. Posteris uero temporibus egregia apud omnes opinio de Platone uulgata: cum propter admirabile uitae sanctimoniam: tum quod diuino numini tanquam praestantiori naturae necessitates obtemperare dicebat: omnem philosophiae calumniam abstulit: & auditoribus suis omnia quasi arcana naturae patefecit. Igitur eius amicus Dion Zacintho contra Dionysium nauigaturus nihil e sententia dimorus est: cum forte per id tempus etiam luna defecisset. Sed audacter coeptum opus prosequens: uictus atque expulso tyranno Syracusis potitus est. Sed nos ad instituta redeamus. Forte ita casus tulit: ut nullum tunc peritum uatē apud se Nicias haberet. Stiluides enim cuius opera & consilio plurimum utebatur: paulo ante interierat: atque signum illud fugientibus prosperum magisque aduersum: ut Philocrus inquit non recte interpretabantur. Rebus enim quas cum metu & formidine gerimus: quo facilius latere possint: amicissimae tenebrae putantur: contraque maxime obesse lucem arbitramur. Taliū igitur interpretationum ignarus Nicias: altege lunae circuitum expectandum censuit: non animaduertens illam post in pristina claritatem reuersuram: cum eae caeli parte: quae terrae interuentu adumbrata tenebatur: pertransisset. Itaque omnibus fere a se dimissis & cum paucis admodum relictis sacra quaedam immortalibus Diis faciens: eousque coesedit: quoad superuenientes hostes illum ferme oppressere: qui maximis terra marisque copiis instructi adueniebant: & terrestri quidem exercitu murum & castra Atheniensium obsedere. Nauibus uero in latum ordinem directis: portus fauces occupauerunt. Nam innumerabiles undique conuenerunt naues: & piscatorias et cymbas pueri compleuerant. itaque portus aditibus occupatis Athenienses probris omnibus atque conuitiis lacebent. interea adulescens Heraclides claris admodum parentibus oriundus: triremi qua uehebat aliorum stationes praetergressus: in Athenienses licentius insultabat. Hunc atheniensis una naus insecuta: perparum aberat: quin retro ad suos fugientem comprehenderet. Eius igitur periculo commotus Pollichus auunculus suus cum triremibus decem: quibus praerat in altum delatus: auxilio uenit. Tum caeteri de Pollichi salute metuentes: uno consensu aduersus hostes processere: pugnaque ingenti commissa longe superiores fuere Syracusani: & Eurimedon una cum aliis praclarissimis uiris interfectus est. Ex hoc magno timore perculsi Athenienses: non ultra in his locis permanendum uociferabant: sed ut terrestri itinere se deducerent: ab imperatoribus flagitabant. Nam portus fauces (& ut antea diximus) Syracusani eo modo clausas tenebant: ut nulla penitus adeundi facultas daretur. At uero Nicias eiusque familiares horum sententiae nequaquam contendendum putabant. Graue enim admodum uidebatur onerarias naues ac triremes circiter ducentas hostibus relinquere. Igitur ex omni exercitu robustissimis militibus lectis praecipue uero sagittariis & iaculatoribus decem supra centum triremes Athenienses compleuere. Aliae namque propter armamentorum penuriam nauigationi inutiles habebantur. idem reliqua exercitus turbam iuxta mare in ipso littore Nicias constituit: desertis maximis castris: quae iuxta famam Herculis posita fuerant. His itaque compositis sese ad nauigationem comparabat existimans nullum Syracusanos impedimentum allaturos: quod nauarum ductores ob consuetam sacra quaedam Herculi persoluenda e nauibus descendissent. Verum illi cognito Nicias consilio repetente ad naues redierant: praesertim cum uates portendi uictoriam nunciaissent: quia non ut inferrent bellum: sed ut ulcisceretur illatum ad pugnam ueniebant. Idem etiam Hercules ipsum: cuius tunc sacra celebrabantur factitasse: qui illatasque iniurias ulciscendo uniuersum orbem peragrauerat. Syracusani igitur his admonitionibus excitati alacri animo pugnam iniere: quae maximo ardore animorum: summaque ut nunquam antea contentione gesta: non spectantes minus quam pugnantibus ad uarios rerum euentus diuersis perturbationibus excitati afficiebant: qui de propria salute soliti exitum rei sedentes expectabant: ita dubio Marte aliquandiu pugnatum est: multaque in utraque partem uarietates fortuna praebuit. Tandem superati Athenienses fuere: Quibus suimet apparatus non minus quam hostis attulit detrimento. Cum enim naues omnes in aciem struxissent: ipsimet sibi inuicem concursantes turbationem ingentem concitabant: grauibus praeterea nauibus contra leues & expeditas & ad omnem motum aptissimas pugnant. Insuper lapidibus tantum nec ullo alio telorum genere Syracusani utebantur qui quoquo modo iacti essent: uel suo tantum pondere grauissimos ictus infligebant. Athenienses uero iaculorum & sagittarum contortione certabant: quas recte dirigere maritimo fluctuum concitatio prohibebat. Id Ariston corinthius gubernator praestantissimus Syracusanis consilium dederat: atque ipse iter primos acerrime dimicans interfectus est: iam uictores Syracusanos reliquens. Namque in fugam Athenienses conuersi

si magna suorum parte ammissa ad littus remeabant. At maritimæ fugæ spe sublata: terrestri quoque itinere nullam aut sane perdifficilem euadendi uiam cernebant. Igitur animis fracti: neque hostes cum relictas in littore naues abducerent prohibuere: neque suorum ciuium corpora ad sepulturam petierat. quod eos longe maior auget sollicitudo illorum scilicet qui ægroti aut uulnerati uiuentes adhuc relinquendi erant. Quæ omnia ante oculos posita cum intuerentur: longe tamen deteriorẽ conditionẽ iudicabant suam: quod eorum qui pugnantibus in acie cecidissent: cum & sibi tandẽ post innumeros labores ac dolores exhaustos eadem tamen essent subeundæ calamitates. Posthæc uariis sententiis agitatis: omnes in hoc unum consenserunt: ut proxima nocte quod occultissime fieri posset: discederent. Id cum Gilippi milites animaduertissent: & Syracusanos epulis ac potationibus ob partam uictoriam deditos neque monitis persuaderi neque facile imperio cogi ad armam capiendam posse conspicerent: sese ad insequendos hostes parabant. Neque enim longiorem cunctationem: cum illi iam abire cœpissent: causa postulabat. Verum Hermocrates huiusmodi fraudem machinatus: iam cœptam profectioem retardauit. Viros enim quosdam ad Niciam ire iussit: qui se ab illis missos dicerent: quibus cum clandestinos habere sermones Nicias (ut antea diximus) consueuerat: atque eorum nomine admonere: ne proxima nocte discederent: Syracusanos pluribus locis insidias posuisse: atque aditus omnes militibus septos teneri. Hoc nuncio facile deceptus Nicias: noctem illam in castris substitit: ne iterum nocte pugnare cogeretur. At Syracusani repente luce exorta angustos quoque ac difficiles aditus cæcis arboribus desuper congestis lapidibus obstruxerunt: atque omnes fluuiorum alueos clauerunt: pontesque illi superpositos rescidere. Quæ uero per apertos cæpos ferebant itinera: armatis equitibus obsiderunt: itaque ut nullus omnino absque pugna euadendi locus Atheniensibus pateret. Quapropter cum per omnem diem illum ac noctem etiam insequentem in eiusdem locis permãssissent: postera luce non tanquam hostile solum reliquẽtes: sed ueluti e sedibus patriis migrarent: flentes moestique castra mouerunt: quod iam regum omnium penuria oppressi non ultra in locis illis permanere possent. grauiorẽ uero discessum faciebat agrorum sauciorumque multitudo: quam in castris relinquere cogebantur. Attamen hæc tolerabilia quoquo modo putabant præ illoque quam se passuros arbitrabantur grauitate. Cumque multa passim in exercitu miseranda conspicerentur: nullum tristius tamen aut miserabilem maiore dignius spectaculum: quam Nicias ipse cernebat: qui nondum satis ex aduersa ualitudine recreatus: famem etiam tolerare cogebat: cum minima quæque ad uitam necessaria iam deessent: attamen ea perferrebat quæ ne robustissimis quidem corporibus milites poterat tolerare: atque in exercitus oculis quod minime se præbere conabat: non quia melius aliquid fore speraret: sed ne militibus moerore suo tristitiam augeret: & cum in communi omnium luctu lachrymisque interdum & ipse collachrymare cogeretur: facile apparebat non tam sui causa moueri quam cladis ignominiaque imminentis exercitui: quem ipse gloria & opibus florentem reducere in patriam posse sperauerat. Nec eius tantum aspectus misericordiam concitabat: uerum & cõtionis suæ recordatio: quam Athenis uehementissimam habuerat: cum populum a suscipiendo bello dehortaretur. Tanto enim indignior præsentis calamitate putabatur: quanto magis contra sententiam suam nauigare coactus fuerat: quin etiam Diis ipsis tacite quodammodo succensebant: animaduertens uirum pietate ac religione in signem nihilo meliori conditione esse: quam eorum qui tunc in exercitu militarent scelestissimumque & flagitiis omnibus inquinatissimum. Ipse uero frontis hilaritate & communi salutatioe: tum dextera ad obuios quousque porrectioe calamitatis suæ sortem dissimulabat: & se quod optimo esse animo significabat: atque sæpe cum hostibus congressus: sæpe etiam hostili manu uulneratus octo dies uniuersi belli mole sustinuit: quoad imperator alter Demosthenes cum omnibus quas secum habebat copiis ab hostibus circumuentus captusque est. Nam cum se ita circumseptum undique animaduertisset: ut nulla euadendi potestas esset: nudatum gladium in pectus adegit. Nec tamen eo uulnere mori potuit: quod repente superuenientes hostes gladium e uulnere deduxerunt. Hæc postquam Syracusanis nuntiata sunt Nicia: atque ipse missis ad inspiciendum equitibus: captam exercitus partem comperit. Gilippum summis precibus rogabat: ut abeundi e Sicilia potestate Atheniensibus facta obsides acciperet: quoad Syracusanis tantumdem pecuniæ solueretur: quantum in eius belli sumptibus exhausissent. Has condiciones cuncti non accipiendas censuerunt: & contumeliis affectos legatos: minis etiam superadditis dimiserunt. Non tamen his malis deiectus animo Nicias: quis omnia ad uitum necessaria deessent: proximam noctem & sequentis diei maximam partem supra omnium opinionem tolerauit. inde ad flumen quod Asinarum uocant: traiciendi consilio mouit castra. Cumque iam per multi flumen ingressi essent: hostes superuenere: & dispersos ac palates cum offendissent: magnam stragem ediderunt: nonnulli etiam Atheniensium propter sitis quam diu tolerauerant magnitudinem: quasi furætes in flumine sese præcipitabant: & miserabilis erat sane rerum facies: cum alii in medio flumine iugularerentur: alii permixtum aquæ commilitonum sanguinem potarent. Tandem Nicias ad Gilippi genua procubens: Miserere inquit uictor: non mei quidem qui per hæc calamitates & infortunia nomen & famam perperisse mihi perennem uideor: sed Atheniensium reliquorum martemque communem & belli uariam fortunam reminiscere: neque enim te latet quod clementer Athenienses contra Lacedæmonios uictoria usi sunt. Tali uerbis deprecante Nicia commotus cum aspectu tum oratione Gilippus apprehensa dextra illum subleuauit: & lachrymantem miseratus est. Sceibat enim per omne tempus ipsum Lacedæmoniorumque partibus fauisse. Præterea maximam sibi gloriam fore putabat: si duos clarissimos imperatores captiuos Lacedæmonem duceret: propterea quis sero ut a cædibus abstineretur: imperauit. Iam enim maior occisorum numerus erat: quam eorum qui superstites remanserant: quamque per multos milites ipsi clam e turba captiuos subripissent: omnibus inde qui cædi supererant in unum coactis ac spoliatis: ingentes arbores quæ plurimæ in ripa fluminis aderant captiuorum spoliis exornarunt. Posthæc Syracusani coronati omnes: tum equis etiam

suis coronis impositis: captos uero ex hostibus equos detonsis crinibus ducentes in urbē uelut triumphātes rediere: superato tandem certamine omnium quæ inter se græci certauerint splēdidissimo: summoq; labore ac præclara suæ fortitudinis significatione uictoriam consecuti posthæc Eurides Syracusanorum prætor totius populi necnon etiam sociorum aduocata concione rogationē huiusmodi tulit: Primo ut dies in quo Nicias superatus esset: sacer atq; ab omni opere immunis haberetur: utq; sacra Diis immortalibus quot annis eius uictoriæ gratia fierent & celebritatem hanc a fluuii nomine Asinaram nuncuparent. Est autem dies hic quartus supra uigesimum eius mensis quem illi carniū Athenienses metagithmonē uocant: latine uero maium arbitror appellari. Tulit præterea ut captiui omnes: qui Atheniēsiū serui aut socii extitissent: dimitterentur incolumes. Ipsi uero Athenienses & siculog; quicūq; in eorū exercitu capti fuissent: per lapidicinas ad opus faciendū distributi: summa diligētia obseruarentur: imperatores uero ultimo afficerentur supplicio. Huic regnationi cū uehementer populus assentiretur: assurgēs Hermocrates: non minoris inquit uirtutis esse arbitror Syracusani: parta uictoria bene uti: q̄ uincere: Verum eius oratio strepitu ac tumultu repressa est. Gilippus uero iam pridē Syracusanis odiosus cū ppter acerbā nimis ī imperando seueritatem: tamen propter insitum Lacedæmoniis omnibus factum: cū sibi Atheniēsiū imperatores dari exposceret: nō modo non auditus sed cōiitiis etiā laceffitus & cōtumeliis grauib; affectus ē. Huius gloriæ atq; auctoritati plurimū obfuisse Timeus refert cupiditatis opinionē & aī modicitatē quā dā de minimis etiā atq; uilissimis rebus sollicitā quos: morbos uelut hereditarios a patre accepisse cōstat. Cleandridē .n. Gilippi patrē ferūt acceptis aliquādo a Syracusanis muneribus aufugisse eūdēq; cū mille talē ta a Lyfandro missa Spartā deferret: trigīta surripuisse tradūt: atq; ī itima domus parte defodisse. Demūq; rep̄ iclytes patefacta summa cū ignominia restituere coactū esse. Verū hæc ī his q̄ de Lyfandro scripta sunt latius enarrātur. Demosthenē ac Niciā nō fuisse Syracusanis interfectos Timeus refert: quos illi ita fieri decreto et factō statuissent: ut Philisthus & Tucydides scripsere. Sed cū Hermocrates nōdū cōciōe dimissa ad eos occidēdos pficisceret: occurisse quēdā carceris custodē ait ac rettulisse ppriis manibus illos sibi cōscisse mortē: eorū sane corpora ante fores carceris piecta diutius iacuerunt: ut cuiq; aspiciēdi potestas fieret: ac cepti aut in hodiernū et diem clypeū Syracusis in tēplo eius positū: quē nicias fuisse dicunt auro purpurāq; mira arte itexta ornatissimū. Atheniēsiū q; p lapidicinas distributi fuerāt: magna pars cū morbo tū uictus asperitate iteriere. Nihil enī pter q̄ hordei duas & unā aquæ cotilas: id aut mēsuræ genus est: ī singulos dies accipiebāt. Multi quoq; a custodibus clāculū subrepti atq; ad colēdos agros dimissi sunt. Plærisc; etiam abeūdi facultas tacite pmissa: nōnulli quoq; p seruis uenditi: quibus equi caractere in frōte inurebāt quod seruitutis uolebāt argumētū esse: sed īgenuitatis & pudoris quā præ se ferebant significatio eorū plurimis adiuuētō fuit. empti enī aut subito ad dominis manu mittebant: aut in magno honore habiti apd̄ dominos pmanebāt. aliquot et pp Euripidē poetā salutē adepti sunt: cuius præ cæteris græcog; poetis carmina Siculi admirabant: & si qua a captiuis ullis audire poterāt: libētissime pdiscebāt. Multi igit captiuog; athenas reuersi: Euripidē salutātū accedebāt: suis se carminibus saluatos esse dictitātes. Alii enī cū illa dominos docuissent: subito ab eisdē mercedis loco manumissionē acceperāt. Quidā uero post cōmissā pugnā uariū p ciuitates dispsi: uictū carminibus eiusmodi decantādīs quæsiuerāt. Athenas aut ferūt tantæ calamitatis nūciū sero admodū puenisse. Ac primo pp auctoris nūciantis uarietatē minime adhibitā fidem fuisse: hospes enī forte in Pyreū diuertens: cū in tonloria taberna cōsedisse: de his quæ in Sicilia cōtigerāt: q̄si iā pridē Atheniensibus nota essent: condolens referebat. Ea cum tonsor audisset: citato cursu in urbē ueniens: rem oēm ad magistratus detulit. Inde p uniuersum populū sermōes eiusmōi manarūt: ita magno tumultu ac perturbatione exorta: ut in re tāta cōtingere necesse est: Magistratus populo cōuocato tōsorē in cōcionē itro duxit: q̄ it̄rogatus unde hæc audita referret: cū certe nihil respōdere uideret: in carcerē cōiectus est: eo cōfilio: ut grauioribus postmodū suppliciis afficeret. q̄ de tantis rebus incertos rumores in uulgus pferens: seditionem ppemodum in ciuitate cōcitasset. Atq; ita sane longo spacio seruatus est: quoad certi nūcii superuenerunt: qui rem omnem quo gesta fuerat ordine: exposuerunt: Adeo atheniensibus īcredibile uidebāt tā Niciam fuisse perpeffum: quæ ipse multoante uentura prædixerat.

MARCI CRASSI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN
 LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

ARCVS CRASSVS PATREM HABVIT CVM HONORIBVS PLVRIMIS:

Tum triumpho censuraq; insignem: parua in domo tenuiq; censu una cum duobus fratribus parce admodum educatus est. ii uiuis adhuc parētibus cum uxores duxissent: una tamen domo & mensa simul omnes utebantur: ut uel maxime ea de causa uideatur ī omni uictu modestiam & frugalitatem Crassum cōsecutum. Postmodum altero e fratribus mortuo: Crassus illius uxori congressus: filios aliquot procreauit. Nec multo post accusatus est: q; cum Licinia uestali uirgine rem habuisset: quæ tamen facile iudicio liberata est: quanuis grauite Plotinus Accusationem urgeret. Erat huic mulieri suburbanum egregie ornatum: quod cum paruo pretio ad se trahere Crassus optaret: humilius colere mulierem eiq; quoad poterat gratificari cœpit. Quapropter facile in eam: quam dixi: suspicionem incidit. Sed cū res (ut erat) iudicibus innotuisset: & auaritiæ potius q̄ amoris causa factum animaduertent: facile suis sententiis Crassum liberarunt: qui non antea cœptum erga Liciniam cultū omisit: q̄ cōcupitæ rei potitus est. Apud Romanos omnes cōstat uirtutes quas plurimas Crassus habebat: unius auaritiæ sordibus obscuratas fuisse. Hoc enim in ipso p̄cipuum uitium cætera: quæ in eo fuerant: longē superauit. Cuius rei clarissimum testimonium præbet magnitudo diuī

tiarum: quas breui admodum tempore sibi comparauit. Nam cum trecenta solū talenta ex paterna hære
 ditate accēpisset: prius tamē q̄ aduersus Parthos exercitum duceret: septem milium & centum talentorū
 summam coegisse tradunt: cum etiam decimam facultatum suarum partē Herculi consecrasset: & publi-
 cum epulum dedisset populo: ac tres minas in singula ciuium capita cōtulisset. Harum diuitiarum maxi-
 mam partem (si uerum proferre licet) ex ciuilibus bellis atq; incendiis comparauit: calamitatibus publicis
 ad priuatas utilitates abutens. Cum enim Sylla uictor urbe potitus: interfectorum a se ciuium bona quasi
 prædam ex iusto bello ex hostibus captam uenderet: cuperetq; q̄ plures ex potētioribus ciuibus illarū qua-
 si contagione inquinare: nihil unq̄ Crassus uel largitionis uel emptionis nomine accipere recusauit. Mul-
 tas præterea ciuitatis partes incendio consumptas & deformes tātum parietes: quasi domuum cadauera
 derelicta cum uidisset: quotquot earum potuit paruo admodum precio mercatus est: cum illarum domi-
 ni partim metu partim egestate compulsi nihil petēti negare auderēt. Hoc itaq; pacto magnam urbis par-
 tem sui iuris fieri contigit. Seruos præterea circiter quingentos emit: fabrilis artis & architecturæ peritos:
 nec his tamen nisi ad propriæ domus extruccionem usus est: sed ciuibus edificare uolentibus: eorum ope-
 ras mercede locabat: ac simul aræ spatium cuiq; pro arbitrio suo ad edificandum uendebat. Cūq; signari
 argenti maximam copiam: & agros mirifice cultos: & in eis cultorum ingētem numerum possideret: mi-
 nimi tamen hæc omnia facienda uidebantur: præ maxima seruorum turba: quos uariis artibus iūctos
 habebat: lectores scribas pictores argētarios pcuratores mēfarios: quos ipsemet summa diligētia curauit
 & discipulis assistere: plerōsq; docere consueuit. Aiebat enim p̄cipuā domini curā erga seruos esse oportere:
 cum sint rei familiaris tanq̄ animata instrumenta. Atq; hoc recte Crassus & iudicare & dicere uidebat-
 tur. Aliis enim in rebus administrandis familiarium ac domesticorum opera uti decet: ipsos uero seruos ac
 domesticos curare proprium domini munus & officium putādum est. Economica enim disciplina pars
 quæ circa inanimata uersatur: pecuniæ tantum parandæ studium cōtinet: quæ uero circa homines gubet-
 nandos intendit: politicam quādam scientiam sapere uidetur. Illud uero non recte ab eodem dici consue-
 uerat: Neminem omnino diuitē aut dici aut existimari debere: qui facultatibus propriis exercitū alere nō
 possit. Belli eorum enim sumptuum nullus est modus: nulla mensura bellum nutritur: ut inquit Archi-
 damus. Itaq; diuitiarū quæ ad illud alendum sufficere ualeant: infinitam esse magnitudinem oportet. Lau-
 dabilior itaq; in hac re sententia uidetur: qui cum agri quattuordecim iugera singulis amicorū donasset: p̄
 multos tamen his minime contentos & plura quærentes animaduertisset: illorum cupiditatem castigat:
 Nemo inquit Romanorū sit: qui parum se possidere arbitretur: cum tantum habeat soli: quod ad uictum
 præbendum abunde sufficiat. Erat Crassus in amicos liberalis adeo: ut omnibus semper eius domus pate-
 rer. Pecunias insuper sine ullo scēnore mutuo traderet: quas tamen ab eisdem cū repetenti tempus aderat:
 adeo acerbè exigere cōsueuit: ut magis plerūq; gratis eas accepisse noceret: q̄ si ab aliis ad usuram & scēnus
 eas accēpissent. Ad cœnas atq; conuiuia populares homines ut plurimum ex media plæbe uocare consue-
 uit. Cum esset in omni uictu (ut antea diximus) frugalis & modestus. Fuit autē rhetoricæ facultatis p̄stus-
 diosus: ac uehementè circa illam elaborauit. Cūq; ad dicendum non satis idoneus natura uideretur studio
 tamen ac diligentiā tantum profecit: ut eos etiam qui natura aptissimi ad eam disciplinam habebant: fa-
 cile superaret: nullam enim causam adeo tenuem aut tam cōtēendam fuisse tradunt: ad quam peragē-
 dam impræmeditatus accederet. Cūque Pompeius p̄sæpe ac Cæsar Cicero etiam nonnullas a se causas
 quasi parum se dignas reiicerent: ipse earum patrocinium suspiciebat: quāobrem a populo maximam gra-
 tiam consequi meruit: q̄ in causis accuratus & diligens: præterea facilis ad opem indigentibus ferendam
 haberetur: summaq; in appellandis ciuibus ac salutandis humanitas gratissimum illum populo faciebat.
 Nemini enim tam sordido: tamq; humili romanorum occurrebat: cui salutatus ipse salutem nō redderet:
 ac proprio nomine compellaret. Fertur etiam historiarum fuisse peritissimū: atq; in philosophiæ studio
 plurimum temporis & operæ posuisse: cum maxime Aristotelis disciplinam sectaretur: i qua præceptorē
 habuit Alexandrum uirum temporibus illis celeberrimum: quiq; humanitatis & cōtēndæ gloriæ præ-
 clarissima exempla de se præbuit in ea quā cū Crasso habuit consuetudinē. Nec enim iudicari facile po-
 test: utro tēpore pauperior uixerit: an cū primo ad Crassum accessit: an cū postea in eius amicitia ac familia-
 ritate p̄māsit. De quo hoc unū dixisse satis erit: q̄ cum nunq̄ a Crasso discederet: solusq; ex amicis aliquan-
 do cū illo peregre p̄fectus esset: in itinere pileum poposcit: eūq; statim: ex itinere reuersus Crasso restituit.
 O summā atq; admirabile uiri continentiam: quæ solā paupertatē incorruptibile atq; insuperabile esse pu-
 tauit. Sed de his alias: cum cynna & Marius rex potiti non ad patriæ utilitatē sed ad inimicorū ultionē &
 optimatū perniciē uictoria uti uelle uiderentur: & iā plurimos ex nobilitate occidissent: inter quos Crassi
 pater ac frater fuere: uix crassus ipse q̄uis adhuc adolescēs mortē effugit: nā cum se undiq; custodibus septū
 diligētius tyrānorū iussu ad mortē obseruari sentiret: tribus tātū comitibus & decē seruis assumptis sum-
 ma celeritatem in Hispaniā concessit: ubi iā pridē sub patre ip̄ratore militās p̄ multos sibi amicos com-
 parauerat: quos cū uehementè Marii timore percussos offendisset: eiusq; absentis ip̄erium non secus atq;
 instantis perhorrentes nulli eorū sese credere aut aperire ausus est: sed in Iubii Paciachi cuiusdā agrum: qui
 mari finitimus erat: secedens in spelunca quæ maxima in eo erat delituit. Inde cū iā quæ secum tulerat ali-
 menta deficerent: unū e seruis ad iubiū mittit: qui illum quonā pacto erga se res habeat certiorē faceret. Eo
 nuncio accepto uehementer letatus iubiū diligentius locū in quo delituerat & sociorū numerum percōta-
 tus. Ipse quidē ne rē patefaceret: ad eū uisendum nō accessit: sed seruū eius agricultorem iuxta locū in quo
 Crassus latebat adducens singulis diebus paratā cœnam eo deferre præcepit: eaq; supra saxum (quod ibi

aderat) posita cū silentio discedere iubet: nec quis accepturus eēt aut qua de causā id fieret ulterius exquire
 re: & mortem delicti poenā futuram minatus est: siquid ultra q̄ p̄ceptum fuerat attētaffet: recte uero man/
 data exequenti libertatis p̄m̄ium pollicitus est. Erat spelunca non p̄cul a mari constituta: quā rupes īgen/
 tes ac locis pluribus rimosā claudebant: tenue lumen ac leuem aurā suscipientes. Intus uero latitudo maxi
 ma pandebatur. Pluraq; inter se peruia & quasi industria fabricata habitacula. At ne quid omnino deesset
 quod usui necessarium fore uideēt: perēnes aquarū fontes ex pr̄ruptis saxis decurrentes inde interfluebāt:
 atq; inde per scissuram petrā qua maxime lumini patebat ingressus: in mare deferebant. Hoc itaq; in lo/
 co cum Crassus habitaret: quotidie quæ ad uictum necessaria eēt deferebantur a uiro quinam essent qui
 tibos acciperent: penitus ignaro. Nec enim eos qui in spelunca erant conspiciere poterat: cum tamē ipse ab
 eisdem optime cerneret: qui aduentus sui tempus & horā diligenter obseruabat. Atq; omnia non modo
 ad usum sed ad uoluptatem quoq; sufficientia abūde suppeditabant. Cūq; in omnibus quoad posset Cras/
 so gratificari lubius niteretur: eumq; in adolescētīæ medio constitutum animaduertit: ut uoluptatū eēt
 quas ætas illa desiderat copiam pr̄staret: ancillas duas egregia forma & ætatis flore pr̄stantes ad eā spe/
 lunca partem: quæ ad mare conuersa est ducit: & per abrupta saxa ascensum demonstrans maximis pre/
 miis p̄positis speluncam audacter ingredi iubet. Eas igitur per abrupta saxorum uenientes amici q̄ cum
 Crasso erant cōspicati: primo ne proditus ac patefactus eēt locus timere. Deinde quidnam quærētes aut
 cuius rei causa uenissent percontati: cum illæ ut a iubio instructæ fuerant: dominum illic latentem se q̄re/
 re respondissent. intelligens Crassus iubii erga se colendum amorē ac diligentīā læto animo puellas susce/
 pit: ac deinceps reliquū omne tempus: quo in spelunca uersatus est Crassus: secum permansere: sæpius ad
 iubium siquid usus posceret mandata deferentes. Ex eis unā iam ætate confectā se uidisse Fenestella testat
 sæpiusq; hæc omnia (ut acta fuerant) ordine ab eadē narrata audisse. Octo igitur menses eo modo Crassus
 in spelunca delitescens permansit. Postea cum de cynnæ morte nūciū accepisset. Spelunca digrediēs magno
 ad eū facto concursu summa alacritate exceptus est: inde duob; milium & quingētorū hominum exercitu
 coacto plurimas. Hispaniæ ciuitates perlustrauit: & eaq; unam Malachā nomine militibus diripiendā cō/
 cessit: ut quidā historici tradidere: quibus ipse talia negare grauitat; aduersus eos qui id differerent: irasci cō/
 sueuerit. Posthæc nauibus collectis in Lybiā traiecit: & ad metellū piū uix per id temporis insignē se cō/
 tulit: q̄ cum exercitu ualidissimo Lybiā tenebat. Nec diutius ibidē commoratus seditione cū Metello facta
 ad Syllam profectus honorifice admodū exceptus est. Cūq; in italiā redire Sylla statuisset: omnes q̄ secū
 erant adolescentes negotio aliquo īplicare cupiens: alia aliis peragenda mandauit. Crassum uero ī Marfos
 ad parandam expeditionē p̄ficisci iussit. Cūq; ab eo Crassus in itinere custodes peteret (erat enim sibi non
 p̄cul ab hostibus iter faciendū) subiratus aliquātulum Sylla: ego tibi inquit custodes eē iubeo patrem ac
 fratrem tuū amicos insuper & affines: quos iniuste a cōmunibus hostibus īterfectos ad pr̄sens ulcisci cō/
 tendimus. His uocibus uehementer accensus & iritatus Crassus a Sylla digressus ē: & p̄ medios ferme ho/
 stes ad quæ tendebat loca profectus ualidissimū coegit exercitū: cuius egregia opera Sylla postmodū ma/
 ximis in periculis usus est. Atq; ex his rebus quas circa Syllā uterq; gessit: laudis & gloriæ adipiscendæ cau/
 sa emulationē inter crassum & Pōpeiū exortā ferūt. Erat. n. Pōpeius minor natu q̄ crassus p̄re insup ortus
 infami: quiq; extremo odio ciuibus suis perosus fuerat: nihil tamē his aduersantibus idies maior & clari/
 or habebat: & ei Sylla honores plurimos quibus admodū iuueni exhibebat: quos æqualiū suorū nemini fer/
 me uel paucis omnino īpendere cōsueuerat. Nā & uenienti Pōpeio assurgere & caput aperire & imperato/
 rē appellare dignabatur. Quæ res crassum uehementer angebat: atq; eius indies augebant indignationē: q̄
 uis merito pr̄ferēdus Pōpeius iudicio omnium uideretur: primo q̄ in rebus gerēdis non satis expertus
 crassus habebatur: tū q̄ magnā suis factis gratiā innata sibi uicia adimebant auariciæ scilicet morbus: & in
 minimis etiam rebus supra quam satis esset habita ratio utilitatis suæ cum enim Tudertum umbriæ ciui/
 tatē cepisset: multa clanculum surripuisse cōpertus est: ex quo magnā Syllæ indignationē in se contraxit.
 In ea uero pugna quā maximā & eandē extremam sylla circa Romā pugnauit: cum ea parte cui sylla pr̄/
 erat: loco mota acies pelleretur: crassus alterius cornu pr̄fectus egregie aduersarios superauit: fugientesq;
 ad noctē usq; inscutus: est idē in castra reuersus uictoriæ nuntiū ad syllā misit: qui rē omnē quo gesta fue/
 rat. ordine enarraret: ac militibus suis ab eodē cenā exposceret. In proscriptione quoq; ciuium Romanorū
 & bonorū publicatione magnā ifamiā subiit: res multas ac præclaras exiguo admodū precio mercatus: &
 munera ab oībus acrior exigens siqui ulla de causa eius opa indigerent in brutiis uero diuitis cuiusdā bo/
 na proscripsisse fertur: ignaro ac minime id iubēte Sylla: qui cū re iā peracta negociū rescuisset: grauitat; ī/
 dignatus nullū ad negociū publicū deinceps crassum adhibere constituit. Fertur & hoc sibi natura īsitum
 fuisse: q̄ cū esset ipse oīum auarissimus: grauitat; tamē maledictis auaros īsectari & odisse sui similes hoīes
 cōsueuit. Vehemētē autē eius animū cruciabant īgentes honores ad pōpeiū delati: & assidua sine interual/
 lo magistratuū gerendorū cōcessa potestas & anteaq; ī senatū legeretur p̄missa triūphandi licentia: magni/
 q; a ciuibus ultro cognomē delatū. itaq; cū aliquando ex Romanis quispiā dixisset: iam aderit Pompeius
 magnus: & quantūnam inquit arridens cum indignatione Crassus. Cū se igitur militari gloria īferiorem
 animaduertit: ciuilibus studiis q̄ maximam posset auctoritatē & potentiā cōparare nitebatur. Itaq; potē/
 tibus oībus præsto aderat officiis patrociniis pecuniarū etiā mutuis dationibus: quoslibet ex populo adiu/
 uans: ut sibi uires & gloriā quæreret quibus Pompeii conatibus posset obsistere. Magnā enim pompeius a
 militibus: quibus præfuerat imperator beniuolentiā consecutus erat: & absentis nomen indies maius ha/
 bebatur ob insignē rei militaris peritiā præfens uero nōnūq; a Crasso in honore petitionibus superatus est:

MARCI CRASSI

ppter summā quā sua p̄sentia cōcītabat inuidiā: cum ex forma & habitu corporis fastus quādam significa-
 tionem prae se ferret: Nec facile multitudini congregaretur: operā uero suā ac patrocinium difficilius cuiq̄
 praestaret: quasi uires ad res maiores abeūdas sortitus: q̄ ut supplices aut damnatos in iudicio defenderet.
 Crassus autē in his studiis assidue uersabat & frequens ī cōcione ac foro aderat atq̄ oībus faciliē & passibilē
 se p̄stabat: adeo ut in medio ēt regē gerendae cursu poscētibus aliquid amicis aut cliētibus aurē nō grauā
 te p̄beret. Corporis autē dignitas ac sermonis elegātia tū frōtis hilaritas quaedā facile ad se amandum hoies
 alliciens par ī utroq̄ fuisse tradit. Ambitio quoq̄ & honore cupiditas eadēq̄ aemulatiōis cuiusdā nō tamē
 odii aut maliuolentiā causas p̄buit. Dolebat enim frequenter Crassus Cæsarem sibi Pompeiūq̄ in hono-
 ribus p̄ferri: nec eam sane inter sese animorum alienationem dissimulare penitus poterant itaq̄ Cæsar in
 Asia a p̄donibus captus & ī uinculis & custodia detentus: magna uoce ut a plerisq̄ audiret: clamauit quan-
 tas inquit Crasse praedonibus habebis gratias: cum de captiuitate mea certior factus fueris: non multo
 tamen post amicitia coniūcti sunt: & inuicē in gratiā rediere. Cūq̄ in Hispaniā Cæsari profecturo pecuniae
 quas exercitibus daret defecissent: foeneratoribus tantum pecuniae Cæsaris noīe credere recusantibus: atq̄
 ea de causa p̄fectionem differre Cæsar cogeretur: Crassus octingentorum ac triginta talentorum sponsor
 foeneratoribus intercessit. Cūq̄ uniuersa ciuitas in partes tres diuisa esset: quae una Cæsaris: altera Pōpei
 tertia Crassi appellabatur. Nam Cato magis iusticiā & bonitatis opinione q̄ potētia ualebat. Cūq̄ omnes
 qui optimi ac sapientes habebantur: Pompeii partes sequerentur: turbulenti uero & qui maximā ī ciuita-
 te licentiā habere cupiebāt: Cæsaris opibus fauerent: Crassus inter utrosq̄ medium sese gerebat: At modo
 huius modo illius partibus inhærens saepe in reipublicae administratione mētem sententiāq̄ mutauit: cū
 nulli ī amicitia satis firmū nec rursus asperum nimis inimicū se p̄staret: sed facile admodū ac leui momen-
 to: ut magis in rem suam cōferre arbitrabat: amorem simul & odium permutabat. Itaq̄ eorūdem hoīum
 patronū & accusatorem & legum earūde suasore & dissuasore breui tēporis iteriecto spacio fuisse cōpertū
 est: timore autē magis q̄ gratia ad populum posse existimabat. Quapropter sollicitudines maximas incur-
 tiebat his: qui sub sua potestate tenebāt: quotiēs magistratum aliquem gereret. Vnde & Sicinius multa in
 quoscūq̄ probra iacere consuetus aliquando rogatus cur soli Crasso in conuitiis parceret: scēnū enī inquit
 in cornu gerit: Mos autē Romanis fuit: ut cornupetarū bouum cornua sceno circūligarent: quo obuiam p̄-
 cedentes sibi ab illo cauendū eē monerentur. Interea gladiatorū seditio per id temporis excitata est: & eorū
 per omnem italiā discursus praedabundus insecutus: quem pleriq̄ sparta cū bellum appellarunt: atq̄ il-
 lum huiusmodi habuisse p̄cipium ferunt. Lētulus quidā cognomine Bartiatus magnā gladiatorū fami-
 liam capuae nutriebat: quoq̄ maxima pars ex Galatia & Thracia erant oriundi: nō ob aliquod perpetrātū
 ab ipsis scelus sed tantū propter emptoris impietate necessario gladiatorum exercere coacti ex eis aliquot
 fugiendi consiliū cū iniissent: anteq̄ fugae constitutus dies aduenisset: proditi ac patefacti fuere. Duo ta-
 men & actuaaginta: cū reliqui timore impliciti cunctarentur: effugere: atq̄ e coquinaria taberna ueribus
 ac bipēnibus abræptis: cū caetera arma deessent: e ciuitate digressi sunt: Forteq̄ in currus gladiatorū armis
 onustos: q̄ ad aliā ciuitatē deferebant: incidere: illa igitur audivissime rapiētes seipsos armarunt. Cūq̄ muni-
 tum locū quendā occupassent: tres inter se duces cōstituere. Quorum primus Spartacus: uocabatur uir ex
 Thracia oriūdu: ac non minus prudentia q̄ corporis robore & uiribus praestans facilitate insuper ac man-
 suetudine tum uirtutibus oībus supra fortunae & conditionis sortē ornatus: ut graecus potius q̄ barbarus
 uideri posset. Fertur cū primū Romā uenalis delatus est: draconem sub dormientis capite in spirā cōplica-
 tū apparuisse: quē Thracia itidē mulier conspicata: cū uaticinandi peritissima haberetur: & Dionysii sacris
 esset initiata signū hoc esse dixit magnae cuiusdā & formidabilis potentiae futurae: quae tamē exitū habitu-
 ra esset infortunatū: eā semper ad se mulierē & conuiuorū deiceps & itineorū comitē Spartacus habuit. Cō-
 cursu igitur primū ab his qui capuae fuerant ad Spartacū factū: ac subinde paulatī cōfluente multitudine:
 cū sibi armorū copia ex oppidis quae caeperant suppeditaretur: gladiatoris armis tanq̄ barbaris & inutili-
 bus abiectis: sese militaribus armis instruxere. Aduersus eos cū tribus milibus armatorū clodius missus im-
 perator ī monte quodā asperrimo deprehensos obsedit. Erat mons undiq̄ uastis atq̄ abruptis rupibus se-
 ptus: ī quē una tantū ex parte peruius aditus atq̄ id satis angustus patebat. Eū locū clodius egregie custodi-
 bus operibusq̄ munivit reliqua ut dictū ē abscissae rupes ac p̄cipites claudēbāt: quae cū dumis asperrimis
 tum agrestibus maxime uitibus uestitae digressum penitus negare uidebātur. Verū qui obscessi erāt: cū iā
 acrius necessitate regē omniū premerētur: cum caesos uitium palmites mutuis nexibus colligassent: sese p̄
 abruptas rupes expeditos dimisere uno tantū derelicto: qui digressis caeteris arma paulatim cū deiecisset:
 ipse quoq̄ ad suos descendit in collum. Inde Romanos nihil tale suspicātes circūuecti a tergo inuasertunt
 ac repentino timore perculsos facile in fugā uertere: castra quoq̄ nullo ferme labore caeperūt. Huius uictō-
 riae fama uulgata multi ad Spartacū undiq̄ ex agris cōfluxere pastores bubulci fures homicidae ac uariis
 sceleribus hoies īquinati: e quibus aliquot spartacus armis īstructos ī milites elegit: quosdā uero inermes
 & expeditos ad praecursandū esse uoluit. Romani interea. P. Vatinū secundū aduersus spartacū īperatore
 fecere cuius legatū Furiū cū duobus milibus armatorū proficiscentē agressi hostes in fugam uerterūt. inde
 Cossinium alterum legatum maioribus copiis contra se missum obseruans Spartacus: q̄ se apud salinas
 plerūq̄ leuare consueuerat: non multum absuit: quī uiuum atq̄ inermem caeperet. Cūq̄ exercitū deducēs
 icolumen uix periculū euadere potuisset. Hostes īpedimentis omnibus potiti sunt. Inde Spartacus fugiē-
 tem exercitum profectus magnam stragem in tulit. Ipse etiā Cossinius in ea pugna occisus est: Postremo
 īperatorem ipsum Vatinū leuioribus antea praeliis nōnullis superatū una tādē ingenti pugna uicit atq̄

fugauit & lictores omnes atq; equum quo imperator ipse uehebatur cepit: Tantis igitur prospero euentu rebus gestis magnum iam atq; terribile apud omnes Spartaci nomen habebatur. Ipse uero secundis rebus modū adhibere uolens: cum eēt suarum uirium conscius: non eousq; cunctādum arbitrabat: quoad oēm in se Romanorum potentiam concitaret itaq; ad Alpes exercitū admouere constituerat: eo cōsilio ut supra Alpibus exercitum dimitteret: Atq; alii in Galaciā alii in Thraciā ad suas quiq; domos remearent. Vege milites multitudini iā & uiribus suis fidentes eius uerbis obtēperare noluerunt. Sed mediam peruadētes Italiā incendiis & populationibus cūcta uastarunt. Quod postq; Romæ auditum ē: indignatiōe maxima patres atq; omnē populum accendit: non tam rei turpitudine atq; indignitate commotus: sed imminens etiam reipublicæ piculum formidantes. Itaq; tanq; ad maximum ac difficillimum bellū cōsules ambos p/ ficiū decreuere: e quibus Gellius parum caute in hostes ruens cum plurimum germanoꝝ uiribus fideret e quibus maxima pars exercitus sui constabat: oēs fere copias amisit. Lentulus uero alter consul circundu/ cta exercitus parte medios hostes clausisse putabat: ueꝝ illi a tergo cōsulem adorti cōmissa pugna legatos superarunt: & castra cū oibus simul impedimentis cāpere. Inde ad alpes: ut ante statuerant: p/ ficiū cōten/ dunt: quibus uenientibus Cassius qui circa Padū oram Galliæ cum exercitu Præter obtinebat: obuiā p/ fectus est. ac pugna cōmissa pluribus e Romanis interfectis Cassius ipse uix euasit incolumis. Hæc Romā ut gesta fuerant per nuntios delata magna aduersus consules iracundia senatum incendere: atq; illis bello ab/ stinere iussis Crassum imperatorē contra Spartacum delegit: cuius gratia & amicitia nobiles quidam ado/ lescentes commoti secum ad exercitum ire comites statuerunt. Profectus igitur Roma Crassus in agro pi/ ceno substitit uenientem Spartacum ibidem commoraturus. Interea Mumium legatum cum duabus le/ gionibus hostem a tergo circumuenire iubet: & eius uestigia quam maxime posset sequentem a pugna sese penitus abstinere præcepit. At ille cum primum ad hostes peruenit: magna suarum uirium opinione infla/ tus pugnam conferuit: in qua multis Romanis cæsis reliqui abiectis armis fugientes euasere: qui cum ad Crassum peruenissent: grauius admodum summaq; ignominia excepti sunt. Ac Mumius præsertim qui pugnandi auctor extiterat: militibus tamen Crassus iterum arma concedens sponsores ab eis seruandorū armoꝝ postulauit: & ex eis qnq; primū fugā i acie cāperat: q; aliis timēdi fuerat auctores: i qnquagi/ ta decurias partitus ē: inde ex eoz qlibet unū sorte delegit: quē i totius exercitus oculis ultio affecit supplicio puetuū sane Romanoꝝ puniēdi morē cōsuetudinē reuocās: q nō minorē dāno ignominia cōtinet pluri/ mūq; aspiciētibus horrore icutit. Eo mō cōfirmatis multis aīs ad hostes exercitū ducit. spartacus uero sub eius aduētū p/ Lucaniā paulatī retrocedēs ad mare se cōtulit. Forte p/ id tēporis piratæ Cilices i siculo freto uersabantur: quorum opibus & auxilio spartacus fidens duomilia e suis in siciliam transmittere cogitauit qui uixdum sopitum illic seruile bellum excitarent: quod sane non multis ægris stimulis uidebatur. Pacta igitur mercede Cilices quicquid uellet se facturos sponponderunt. Inde mercedis parte & muneribus insu/ per acceptis abruta quā dederant fide abierunt. Spartacus igitur ea spe destitutus rursus a mari digrediens in rheginoz Chersoneso exercitū statuit. Est autē Chersonesus terra in insulæ modū mari circūdata: uno tantum eoꝝ angusto spatio quod isthmus appellatur continenti adiunta igitur adueniens Crassus: & lo/ di naturam diligenter cōtemplatus isthmum muro claudere: & illos a cōtinēti disungere statuit ut simul hostibus egrediendi facultatem & militibus suis ociū adimeret. Erat opus magnum sane atq; difficile. At/ tamen glorie cupiditate incēius Crassus rem tantam aggredi non dubitauit: ac breui temporis spatio ex transuerso isthmi utrinq; ad mare pertingentē triginta stadioz fossam quindecī pedū latitudie atq; altitu/ dine totidē duxit superq; eā murū cōstituit robore atque altitudine mirandū. Ea primo spartacus contē/ nere ac nullius omnino momenti ducere simulabat. Inde uero deficiētibus comitatibus cū iam nihil in Chersoneso superesset quod ad uictum suppeditaret: noctē obseruans nebulis obscurā & uehemēter uēto rum flatibus turbulentā nō magnā fossæ partē abscissis arboꝝ ramis ac superiniecto aggere cōpleuit atq; eo pacto iā tertio Romanos exercitus frustratus euasit. Quod postq; Crassus animaduertit: citatato itine/ re abeuntis uestigia profectus est: ueritus maxie ne Romā petendi uoluntas illū & animis subiret: cum p/ cipue ad id agendum impelli uiderentur: q; sibi magis in dies singulos uires augebantur: cum plurimi ex Crassi militibus propter ortam seditionem ad eū cōfugissent: multi etiā ex finitimis agris ad illum coflue/ rent. Interea spartacus iuxta Leucanidis paludem confederat: quam uariatis temporū uicibus modo dul/ tem atq; potabilē modo salsum atq; amare præbere saporē ferūt. Apud hanc igitur Crassus hostes affecu/ tus eos a palude submouit atq; eoz uagas discursiones & cædes aduētū suo cōpressit: cūq; arduū omnino atq; difficile uideret spartacū lupare: q; ille fugiēdo magis q; pugnādo bellū gereret: & mō nusq; cōspectus subito isperatus adesset: romā lras ad senatū misit opus eē dicēs Lucullū ex Thracia & ex Hispania pōpeiū accersiri. ipse iterū quoad poterat āte eoz aduētū bellū cōficeri nitebat. nec. n. ignorabat his adueniētibus p/ fecti belli gloriā ad se nō puēturā: cū igit oio sibi pugnādū eē statuisset: militib; qbus. C. cassius & caninius perat: & seorsum a reliquo exercitu castra habebāt: p/ cepit: ut cū sexmilibus armatoꝝ locū quēdā isidiis ap/ tissimū occuparet: ibiq; q; occultissime possent delitescerēt: illi uero deligēter admodū mādata seruantes cū galeas frōdibus opuenissent: ne illaz fulgoꝝ dephēdi possent: ad cōstitutū locū deuenere: nec eos oio q; p/ ter duas mulieres cōspexit: q; cū rē ad hostes detulissent: i extremū discrimē illos adduxerāt: ni p/ pe crassus cū exercitu supueniēs asprimā pugnā iniisset: i q; duodecī milibus ac trecētis hostibus cæsis duos tātū a ter/ go uulneratos fuisse cōptū ē: reliq; cōuersis i Romanos frōtib; & i acie stantes cecidere spartacū uero post tam pugnā ad perilinos montes fugientem Quintus Crassi legatus & Scrofa quæstor profecti sunt: i eos Spartacus magna ui conuersus oēs in fugā uertit: & grauius Saucius quæstor uix e manibus hostiū a civ